

కంఠాభరణము.

1502 గ్రంథకర్త
పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు.

ప్రకటనకర్త:

కందుల గోవిందము,

జులూరు మిక్ చీసా,

బెజవాడ, దృష్టా జిల్లా.

81-నల్లూరు
కాకినాడ:

స్కేప్ ఆర్ట్ కో., ముద్రాశాలలో

శ్రీ సుబ్బారామస్వామిలలే ముద్రింపబడియె.

కాన్స్టెబుల్

1926.

[మె 1-0-0.]

ప్రహేళిక

—❦—

[గ్రంథకర్త:—సోమరాజు రామానుజరావుగారు]

ఈ గ్రంథమును రచించినవని గారు అన్వరాజ్యరథాన్ని ఒకటాటకములకు రచించి తీర్చిగన్నవారు. వీరికవిత్వము దాగిపోవలయును. అందుముఖ్యముగ నీవాటకములకులై ద్భావముగ వ్రాయఁబడినది. భాగవతమునందలి అనుబంధములకు, అనుచర్యములతో సమానముగనుండు సనేకపద్యము లీపుస్తకమునందున్నవి. సంగీతపరీక్షలకు యుజుట చేతనే యిందు రమ్యములగు సనేకపాటలగులను యూహించదలయును. సవకవనందనాదులవలన విష్ణుద్వారపాలకులగు జయవిజయాలకు కావళుగలుగుటయు,, వారు పారణ్యకళ్యువ పారణ్యక దానవ్రులై జననముగుటయు శ్రీఃష్ణుమజ్జనరావాయమున పారణ్యకమని మౌఘమామ్రుటయు తద్విచారమున పారణ్యకకళ్యుడు విష్ణుని సాధింప తవంబునయు టయు, బ్రహ్మవరింబులిచ్చుట, యీలోన నిందుగ్రహింపఁబట్టుట, వారయిదువిడి పిండి తన యాశ్రయంబునకుగొని చని విష్ణుబోధనేయు గర్భస్థుడగు పరీక్షాదుకువినుట, పరీక్షాదునిబాల్యము, అతనిభక్తి పారణ్యకకళ్యుడు దాగిపోయి వాని విష్ణుభక్తి మాను టకు వండామహ్మలకడ చదివించుట, ఎంతచెప్పిన విష్ణుభక్తిమాననిపరీక్షాదుని పారణ్యకకళ్యుడు కొండలదోయించి, సాగరములయించి, యగ్నులబడతేసి, పామలగరపించి విషమిప్పించి, యనేకబాధలంబెట్టుట,, విష్ణుప్రపరీక్షాదు సనేకవిధముల రక్షించుట, విష్ణు భక్తిమహాత్మ్యము చదివితీరవలెను. విష్ణుప్రసాదం గానవినిగతవరి పారణ్యకకళ్యుడు తుదకుమారునివిష్ణు డెందున్న వాడనివాతని నడుగుట, పరీక్షాదుకు, ఇందుగలదెందులేదని సందేహమువలదు ; చక్రి సర్వోపగతుం డనియు తరమియ పారణ్యకకళ్యుడు పొరియిం బుగలదాయని సభాస్రంభముంబొట్ట శ్రీహరి స్మరింపవలెననియైస్రంభముమండి పెడ లిచ్చి సేమకళ్యుడు సత్కముఁజీల్చి సంతరించుట, (మహాభయంకరరంగమా) గ్రంథ మంతయు చాదరిభక్తిరసముల చక్కనిమేకనమైయున్నది. కొలఁచివులుగలవు. త్వర నవవలెను.

పె. 0—12—0

వలయువారు—

కందుల గోవిందం,

జనరల్ బుక్కుడిపో బెజవాడ.

అ

కంఠాభరణము

కృష్ణమణిమూ.

ప్రవేశము—ఒక పట్టణమునకు వెళ్ళుచున్నది.

[ప్రవేశము—హామి, భామి, బంకారమ్మ, సుబ్బయ్య]

హామి, భామి, బంకారమ్మ, సుబ్బయ్య

హామి—(వచ్చుచు) హామి! మీవాటకు పుస్తకములు మాడగా నప్పువచ్చుచున్నది! ఏమో! నా పాఠశాలలోకి బోయి నున్నాను. నా గా? మీయబ్బనా? మీతొలివాడప్పుడైన నప్పుజొగెనది విని యుండిరా, మనయొచ్చామేమి? మననన్ను? మన మిట్టిలో నామమిట్టి, మిగిలినది పట్టణమునకు వాడుకచేసిన మెప్పుడైన జేసిరా? ఇక్కడ పట్టణమునకు గొట్టివచ్చుముగా పట్టణమునకు రావలసివచ్చినది. అంతేకాదు మిట్టివచ్చిన పట్టణమునకు దాటితిమా? ఎటువచ్చును దివానమునకు పట్టణమునకు దిక్కునగదాయని వత్సర మునకు నామగృహరాయములు మాత్రము! అంతే నీవు—నీవుచూచెదవేమి సుబ్బయ్యసేవ—ఇరుగు—కొనే! నీవు—ఇవరాత్రి మూషివాయనములకుడుకు మరెప్పుడైనను పట్టణమునకు దాటి పోయితివా? ఇంతియెందలకు? మనరాజుగారికోటలో నన్ను శుభకార్యములైనవి? పట్టణమునకు దానికొకను బ్రెనుత్తరీయముధరించి బయలుదేరితివా? అహల—అంగపత్తము, వేసుకోవలసివది, అట్టికమునెద్ద

గూరుచుండి యథావిధిగ—పూతిక పుల్లయంత నార లేకుండబరికించ
వలసింది. అంతేమనవని—దాని కాధ్యనముగోరి బనిలేదు ?

వేళ—అన్యనమనికాబోలు మీయభిప్రాయము ?

బంగా—అలా లెండు . జాము రాత్రివేళ నవ్వును తద్దిన లవ్వు
శంస యెందులకు ? మిక్కిలి బాగుగానుండునట ! ఓ ! ఇనుగో ఓ !
మీమఱదలు సుబ్బలక్ష్మి చూడవలయునని యనుచున్నది తలచెడిన
ది మొదలు గుమ్మముదాటి యెఱుగదు. వేడుక పడుచున్నది.

సోమా—తలయింకి ను జెడకుండ నున్నదానపు నీవుచూత్రి
ము ! గుమ్మమా గాటి యెఱుగుచువా ? మనయింటిలో మట్టునకు మ
హాలక్ష్మినమానలకు, గంగాభాగీరథి సమానలకు భేదమన్నమాట
నాచెవిని బడఁగూడదు ఆ ! పుటముగో బ్రాగమిన్నంతవఱకా
నిష్ఠమాత్రిము నిల్పుకొనఁగలను. అటుపైవి బ్రహ్మశ్రీయగంగాభాగీర
ధీసమానలైననరే; గంగాభాగీరధీసమానలు సాభాగ్యవతులైనను
సరె.

సుబ్బ—అక్క . నామీదఁ బెట్టవద్దమ్మా ! నేనేచూడవల
యునని దేవులాడుచుండ లేదమ్మా ! వేడుక నాకుమాత్రిమేమి నీకు
మాత్రిము లేదాయేమి ?

బంగా—అక్క సీకూనాకే కాదమ్మా ! ఊరనున్న యమ్మ
లక్కలకొడఱకును వేడుకగానే యున్నది. ఊడదా అమ్మా ! నాటి
యాడుదివచ్చి యేవోమగవారు చేయలేని వింతకములు చేయుచుండు
నవ్వుడు—ఈరోజునవామె గ్రామమునఁ బండిపెట్టించిన కాగితమొర
పెద్దదిగానున్నదో వేరకటశాస్త్రీ ! నీవుచూడలేదా ?

వేంక—ఇదిగో ! ఎంత పెద్ద కాగితమో !

సోమా—నాగావంచా యింతకంటె పెద్దది.

వేంక—అట్లు కాదు. ఈ కాగితముగో నెన్నో వరమాగ్భూతపు
సంగతులున్నవి.

సోమా—నాగావంచాలో నెన్నోబమ్మకమ్మకుట్టున్నది. అదే మిమాట! కాగితంపుగొప్ప మతెవరియొద్దనైనఁ జెప్పుముగాని నా యొద్దమాత్రము చెప్పకేను! ఈదిక్కుమాలిన కాగితాలతో గ్రంథాలు చేయుటచేతనే సచాచారమునకుఁ జరుపునకు దూరమని యక్షర శ్రీకారమునే పరిత్యజించినాను.

వేంక—అక్షరస్వీకారమయ్యా!

సోమా—కావచ్చును! ఏదియైన నెవరికిఁగావలయును. మన శంతసేవును గావలసివది వైదికకర్మము—అగ్ని కార్యము మఱి—పాత్రస్నానము—ప్రాయశ్చిత్తము.

వేంక—ప్రాయశ్చిత్తము, ప్రాయశ్చిత్తమని మీయభిప్రాయము కాఁబోలును?

సోమా—వేంకటేశాస్త్రి! నీవు కండితుడవు. నీదారివేలు, మఁదారివేలు-నీకు మూకు నేతమువెట్టి. మారాజుగారికి దినమున నాష్టానపుఁబండితులందఱు సేలుపులు తలకుఁ జుట్టుకొని సభలోనికి రావలసివదని నెలవిచ్చిరి. నేను బండితుడనుగాను. శుద్ధకర్మయోగిని గదా! సామాన్యపుఁ బండితులతోఁ జాలు నేనేమని తలకు సేలువు చుట్టుకొనవలసివది! ఏమని తలకు సేలువు చుట్టుకొనవలసినదని వట్లు దలతో నాష్టానపుఁబండితుల నడుగిఁగా వారిలోఁ దార్కికుడైన తిరు వేంకటాచార్యులుగారు అవధానులుగారు! ఏమని చుట్టుకొనవలసిన దని యింత మీమాంసతోఁ బనిలేదు. సీతారామాభ్యాన్నమయని చుట్టుకొనవలసినదని భక్తిశారవములతోఁ జెప్పినారు. తప్పుమాట కాదుగదా యని యాకధావతినే చుట్టుకొంటిని.

వేంక—శుద్ధతియని నెలవీడుదగును.

బంగా.—ఓ. ఇదిగో! ఓఇటుచూడుము.

సోమా—ఓసీ! ఇంటిదానా! ఇంక నాటకముగోనికి వెళ్ళుగ మని చెప్పకు.

బంగా—అదినాటకముకాదు. దానిలో వేషములేవియురావు. వేంకటశాస్త్రి! దానిచేరేది ?

వేంక—దానిచేరు సర్కసు.

సోమా—శాస్త్రి! సర్కసుశబ్ద మేభాషయని మీయభిప్రాయము?

వేంక—నాకు బాగుగాఁ దెలియను.

సోమా—శబ్దసంబంధమైన రహస్యముకంటి చెప్పెదవినము. కఠినశబ్దమేదైననుసరే సంస్కృతమని నిశ్చయింపవలసినది. ఒక్కటే నూత్రము. దీనికిఁ దిరుగుమాత్రములేదు.

వేంక—అలాగా? అట్టిశబ్దమున కర్థముమాట?

సోమా—అర్థమెప్పుడు ద్విధియవడుము. సృష్టికాలమందు బయలుదేరినది శబ్దబహ్యముగాని యర్థబ్రహ్మముకాదు. శబ్దమన్న వ్వుడు వేదము. వేదమున కర్థము లేనేలేదు, అందుచేతనే సర్వజాతులందు దానికి ఘనత.

బంగా—ఇదిగో! ఓ! మీరేవో మాటలుపెట్టుకొని కూరుచుండినారు. మాకు వేళయగుచున్నది. మనపొరుగువాఁడువారు మగ పొరుఁగూడ వెళ్ళినారు. మేముఁగూడ—

సోమా—ఔనే ! నీకు మరిలేదాయేమి? నీవక్కడకుఁబోయి చూచునదేమి?

బంగా—ఒక్కటియన్నమాటయేమి? ఎన్నోవింతలట. వేంకట శాస్త్రి! ఆకాగితముక్కసారి చదివి యాయనకు వినిపింపుము!

వేంక—(చదువుచు) అపురూపమైన భూగోళవివరము.

సోమా—కాగితముమీఁదిది చదువుటకు నేనంగీకరింపను.

నాకుటముండగా నట్టియ కార్యభవనము. జరుగఁగూడదు.

వేంక—ఆ కార్యకరణమని నెలవిచ్చెదరుగాక.

బంగా—వేంకటశాస్త్రి! పోనిమ్ము. ఇదిగో! ఓ! సర్కసు లోనియోమె తలవెండుకలకు తాయిగట్టుకొని యెత్తునట.

సోమా—మామేన త్రకోడలు గొంతునకు బెద్దతాయిగట్టు కొని దిగినది—గోదావరిలో—విశేషమేమి?

నుబ్బ—బావగారూ! చాలులెండు, మీమాటలు మీరును— విశేషము లేదనుచున్నా రేమి! లోకమంతయు నామెశక్తికి సంతోషించుచున్నది; మీకొక్కరికి వింతగాఁ దోచుటలేదు కాబోలు? ఆ మెకుఁ బ్రజలు కనకవర్షముఁగురిపించుచున్నారు.

సోమ—నుబ్బలక్ష్మీ! నీశక్తిపేటెఱుఁగకుండనున్నావు. ఆతిరకా నులో నావిడ—

వేంక—తిరకానుకాదండి—సర్కసు

సోమా—నుబ్బలక్ష్మీ! ఆటకుంచాలువారుగుండిగను గాడిపోయిమీఁదనుండి యవలీల నెడచుచేతితో నీవెన్నిసారులు నునాయాసముగా నీడ్వలేదు! ఆమెమీఁద నేదోవృజలు కనకవర్షముఁ గురిపించుచున్నారంటివే! నీమీఁద దేవతలు పుష్పవృష్టిఁగురిపించవలసివచ్చిరి. సీకుఁదలవెండుకలునిలిచినవికావు. కానివెండుకకొక్కొక్కతాయివేలలాడగట్టుకొని యెంటికాలిభరతి మాఁడఁగలవు. వేంకటశాస్త్రి! నుబ్బలక్ష్మీనాకు మఱదలు, అనగ—మూయింటిదానికిఁ జెల్లెలు.

వేంక—మీరు మూయింటిలో బసచేసినరెండురోజులనుండియు నామాత్రమే తెలియకుంటి ననుకొంటిరా?

సోమా—ఈమె చిన్నతనములోని భవిష్యద్వృత్తాంతము నీవెఱుఁగనిది కాదా?

వేంక—పూర్వవృత్తాంతమని కాబోలు మీయభిప్రాయము.

సోమ — పూర్వమీ కగమినిను. దీనికి బడవయేట వివాహమైనది. వెంటనే దీనిధర్త చతువుకొనుటకై నవకీర్తనమునకుఁ జొరవించెను. నామొద్దఁ గర్మశాస్త్రము నేర్పుకోరా యని యోతఁ జెప్పినను వినిక పారబోయినాడు. కొన్ని సంవత్సరములు తరచులు వ్రాసినాడు. తరువాత క్షేమసమాచారములేను. అతఁడు బయలుదేరిన తరువాతఁ బండ్రిందు సంవత్సరములు నిరీక్షించినాను. ఇతఁ నిరీక్షించుటకు ధర్మశాస్త్రమంగీకరింపదని నిశ్చయపఱచుకొని మాతావమఱునులు వద్ద వద్దనుచుండఁగ నే—నారు విశేష కృతకంఠజ్ఞానము గలవారు కారులెను! కర్మవృథానులు గారులెను—ఈకుటదాని నెకదినమున రేపు నెద్దకుఁ దీసికొనిపోయి—సద్ధముగా—బరిసద్ధముగ—యథావిధిగ—దగ్గఱఁ గూరుచుండి రెండుచేతులు పట్టుకొని స్వయముగా రోమఖండనముఁ జేయించి చతుర్ముఖ నిగటికిఁ దీసికొనివచ్చినాను.

వేంక — హా! హా! ఎంత కదిచేసినారు! అయ్యయ్యా! అదేమి?

సోమ — కర్మవిషయము వచ్చినప్పుడు మూఱుట నెంటు దయాచాక్షిణ్యములులేవు. ఏకస్మిన్మహ్నము జరుగవలయునో, యేలాగున జరుగవలయునో నూచాలుతప్పకుండఁగా—

వేంక — తూచాలయ్యా ! కాని యామిధర్త బ్రతికియే యున్నాడేమి?

బంగా — ఇంకను బ్రతుకేమి నాయనా. అన్నియుఁ దెల్లవానికి పోయినవి. (అకవారింది) సుబ్బలక్ష్మీ! వేంకటశాస్త్రిగారి వంకి జూచుచున్నాడు. నాలాగే కొంచెము కన్నులొత్తుకోఅమ్మా! బాగుగా నుండడు.

సోమ — బ్రహ్మదేవుఁడేచ్చిన యాయువుచే నతఁడు బ్రతికియున్నట్లే నిశ్చయపఱపుము. అయిన నేమి. ధర్మశాస్త్రము మారేమి తఁడు బ్రతికియున్నట్లంగీకరింపదు. అరినికిమాసాబ్దశ్రాద్ధాదులన్నియు జరుగ

వలసినవే. ఈ వేళనుండియో? ఇదివఱకాటు సంవత్సరములనుండి జరుగుచున్నది.

వేంక—అబ్బ! కర్మమనఁగ మీకెంతయమము! ఎంతపట్టు! నేను మీవంటివానిని జూడలేను.

సోమా—మఱొకఁడేడి! వేంకటశాస్త్రి! ఇప్పుటికి మావంశ మొక్కటిమాత్రమికర్మభూమి కంటకును మేటికిరీటుములవలె సలిచి యున్నది

వేంక—(తనలో) ఈనిర్భాగ్యవంశము నశించుటయే లోకోపకారము

సోమా—నేను బాగుగూర నుడుటచేత నావిశేషముమీకుఁ దెలియదు. కాసి, మా నాఁకునాఁడు యావత్తు నన్నుకరదేవతయని పిలుతురు. నేను గర్మనిషయమై చేసిన మఱియొక యేర్పాటు వినుము. మీయాఁడువా రెవ్వరు లేకపోవుటచే మీయిల్లంతయు మాస్వాధీనత లోనే యుంచినను—ఇటులంటినని నీవన్నఁడా యెంచవలదు—మాకు మారేము మిక్కిలి యెట్టెటికిముగాను, సందుకాటు లేనట్లుగాను, సదేమోకన్నులకు నిండు లేనట్లుగాను నున్నది.

వేంక—ఎందుచేత?

సోమా—నూయింటి యేర్పాటువేటు. అదిచక్కగా-శుద్ధముగా—శుచిగా—ఎక్కడికక్కడకుఁ దగినయంతులతోఁ జిన్నకుఁ జిన్న కాకుండఁ, బెద్దకుఁ బెద్దగాకుండఁ గట్టించినాను. దానిలో నన్నిహోరీగ్రహమువేటు—న్నానవుగదివేటు—ప్రాయచ్చిత్తాది మీమాంసములు వచ్చినప్పుడు ధర్మశాస్త్రముచదువకుండ శ్రద్ధాంతపూర్వభక్త్యములు చేయుటకొక సావడి—

వేంక—మీమాంసలు—సిద్ధాంత పూర్వపక్షములని నెలవీ యుడగును.

సామా—ఇంతేకాక—వదిమంది పిల్లలు గలవాడనుగదా!
ఏమో కష్టములువచ్చుట మానవవికృతికదా యని గ్రహించి—

వేంక—మానవవికృతియని వ్రవచింపవలయును.

సామా—ఏమో, ఎటుఁబోయి యెటువచ్చునోయని రోగగృహ
మొకటి యింటికిఁ గొంతదూరముగాఁగట్టించివాను.

వేంక—అయ్యయ్యా! పిల్లలకు రోగమురాఁగానే దానిలో
బడవైచుటకా?

సామా—పిల్లలకేమి, పెద్దలకేమి! మాలోఁ జిన్న పెద్ద తాత్ప
ర్యములులేవు.

వేంక—చిన్న పెద్ద తాతమ్యములని నెలవిచ్చుచున్నారు
కాబోలు.

సామా—ఇదిగాక—ఇంటికినలుగురుకోడండ్లు, నలుగురాడు
వదుచులున్నారా? వీరిలో నెవరికైనఁ దల చెడుటసిద్ధించు నెడల నాకు
రామర్పంపుదినములలోఁ గలదాఁచుకొనుటకుఁగాను, వ్రచ్చెన్నముగాఁ
గూరుచుండి, చీకాకులేకుండ, సావకాశముగానోదార్పుమాటలు విను
టకుఁగాను, నెమరుద్రోకు నెసిమిది చిన్నకొట్టులును నెవరిపేరుమీఁదు
గావారికి—దరువారిఁ దగవులేకుండఁ—గట్టించివాను.

వేంక—(గుండెలుకొట్టుకొనుచు)అయ్యో!అయ్యో!అదేమి
ఇందఱుగృహస్థులను జూచితినిగాని యెవ్వరు నిట్టియేర్పాటులు చేసిరని
వినియుండలేదే! ఎక్కడలేని వింతవద్దతి మీకెందులకు? పోనిండు.
ఏదో చేసినారు. అందఱకు నుక్కసోయే వైధవ్యమువచ్చునా? బోనీ.
ఒకకొట్టు చాలదా?

సామా—వేంకటశాస్త్రి! అన్నియు నెఱిగియుండియు నటు
లనెడవేల? జంఘమరణములని నీవు వినియుండలేదా?

వేంక—సంఘమరణములా!

సోమ — అవును. కర్ణము యథావిధిగ జరుపుటకెంతమాత్రపుష్టి యుండువలయు ననుకొన్నావు? తీరాజుదెనుకనవ్యము జేసికోవలసి వచ్చినప్పుడదే యిద్దరని నొందరకుండ గగలుసిద్ధముగా నుండిన గర్భాచరణమున కెంతయును! అట్టె యట్టె యందపుచ్చుకొన్న ప్లేక ర్థమున కాకర్ణమున కకరసామగ్రియంతయు సిద్ధముగా నున్నయెడల మాంసున కెంతనిగు! మామిడితోరణము కట్టుకొనుట కెవ్వరైనదిల్లె చ్చెదరుగాని దర్భశయ్య కెవరైన విచ్చెదరా? ఇల్లుగట్టుకొనుట కర్ణ మునకుఁగాని శాపురమునకుఁ గాదని నిశ్చయముగా నమ్మవలెను.

వేంక — ఇప్పు శాస్త్రపుగనులు లేవనియూ మాయలు మీకు మిక్కిలి రోతగానున్నదని చెప్పినారు? మీంతవారిని నేనెఱుఁగను. ఎఱిగియుండినయెడల మీకు మాయలు బసవిచ్చి యింత శ్రమము గలిగించియుండను. అయ్యా! మీకు బుట్టినవారందఱు జ్ఞానులుగా నున్నారా?

సోమ — లేరు — వచ్చినదిక్కే. ఇది సులానవృష్టి యెంతయై : నున్నది. పలుగురు కొడుకులకు నెక్కకొనుచున్నాడు.

వేంక — కోడండ్రకుఁగట్టించి కరామర్శపుగనులలో నాల్గిం టికి మూల సమ్రాటికయైనవా? ఒక్కటిచూత్రమేగా ముగ్ధుడగువాని?

సోమ — ఇకప్పటివఱకుఁ తే.

వేంక — అనఁగూడదు కాని యెంతపనిచేసితిరి. పిల్లవానికిరోగ మారంభింపఁగా నేవేఱుగా దూరముననున్న కొట్టులలో దర్భశయ్యపై వానినిఒడవైచునప్పుడు వాడుకనుపుకగిలిచావ.డా? ముందెవ్వడో ముండమోయుకోడండ్రకొఱకిప్పుడు మొగముచూచుకొట్టుకట్టించినతరు వాతఁ కొడుకునిర్భాగ్యపుముండకొడుకులింక బ్రదుకుదురా? ఇంక నె క్కడైన నెందులకు మిగిలినేయని యోజించుచున్నాను. అయ్యా! న లుగురు కూతులు భరణలతోఁ గాపురములు చేయుచున్నారా?

సోమా — ఏమి చెప్పడను? వారందఱిలు పట్టినారు.

వేంక — అయినదా? వారినాలుగుగురులు వారికొప్పుజెప్పినారా? అయ్యా! మఱియొక సంగతి యడుగుట మఱచితిని. మీ భార్యకు, గూడ నొక కొట్టల కట్టించలేదు?

సోమా — మాయుటిదానికి మాంగళ్యవ్యచ్ఛత్తి లేదని మాతండ్రిగారు సెలవిచ్చినారు?

వేంక — మాంగళ్యవిచ్ఛత్తి యని కాఁబోలు మీయభిప్రాయము?

సోమా — అ. అది నాచేతిమీఁదగుగా వెళ్ళవలసినదే. అదృష్టవంతురాలు.

వేంక — అందుచేతనా యామెకుఁ బరాసుర్వపుగది లేకపోయినది ?

సోమా — అది లేకపోయినప్పటికి, దానికిఁబ్రీతినిధిగ మఱియొక కంపిణిలో వేఱొక చిన్న కొట్టు కట్టించియే యుండినానుగాని యుపేక్షతో మాత్రమే మూరకుండలేదు.

వేంక — అ. అదెందులకు?

సోమా — కర్మమొక్కరీతిగా రాదు. అందులో జందెము మార్పుకొను కర్మమున్నదే — అది కలురాకడలుగావచ్చును. ఆరాకడల ననుసరించి మనబుద్ధికిఁ గల్పనముగడవలెను. తెలిసినదా?

వేంక — వట్టియడవి — అధ్వాన్నము — నాకేమియు బోధపడలేదు.

సోమా — మనుష్యబుద్ధులు కేవలము చకలములు. అందులో స్త్రీబుద్ధులు బొత్తిగాఁ జకలములు. ఇంతకాలము నా భార్య నాలో గాఢపురముచేసినది గదా; ఇంక ముందుమాత్రమిందులకుఁ జేయదు? అనిధైర్యముగా నుండుటకవకాశములేదు.

బంగా — ఇదిగో! ఓ! చాలులెండు! మీమాటలుమీరు!

సోమా — నీయొక్కదాని మాట చెప్పలేదు. లోకమందలి

యందట స్త్రీలకు వర్తించునట్టి వ్యతిరేకసూత్రము చెప్పినాను గాని సామాన్యసూత్రము చెప్పలేదు.

వేంక — సామాన్యసూత్రము చెప్పినానని మీయభిప్రాయము కాబోలును.

సోమా — ఏమో! ఏకగ్రామీ యేరాత్రియో యెట్లుబుద్ధిపుట్టు నో యెవ్వఁడు చెప్పఁగలఁడు? ఉన్నట్లేయుండి చల్లచల్లఁగమాయించిది యిట్లువిడిచి లేచిపోగూడదా? అప్పుడు తొందరలోఁ గాల్గుచేతులువిఱుగఁదొక్కుకొనుటకంటె.

బంగా — ఇదిగో! ఓ! చాలులెండు. నేర్పుకొనిపోయినారు!

సోమా — నిపు బుద్ధిపూర్వకముగా లేచిపోవని నిశ్చయపఱుపుము. దొంగలువచ్చి నిన్నెత్తుకొనిపోగూడదా? వేంకటశాస్త్రి! ఆమె యేకాంగముచేత నైనఁ బరాధీనమైనప్పుడు వెంటనే నేను ఘటశాస్త్రము, చేసికొనవలసి యుండునుగదా? అందుకొక కొకచిన్న పాకీ - దొడ్డిలోఁ గొ చెము దూరముగ — వెనుచి దానికొకచిన్న తిలుపు తాళింపుటఁగు చేయుచినాను. ఇంకవిశ్చయ. ఆవిడయట్టె పైకిఁగానెట్టునరి కిట్ట నేను పాకీలోనఁగుబెట్టి తీసికగా - యథావిధిగా — మనస్సునకు సంతుష్టిగా - ఘటశాస్త్రపుఁ దంతునాచరించుకొనవచ్చునుగదా?

వేంక — హరి హరి! లోకవిరుద్ధస్వరూపులగు మీరు శాస్త్రపురుషులవలె నవతరించినారు.

బంగా — ఇదిగో! ఓ! చేసినచేదో చేసినారు. అంతటితో నూరకుండరాదా? ఈవృజ్ఞానమున కంతకుఁ జాటవలయునా యేమి?

సోమా — ఖౌనే! నీకుఁ దెలియదు. పూర్వకర్మములలో నొకటిరెండుకృత్యములకు సూత్రమే గోడచాటువ్యాపారము కాని యవకర్మమాల కన్నిటికిని బట్టబయలే.

వేంక — కర్మములోఁగల్గున ముండివలయు నని యిది వలకుఁ జెప్పిరి. మీరుచేసిన కొత్తకల్పన మిదియా?

సోమా—కాదామటి; కవిత్వములోఁ గల్పనము పితృము
కాదు—గానములోఁ గల్పనము విశేషము కాదు—కర్మములోఁ గట్టు
దిట్టమైన కల్పనముండుట ఘనత—ఇది నానాదు కలిగిన నూతనా
వృత్తి.

వేంక—ఇంకను సాదేహమా! నాయనా!

సోమా—శాస్త్రీ, తలదాపుడుకొట్లు సామాన్యకర్మనిష్ఠుల
యిందల్లోఁగూడ నుండవచ్చును. ఘటశ్రాద్ధధర్మకుటీరముమాల్యము.
వదీ—మతియొక యింటిలోఁగనెక్కువగామాచలవర్త్యులము—

వేంక—మీవాగ్ధోషములు దిద్దలేక చచ్చుచున్నాను. మీయి
ష్టమునచ్చినట్లు మాటలాడుకొనుడు. నేను బోయి వండుకొందును.
సెలవిడు.

సోమా—శాస్త్రీ! ఊడవోయి! నేనుగూడవచ్చెదను. మరక
ర్మోపన్యాసమును వినుచు, మాయాటి యామె, మఱుదలు నాటకప్ర
శంస మానినారు.

బంగా—మేమ ముఖ్యముగా వెల్లెదము. కాని యదినాటక
ముగాదని మీకెన్ని మాటలు చెప్పినను సమ్మతములేదేమి?

సోమా—నాటకాలంకార సాహిత్యము మావంటిశిష్టాచారవి
పన్నులకుఁ దగదనిమానివేసినంతమాల్యముచేత నాటకక్షేత్రో యెఱుఁ
గనివాడ నగుదునా? పురుషులు స్త్రీలు మొకపాకలోఁజేరిరాత్రివేళఁ
జూచువారియెదుట గ్రంథ మెప్పుడు విడిచింది తెయితక్కలాడుదురో
యది నాటకముకంటె నెన్నడు భిన్నముకాదు. నాటకములోఁగాయకు
లుందురు; నటకులుందురు. నాటక మెవ్వఁడో యొకకవిచేయవలసినది
గదా! కవులు, నటకులు, గాయకులు, వంక్రి బాహ్యులు. వారిముఖము
చూచుసరికి సచేలస్నాన మాచరింపవలయును. కవి యెప్పుడు భిష్టుఁ
డైనాఁడో యతనిగ్రంథ మప్పుడే బహిష్కారయోగ్యమన్నమాట.

ఇప్పుడింకను దెలుగుమీఱుటచే నంతవట్టుదలలేదు గానిమానాయన గారి చిన్నతనముతోఁ గవి యెవ్వఁడైన గ్రామముతోనికి వచ్చునరికి నెట్టికుక్కనుగొట్టివట్లు కొట్టువారట!

వేంక — ఈగొడవకేమి? మనవారికిఁ జాడవలయునని కుతూహలముగా నున్నది కాఁబోలు? వెళ్ళిందు! అది మీరనుకొనినట్లు నాటకమ కాదు. దరువులు తొండవములు లేవు నటకులు దానిలో నెవ్వరులేరు. అది కవిరచించిన గ్రంథము కాదు.

బంగా — వేంకటశాస్త్రి! నీవాయనకు బాగుగనచ్చఁజెప్పుము. అక్కడ దాదినమ్మవేసమో, చెంచులక్ష్మీవేసమో వచ్చుననియు, దెయ్యమని యాడుననియు ననుకొనుచున్నారు కాఁబోలు. ఒక్కసారి యాపెద్ద కాగితముచూచి యానర్కసులో నావిడచేయు రెండివపని యేదో కొంచెము స్పష్టముగాఁ జెప్పు.

నుబ్బ — మొదటిఁబసికి మెప్పింత మొద్దులెనది! — ఇంక రెండవది — చాలు.

వేంక — మూడువందల పానులుతరువుగలపెద్దతాళినివక్షా! వృదేశమున నామెవహించిదానిపై రెండునమ్మెలతోఁగొట్టించుకొనునట.

బంగా — అబ్బా! ఎంతగొప్పపనియో? అంతతాళినామెయెట్లుమోయునో? దానిపైని కంగు కంగుమని గొడ్డళ్ళతోఁ గొట్టగా నెట్లు సహించుకొనునో? అమ్మయ్యో? ఆమెయెంతగొప్పయిల్లాలో.

సోమా — ఆమెకంటె గొప్పయిల్లాలవునివు. పోరాహీనమైన సహీనమైనదిక్కుమాలినతాళిని గుండెపైఁబెట్టుకొని కంగుకంగుమని కొట్టించుకొనునామెకంటె భీమగజములవంటికివలపిల్లలను గడుపువైఁబెట్టుకొని జవుకుజవుకుమని పాలు గుడువఁజేసిన నీవుమహాఘనురాలవు. ఆపిల్లలు మనకు దక్కిలేదు. దానికేమి? ఇల్లాలిఘనత పిల్లలను గడుపునధరించి భరించుటలోనున్నది. కాని గుండెపైగుండా)త్రుకొని మొ

త్రిమణినుటగోలేదు. వేకటాశాస్త్రి! ఇదియేమయ్యా! యగమే
మాటిపోయినట్లు కనబడుచున్న నేమయ్యా! నిజే పమాలాగునఁ జెంగా
వివరఁ గట్టుకొని, నల్లని అవిక-దాడికొని ఋషికన్యలాగునఁ బరిశు
ద్ధముగఁ బితృదేవతలప్రీతికొఱకుఁ గారెలనిమిత్తమై రుబ్బుతోట మిను
వవచ్చు కనఁడుగా రుబ్బవలసిన యాడుది రుబ్బుపొత్తియొక్కఁ దలఁ
బగుల గొట్టుకొనుట యెందులకియ్యా! ఇది కాగనాధర్మమనియో?
ఖ్యాతియనియో? శారవమనియో?

వేంక—అవధానులుగాదూ! ఖ్యాతిశారవముల తెక్కిడికి ?
మిఖ్యాతిమిది. ఆమె ఖ్యాతి మీమది. వెగుచ్చు మురు ప్రియమే
యగునో, కట్టు విక్కచ్చిగా నుండునో యుండనో, ముప్పటికేమి నో,
దరికలుగునో, యనియెంచియిప్పుడే యింటిలో నెక్కొక్క మనుష్యుని
కొక్కొక్కఁడుకుచొప్పున నోలొలిలేకుండఁ గట్టుట యావశ్యకమగున
ప్పుడునుఖముగా నుపయోగించుకొనవచ్చునని వాసి పొడియొట్టుకల
మీఁదదాచిపెట్టు సంస్కరితమూర్తులగు మీకంట నామెయే శార
వమునకెక్కువయుకకృతిని జేయుచున్నదని నాయభిప్రాయము స్త్రీలు
దృఢశరీరిణులై యుండవలయుననియు, మోగాభ్యాసముచే బుద్ధినిశ్చ
లత్వముగలవారై యుండవలయుననియు, పిష్టమున్న వాగు బ్రహ్మచర్య
వ్రతదీక్ష నవలంబించి కవిత్రిప్యరూపిణులై యుండవచ్చుననియు నామె
స్వచారిత్రమున బోధించుచున్నది.

సోమా—అబ్బా! బ్రహ్మచర్యవ్రతదీక్షయే! యెంతలఘువు
గాఁ జెప్పినావు! అదీక్ష స్త్రీలకుండుట కవకాశములేదని నేను ఘోషా
దోషముగాఁ జెప్పఁగలను.

వేంక—అట్లు సెలవిచ్చుచున్నారేమి? వేదకాలమండలి స్త్రీలు
మహాయోగినులై బ్రహ్మచారిణి శిఖామణులై యున్నట్లువినుచుండుట
లేదా?

సోమా—అది యెవఁడెఱిగినమాట? వేదములకర్తము లేనప్పు
డాకాలమందలి స్త్రీలిట్టివారని యెవఁకి దెలియును? నేనుకట్టె
యిక్తి జెప్పెదను. బ్రహ్మచారికిఁ గాపీనముంగవలయును. ఉండవల
యును. స్త్రీకిఁ గాపీనార్హత యెచ్చటనున్నదో చెప్పు? కుండలఖండిత
మైన యీచెవికదసా. మొలతొటికర్హత యున్నప్పుడు కాపీనమున
కర్హతయుండును. అదిలేనప్పుడిదిలేదు అందుబ్రహ్మచర్యము స్త్రీకి
లేదు. ఉండవలసిన బ్రహ్మచర్యము పురుషులలోనే యుక్కడనులేదు.
ఒక్కమాయంటదప్ప—శాస్త్రీ! నాకు గంపెను పిల్లలున్నారా!
బ్రహ్మచర్యవ్రత మేమార్తమును బెసగనియకుండ నిందలు పిల్లలను
గంటిని.

వేంక—అదేమి! అదేమి అట్లనుచున్నా కేల!

సోమా—నానిత్యకర్తచమత్కారమదే. వృషఃకాలపూర్వము
లేచి విధులునిర్వర్తించుకొని యగ్నిహోతాశాఖలోఁ గూర్చుండి—అది
తనస్సహ—సమాధియను—యజ్ఞమను—బ్రహ్మనిష్ఠయను—నియ్యవ్వు
మా—తిరుగి మూడుజాములైనతిరువాత లేచి దేవాధారణ కెంత
యావత్కఁక మోయంతియేభుజించి మఱల నగ్నిశాలలోనికివచ్చి దర్భలు
తెంచులములు, తిలలు, మొదలైనవానిని జూచుకొనుచు బంచాక్ష
రిస్మరించుచుగూరుచుండును సాయాహ్నము కాఁగానే, తిరుగి నగ్ని
కార్యమారంభించి రెండుయామములకుఁబూర్తి జేయుచును. రాత్రీభో
జనములేదు. ఆశలియగునడల సుబ్బలక్ష్మ్యకిఁ జేసికొట్టెముక్కకొంత
ఫలహారముజేసి శివోపానిశివోహమ్మనుకొనుచు నగ్నిశాలలోఁగి దర్భ
శయ్యవయి నడుమువాల్చి యట్ట కన్నుమూసియిట్టవృషఃకాలమున
లేతును.

ఇది నాకునిత్యవిధి. ఈచర్యలో బ్రహ్మచర్య వ్రతమునకు భం
గముగలుగుట కవకాశ మేమున్నదో చెప్పు.

వేంక — ఏమియునులేదు. కాని, కాని,

సోమా — నీకు సుదేహానున్నయెడల నేనుజెప్పిన దినచర్యగో నేమైన భేదమున్న జేమో, యదిగో మాయుంటిదానిననుకు!

వేంక — ఆమెనడుగుటయేమి? నిష్క్రమించుకును. ఇట్టిమీకు సంతానముమాట!

సోమా — అటులనుకుము మాయుంటిది ఋతుస్సాతయై నుడి బట్ట గట్టుకొని మంచిముహూర్తమున రాత్రివేళ విభూతివండ్లుదూర్వా లుగోమయము వల్చేరములోనుంచుకొని సంతానాపేక్షచే ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుకొనుచు నాయెదుట నిలువంబడును. ఓహూ! అభిప్రాయమిదిగా యని దివ్యదష్టిచే గ్రహించి యామెకుఁ బ్రసన్నుడనై యిట్టె యాదరించి యట్టె ముఁగీర్వదించి కుపివేయుచును. చటుక్కున సద్యోగర్భటాః ఇంతే యిందులోనున్న కర్మరహస్యము. ఇంతే మా సంతానపుఁగిటుకు. ఇట్లు పూర్వయుగములలో జరిగినది. ఆయనగా నమనే యిప్పటివఱకు లాగుకొని వచ్చుచున్నాను. ఇన్నిమాటలే? వాల్మీకిమహర్షి యొద్దకు ఋతుస్సాతతై యంబికాంబాలికలు పోయినప్పుడు వాలిసుగ్రీవులను బ్రసాదించి యామహర్షి యొద్దవకులము నుద్ధరించి యిట్లు నేనుమావంశము వితీరుగా నిలువఁజెట్టినాను.

వేంక — అదేమి! అదేమి! భారతము భాగవతము రామాయణము మూఁడును గట్టగట్టి తోటఁబొడిచి రసముదీసితిరా!

సోమా — అగ్ని కార్యము చేతిలోనున్నవాని కన్నిపురాణములుగూడ దగవలల న్యాయము.

సుబ్బ — (అకవారింది) అక్కా! మనకు వేళయైపోవుచున్నది. ఈరాత్రి తప్పకుండఁ బోవలయును.

బాగా — ఇదిగో! ఓ మామాట నేమిచెప్పినారు?

సోమా — అక్క చెల్లెండీద్రులు, శంకరా యని సుఖముగాఁబం

చపారీలోఁ బండుకొనుడు. వేంకటశాస్త్రి! నేనుబోయి యగ్నిగదిలో నడుచు వచ్చితిను.

వేశ—చిత్తము, నేనుబోయి నాగదిలోఁ బండుకొందును.

(సోమావధాని వేంకటశాస్త్రియు సమ్మతించుచు)

బంగా—చూచితినా! ఎంతజెప్పిన నెప్పుకొనలేదు.

సుబ్బ—పోనీ, నేనుకక్కతెను బోవుదును.

బంగా—అయ్యయ్యా! నివొక్కతెవు పోయినయెడలనికే మ్రోసనున్నదా? అడుగనక్కరలేదు!

సుబ్బ—తప్పేమియులేదు, చెప్పకుండ పట్టితివేమనినామగఁడు నన్నుదిట్టనా కొట్టరా?

బంగా—అయి, నేమి? ఒక్కతెవు వెళ్ళు భయముకాదట!

సుబ్బ—నాయొద్దనున్న కత్తాలనగలప్పుడు దొంగలుతీసికొని పోవుదురని భయము యేమి? తలయెప్పుడు మన్ననైననో గుండె యప్పుడే తాయొనడి. నెత్తికి మునుఁగెప్పుడు వచ్చిననో మ. న్నునకు బెరుంపుడెవదలేనది, నావంటి ముండిఘటనునకు భయమేమి? సందేహమేమి? లేనిసుఖము లేనేలేదుదా—కొట్టితో గలియుగము లోని చిత్రిములగు శాయుటకునైన నోచకుంటినా? నేను బోవక తప్పదు. నీవుపోయి పండుకొనుము.

బంగా—వమ యంతవెట్టిపట్టు! అడేరా యేదయాలనున్ననో యెఱుఁగము. పోవలసిన వారందఱు బోయినారు. ఒక్కతె నిక్కడ కెట్లుపోవుచువు? బండిమెక్కి పోవుచువన్నె జాట్లుపట్టుల బండియేలేదయ్యెను. ఒక వేళబోవుచువనుకొనుము. తిరిగివచ్చునప్పుడు నికీయిలెట్లు తెలియును? మనగ్రామము కాదుగదా. ఈవేంకటశాస్త్రియైనను చెలివి, తెట, పేరు, ప్రఖ్యాతిలేనివాఁడు. నీవు తిరుగ నిక్కడ కెట్లు రాగలవు?

నుబ్బ—అనేకజనము తిరుగ వచ్చుచుండును. వారిలో వచ్చెదను. ఈ యింటిపొరుగుననున్న సాతానిచూడమ్మ నిన్న మనయింటికి నిచ్చినకొడుకు వచ్చిందే; ఆమె సర్కసులోనికి వెళ్ళుట చూచినాను ఆమెను జేరాలోనే వెదకిచూచి యామెయు నేనునుగలసి వత్తుము. భయములేవాలే.

బంగా—ఆమెనీకుఁ గనబడునని యేమిసమ్మతము? ఆమె యెక్కడికిఁ బోయెనో? ఇతఁయూర వికీయి ల్లానివాఁలెట్లు తెలియఁగలదే?

నుబ్బ—విఘ్నేశ్వరుని గుడి కెదురుగానని యెఱుఁగనా?

బంగా—ఇట్టి విఘ్నేశ్వరుని గుఱివేన్ని యీవట్టఁజూచుచున్నవో?

నుబ్బ—నాకిన్ని చెప్పకు. నేను బోయెదను.

బంగా—నుబ్బలక్ష్మీ! అఁగు. ఒక్కమాట జెప్పెదను. నివాక్క తెచ్చ వెల్లుటకు సేసంగీకరింపను. ఏమైన రేమనవిద్దఱముపోవుదము. మీఁతావగాఁకిఁగొంచెము నిద్దుర పట్టినతరువాత దప్పకుండఁబోవుదము.

నుబ్బ—నీమగఁడు వట్టిఛాండసపుముండకొడుకు. నీన్నేమనునో? నిచ్చు వాలదా.

బంగా—మఱేమియు భయములేకు. అయినను నిన్నొక్క తెను బంపుచునా? ఏమి కానున్నదోయగును. ఇగఁను నిక్కడనే మనము మాటలాడుచున్నట్లాయనకు వినఁబడు నెడల నింకను బండుకొనలేదేమియని కేకలు వైశురు. కావున లోనికిఁబోయి యొక్క పావుగడియ పండుకొని పోవుదము రమ్మ.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇదిప్రథమాంకము.

శ్రీ

కంఠాభరణము

ద్వితీయాంకము.

ప్రదేశము—వీధి

[ప్రవేశము—సుబ్బలక్ష్మి బంగారమ్మ]

సుబ్బ—అక్కా! ఇదిగో! ఇదిగో! వారి డప్పులచప్పుడి వైపు
వినబడుచున్నదే! ఇటుజోవుదమురా!

బంగా—కాదే! ఎవైపుధ్వనియే యటు వినబడుచున్నది.

సుబ్బ—అయ్యయ్యా! ఇది యిదివఱకు మనము వెళ్ళినాదే
కాబోలు?

బంగా—ఈదిక్కుమాలిన యూరిలో బాగుపులపెట్టెలాగున
నన్నియు నటలే. తిరిగితిరిగి జోవుదమన్న దారి తెలియదే! ఏమి
చేయుదము?

సుబ్బ—మతేమియు భయములేదు. ఈదారినిజోవుదమురా!

బంగా—ఊహ మాటుమడగినది మనుష్యుఁడొక్కఁడైనగనఁబ
డదే! అయ్యయ్యా! ఇల్లువదలిపెట్టితిమి. దేరాకుఁ జేరమైతిమి. నడుమ
దారితప్పి యల్లలాడుచుంటిమి. ఏమిగతి?

సుబ్బ—భయమేమే! నీవు నావెంటరా!

బంగా—అదిగో! ఎవ్వఁడో వానిధర్మమా యనియిటకు వచ్చు
చున్నాఁడు

[పిచ్చివాడగు రామకృష్ణులు వ్రవేరించును]

రామ—కీర్తన. కమాచ్—మిశ్రచాపు.

పా ధ నీ ధ ప మా ప మ గగా మా

గ మ పా ప సా మా! పా!

దీనిమర్మము: దెలియవలెనండీ! జనులారమీరు! దీని!

ధా ధ ధా ని ప ధ ధ ని సా స స!

సా స మ గ రి స సా ని ధా ధా!

బోనులోని యెలుకపిల్లను! మానుబిల్లి మింగింగానే!

సా స మ గ రి స సా ని ధా ధా ధా ని!

సా రీ సా ని ధా ప మ! పా!

చేనులోని గుంటనక్క! చెట్టుమీది కెక్కికూస! దీని!

మూడుమన్నుల వ్రమిదలొవల! మూడుపేటల వత్తిమండగ

మూడుకోడులూడిపోయి! మొదలుతుదలకె మోసమయ్యె! దీని!

ఒకటివండ్రొక్కయవ్వడు! నాలుగేసున్నెనయవ్వడు

అకుమీది రామచిలుక! యత్తెనుఖముగనిద్రపోపు! దీని!

బంగా—సుబ్బలక్ష్మీ! ఎవ్వడో మంచివాడే! తత్త్వలుపాడు

చున్నాడు. నాయనా! నాయనా! సర్కసుడేరాలోనికి చారియేలాగో
రవ్వంత చెప్పనాయనా!

రామ—చారులలోకెల్ల జమిందారి—చెంబులలోకెల్లజూరి—

రోగాలలోకెల్ల మారి—నూత్రాలలోకెల్ల రోరి—క్షేత్రాలలోకెల్ల

పూరి—భక్తులలోకెల్ల బూరి—ఇంతేమారత్వము. జ్ఞానపరిమి

ప్రియమగుటచేత యుద్ధమువచ్చినప్పటినుండియు బ్రహ్మసంధానము

చింతముగ జరుగుటలేదు. అదిగో! అదిగో! కుంకుమబరిణాచాటున

విభూతివండు! అదిగో! వహావ్వా! మనతిరుక్కా వేరీసమానురాలు!

మేము దైవతాదైవతభేదము వడలుకొన్నాము. (ఇద్దఱు నడుమకువచ్చి)

విశోపాకు నాసియాకు నడుమ ధంధామ.

సుబ్బ—అమ్మయ్యా! పిచ్చివాడు! (పాటిపోవును.)

బంగ—అమ్మయ్యా!—(మఱియొక వైపు పాటిపోవును.)

రామ—ఇది నివృత్తి మార్గము. అది వృత్తి మార్గము. నడుమ మేము తిశంకు స్వర్గము.

(నేపథ్యమున.)

అక్కా! బంగారమ్మా! ఎక్కడనున్నావు?

రామ—ఆ. అక్కడనున్నావా? ఇదిగో వచ్చుచున్నాను.

(నిష్క్రమించును.)

[బంగారమ్మ వ్రేలింపుచును.]

బంగ—సుబ్బలక్ష్మీ! సుబ్బలక్ష్మీ! గట్టిగఁ బిలిచినయెడల పెట్టిముండకొడు ఇక్కడవచ్చునో! సుబ్బలక్ష్మీ! అయ్యా! అదిగో పిచ్చివాడు! అమ్మయ్యా! (కరుగత్తఁబోవును) అబ్బే! లాంతరు న్తం భము కీసీడ కాఁబోలు? కాదు కాదు! అదిగో! ఎవఁడో బండివాడు కాఁబోలు. కొరడా చేతఁబుచ్చుకొనివచ్చుచున్నాడు. సుబ్బలక్ష్మీవాని నిక్కడకుఁ బంపించినదనుకొందును

[ఎఱ్ఱయ్య వ్రేలింపుచును.]

బంగ—అబ్బీ! మామమ్మాయి యచ్చట నున్నదా?

ఎఱ్ఱ—ఆ. ఆ. బండి సిద్దముగ నున్నది. గుఱ్ఱంపుబండిలాగున బరుగెత్తింతును.

బంగ—తలచెడిన గుఱ్ఱది. మాచెల్లెలు—గోవులవంచె కట్టుకొన్నది. అక్కడ నున్నదికాదా?

ఎఱ్ఱ—చెప్పలేదా? మీకు సందేహ మెందులకమ్మా! రండు! ఏమి యెద్దనుకొన్నారు! మేగాలమీదఁ బోవును,

(నేపథ్యమున.)

కీర్తన.

జంఘాటి-చతురశ్రచాపు,

ధ ధ స సరీగా, గాగా మగరిప సాస॥

నిలుకవెబండి — సిమీడ మనసుండె॥ నిలుకవె॥

బంగా — అమ్మయ్యా! పిచ్చిముండకొడుకు తిరుగ నిటకువచ్చు
చున్నాడు! త్వరగాబండి తోలించుకొనిపోవలెను. బండివాడా! త్వరగా
రా! (సంజ్ఞతీయను.)

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు)

రామ — [వ్రేళించి.

ధ ధ స సరీగా, గాగా మగరిప సాస॥

నిలుకవెబండి — సిమీడ మనసుండె॥ నిలుకవె॥

మామ మగమ పాపాక ధాధా నిధ పమ పాప॥

సందుదాటిన తరువాల, సంతర్పణున్నది

ధాధధానిధ పమమామ, మాధపమాగా సాస

కడుపునిండభుజించి, కొగిలించుకొందము॥ నిలు॥

అడు లేడికన్నులున్న బోడిదానిజాడగానె

చెంకమీడ మచ్చుడు చుక్కడిసి కొట్టినాడు॥ నిలు॥

గుడ్డికామిగాని కాటవ బాణము వెల్లరామిగానె వ్రేసాదము.

(నేకధ్యమున) అయ్యో! త్వరగాడోలు! అమ్మో! సుబ్బలక్ష్మీ!

రామ — అదిగో! పోయెదను. పైదిజ్ఞానమార్గము. క్రిందిదికర్మ
మార్గము. ఇదేదో చూచినతరువాలనది. (నిష్క్రమించును)

[సుబ్బలక్ష్మీ వ్రేళించును]

సుబ్బ — ఎచ్చట వెదకినను మాయక్క కనబడలేదు. ఇంటికిఁ
వుదమన్న నిల్లెఱుగను. ఎవఁడైనఁగనఁబడునేమోయని చూడఁగ నెవఁ
డు కనబడకుండనున్నాడు. కనబడినవ్రేయోజనముమూర్తిమేమున్నది.

ఎనిమిదికి దారిచూపుచుని యడుగును? వేంకటశాస్త్రి యింటిపేరే దో నోటనాడుచున్నదిగాని జప్తికిరాకున్నది. అదిగారి—మాయక్క. గాకుండ నేనింటికేముగము పెట్టుకొనిపోచును! అక్కనుబట్టి కావకాని యంతకంటె నేమున్నది' మాయక్కమాత్రీ మిల్లెనుచేరును? మాయక్క కేమియాడదవచ్చునో యసమాత్రము విచారించుచున్నాను. నావిషయమైనాకుఁ జింతయేమియులేదు. ఇప్పుడేమిసుఖ మేర్పడి గనుకనా—ఇకముఁగు గడ్డమువచ్చునని విచారము? పిచ్చివానికి మాత్రము గనబడకుండఁ దప్పించుకొని తిరుగవలయును. చలివేయునే మోయని యావచ్చడముఁ దెచ్చుకొనినదిగాదా! ఇదికప్పుకొని వచ్చు న్నముగ మాయక్కకొఱకు పెదకుదును. ఎక్కడనైనఁ దగినతావు దొరికినయెడలఁ దలదామకొనుచు. ఇదివఱ కెప్పుడెట్టిసంగతులనెఱిగిందాననుగాను. అయినేమి? ఆవశ్యకమే ధైర్యగుణమును వృద్ధిపఱచును. అదిగో! పిచ్చివాడు వచ్చుచున్నట్లున్నాఁడు! తప్పించుకొని పోవుచును, (సుజ్జ్వలిట్కిరిమ్రమించును)

[గామశాస్త్రి ప్రవేశించును]

గామ—“మనవనము మ్యాణాజాయతే వృషంకరః” అనుశ్రుతియందతివ్యాప్తిదోషము తప్పదుండఁ బట్టినది. కట్టకపోయి యెడల ముగ్ధకీకాలునొక్కిమోగుచుబట్టును? అనగా విషయమును విషయమునకు, విషయమునకు విషయక సభ్యాసము గానేరదనియెఱిగియుండియుఁ బోవుటవలన నమోకాలు బొగుటకు హేతుకదార్థనిష్పన్నత సందిగ్ధుని. ఓహో! ఈమోకాలు కాదు. ఇది—ఇక మునుపథాన “బ్రహ్మజ్ఞానా” యసకూరుపడవలసినదే కాని కర్మకూపముగో గింతులువైచినలాభములేదు. బేరము, బేరము బేరము కోమటి కప్పులఱచినంత మాత్రముచేత ఎర్లము గురియునా? “అహంసాపరమో ధర్మ” యను శ్లోతి సంగీకరించినంత మాత్రముచేత జాద్ధమతము వై

దికమతమగునా? అనత్యము—అనత్యము. అయినను వ్యవహారము
నందన్నియు సత్యములవకలేవును. ఇదిగో నిలుముగొట్టమి! ఇది
వ్యవహారజ్ఞానము. గుంటకల్లి భాస్కరునిపేరు చెప్పి—అద్దెద్దె—
హూత్. ఇదిపరమార్థజ్ఞానము. ఇంతే—కనుకట్టు—మహానాయకము.
ప్రకృతివన్నెలచిన్నలవేశ్య—కరాత్పరుడు వేపారివాడు. ప్రపంచనాట
కమంతయు వేపారివేశ్యాసమావేశము! హాహా (నవ్వుచున్నాడు.)

[కృష్ణరావు సుందరి ప్రవేశించుచున్నారు.]

కృష్ణ—గీ. కంచదారకంటె శ్రీ జరిపకన్వయనట్టి
తీరుదాగ్రకంటె శ్రీ దేవకంటె
చిన్నినాటలేల శ్రీ యిదిమూసంగలిపిన
మద్దకంటె వేశ్య శ్రీ ముద్దుతీపి.

ఏదీ మఱియొక్కటి!

సుంద—చాలులే. వేశ్యముగ్గులు వేపారికంటె ముద్దులకంటె
నెక్కువ తీపికావు. నన్నవలె నమ్మను? నివెన్ని భావతరులూడి ము
క్కడకుఁ జేరితివి. ఎంతవేసగాడవు ఎంతమోసగాడవు!

కృష్ణ—ఆ. నేను వేగుళ్యపూజానినే—దివదివైకనూతనవనితా
ప్రియుడనీ. అయిన నేమి! వెనుకటివన్నియు గతించినవి. ఏదీ! నీయిం
టిలోఁబ్రవేశించినతరువాత నాకన్నునీమొగముబాఁచునా? చాలుగ
డవదాఁచునా? గోడకుఁగట్టినబొమ్మ—గాగరాకు గట్టినబొందు—కాలి
క్రిందఁబెట్టినపీట—ఆ. ఇంటివైపు మొగములేదు; ఇల్లాలివైపు తలఁ
పులేదు. ఏకాదశీఫలహారమిచ్చటనే; ద్వాదశీపరణ మిచ్చటనే—
ఈనడుమ మాతల్లిగారిఫలకముగూడ నిపతువులపాకలోనే కడతీర్చితి
నని యెఱుఁగవా?

సుంద—ఇంటివైపు మొగములేదని—ఇల్లాలవైపుతలఁపులేదని
యింతదేవులాట యెంచులకు? పోలేకపోయినావా? నిన్నాపిసవా

రెవరు? కట్టుమని వదునెనిమిది మాసములైనఁ గాలేనుగదా—ఇంతలోనే యింత బెంగ పెట్టుకొన్నవాడవు నివలన నాముచ్చట లెట్లుతీరగలవు? కదవద! మగవానిని నమ్మినయ్యాడుదానిని ముక్కుజెవులఁ గోయవలయును.

కృష్ణ—సుందరీ! యెంతమాట! ఒక్కసమున్నెనైన నిన్ను వదలియుండగలనా? వష్టి పూతిక జేసికొనుచున్న నుబ్బి నెట్టియింటికి నీవు మేజావాణికై యిక్కను పోవుచుంటివికదా—ఇప్పుడుకూడ నివెంట నే నేల యుండవలయును?

సుంద—నిన్ను మాత్రమేమాత్రండు పిలువలేదా? నీవు కూడ నక్కడకే పోవుచుంటివి?

కృష్ణ—నన్ను బిలిచినాడు కాని నివెంటనమ్మని పిలిచినాడా?

సుంద—సికేమి ననుమానముండి వచ్చుచున్నావా?

కృష్ణ—హాహరీ! నాకు నియెడల ననుమానములేదు, అనుమానములేదు. సరేనా.

రామ—అదితప్పు. కృత్యక్షశబ్దములతో ననుమానముఁ గూడఁ బ్రమాణముగఁ దార్కికు లంగీకరించినారు. అయ్యా! మీరు చార్యకమతస్థులు గారుగదా—

కృష్ణ—మేము మాధ్వమతస్థులము.

రామ—వేచారునాయనా! వంశమునకు మణిపూసవలె బుట్టివావు. ఈమె వేశ్యాగణకాణాలు?

కృష్ణ—ఔను. ఈమెకు నాకు సంబంధము.

సుంద—సిగ్గులే నడువీధిలో నట్లుచెప్పెదవేమి?

కృష్ణ—సిగ్గుపడవలసినదికాదు. సంబంధమీనానాటిది కాదు. వస్తువులవలెనే సంబంధమనాది. కాని వస్తువు లీశ్వరకల్పితములు. సం

బంధములు మాత్రము మనము కల్పించుకొనినవి. కాని మీసంబంధ మేసంబంధము? సనునాయసంబంధమా? తాదాత్మ్యసంబంధమా? విషయవిషయాభావసంబంధమా? లోకానుభవమునుబట్టియుత్తరోత్తరముగ మూడవది బలిష్ఠమైకనబడుచున్నది. నేను వెట్టియానుపత్తిలో నుండగా నక్కడనుండి యొకమిస్సమ్మకు నేను గన్నుగీటివానని దానిమగడు నన్ను గట్టదీసికొని వేసివాడు.

కృష్ణ—వెట్టివాడా! తప్పు! మిస్సమ్మకు మగడుండడు. మిస్సనగా నింగ్లీషులో గన్యకుఁజేరు. మగఁడు లేకపోవుటచేతనే యామె మిస్సమ్మయైనది.

రామ—కాదు కాదు. మగఁడు లేనిది వితంతువని మను స్మృతిలో బావగొట్టి శాసించువాడు రజ్జు సర్పభ్రాంతి యొక్క టియేరు ద్వైతమునకు గట్టిపట్టు. కృపంచమంగి యు బ్రకృతపురుషునూ నేశమే కావున నీమెయందు నీకు సర్పభ్రాంతివలెపోయిన తత్త్వణము నీ గొంతుకు రజ్జుతెమి మాత్రము శాశ్వతముగాఁబట్టితీటును. మీద్వైతములాగున మాది పెసరవత్సమతము కాదు. వంతులుగానూ! మీ యొద్దనస్యమున్నదా? నానూ! పిండివంట—వహవ్వా! పిండివంట వంటికుట్టదానిని సంపాదించినావు. గారెలవంటికన్నులు, బాగాను కా బావంటి పెదవులు—చక్కిలాలవంటి చెవులు—పాలముండవంటిగడ్డము, అప్పడమువంటిమొగము, వడియమువంటి ముక్కు ఉండరాలవంటి—

కృష్ణ—ఉండు! ఉండు! అంతటితో నాగు! నుందరీ! ఇతడు కవివలె నగవడుచున్నాఁడు. అయ్యా! నీవు కవిత్యమునేర్చుకొంటివా యేమి?

రామ—తగినవాడవయ్యా! బాగుగా గనిపెట్టితివి.

“క. వేపారికంటె సరము” పద్యము ముక్కుతోఁజదివినఁగా ని మోక్షములేదు.

వేపారికంటె సరము

నేపాళపుమాత్రాకంటె మేలొ మండు

వేపాకుకంటె జేసును

వాపాటునకింటె సుఖము నహి హిమహిగోక్ష

వాగచారమృగానికి నన్నాసా హేమము ని రాదు లేవున మనివిషయమైనకట్టుదల వచ్చి వచ్చి మేముమాధ్యస్థ్యముఁ జేసి వ్రతీపాదించిన దేమనఁగా:—

తిగునుణియైనను సగియే

చెడఁబెట్టిగిన పద్దమై మఱియున్ సగియే

పరబ్రహ్మరూపు లిద్దఱు

సుఖసంగతినుండుఁ డింక వైరంబేలా

కవులూరువారి కవిత్వము చూకవిత్వము నొక్కటాకి-వారికి యతిలేదు. చూకుమతిలేదు. వారికి ప్రాసయూలేదు. చూకుధ్యానము లేదు. వారికి గణములేదు. చూకుగుణములేదు. వారికర్థములేదు. చూకునర్థములేదు—గంజాయి సిండుకొన్నది కంతులుగారా ! ఒక్కపావులా కాసిప్పించెదరా?

కృష్ణ—నీవు కద్యకవిత్వమే కాక కదకవిత్వముఁగూడ నెఱుంగుదువా? ఒకతత్త్వము పాడినయెడల నేమైన నిచ్చెదను.

రామ—నీది శీరశిత్త తత్త్వముగావున శృంగారతత్త్వములో వేదాంతముఁ గలిపి పాడెదను.

కీర్తన—బేహగ్—త్రీశ్రీచావు

మ గ మ ప సా ని స రీ స ని స ధ ప ప మ గ గా.

మ ప మ ప గారి సా పా పా మ ప ధ ని స ని ధ పా॥

అతివసాగసు లెన్నదరమె యజావశనను వహ్యరై || అతి ||

గ మ ప ని ని, ని ప రీ ప ని ని ధ పా పా పా ప మ పా ధ

ప మ మా గా

పన్నెలాడిమోము—వెక్కిరింపగఁజాలును, సోము

పా పా పా ప మ పా ధా ప మ మా గా గ మ ప ప సా నీ

, ధ ప మా గా ప మ మా గ రి స సా నె ।

గోములకెల్లగోము—అది మారునివేటలో దీము

వహ్యరై || అతివ ||

కులుకులాడివివగలు—దాసిమేనను మగఁజానగలు

సోగకన్నులుచూచిన దోగలు—దానికూరివారందఱును

లు వహ్యరై || అతివ ||

ముసిము సినవ్వలఁ బొల్పు—కల్లపలుకులఁ దేనెలరాల్పు

జారుపైఁటను హోయలుగఁదాల్పు—దుదకఁదట కొంకలఁ

గూల్చువహ్యరై || అతివ ||

వెట్టిరాముమాట—మేల్కైలెననీతులమాట

పాటలకెల్ల బాట—అది సంపెంగపూవులతోట వహ్యరై

అతివ ||

కృష్ణ—అహహా! ఏమిపాట చాడితివి! నుందరీ! చూచితివా ?

వైకిఁబచ్చిశృంగారము లోకలఁ బరమవేదాంతము. ఇతఁడు జాతీయక

వి. అంధ్రదేశమున కిట్టినవ్యకవిత్వమే యిప్పుడు కావలసియున్నది.

నూతనవ్యక్తులు—నవనవాదర్పములు—జాతీయసమస్యలు—మత

ముతో జోడించి యితఁడు కవిత్వములో నిమిడ్చినాఁడు. తానులేని

బొంగరమెట్లుతిరుగదో, మతములేని కవిత్వమెట్లు వర్ధిల్లుదు. ఇదిగోన

య్యా! నీవిదిలేసికో! (అని పిడికెడుడిబ్బులు వ్రాసిచేతికిచ్చును.)

రామ—(తీసికొని) కృష్ణార్పణము కృష్ణార్పణము.

కృష్ణ—మేము వృష్టి పూరితచేసికొనుచున్న నుచ్చితస్థితియింటి

కిలోపుదుము. మీరక్కడకు వచ్చినయెడల మఱియేమైన దొరక గలదు.

రామ—నీవుకూడ నీమెతో నక్కడకుఁ బోవుటయెందులకు? ఈమెకుఁ జిప్పరాళపుటంగు చేయుదువా యేమి? తప్పులేదు లే. వైష్ణవులేమి, శ్రీవైష్ణవులేమి—సానులవెనుక దధిగిణితోఁగి తకదధిగిణితోఁగి మృదు నాచారమున్నది. నేనిక డివ్వివ్వి టివ్విట్టం—(ప్రవ్ర)మించును.)

కృష్ణ—నుందరీ! పిచ్చివాఁడు నడుమ నడుమఁ దెలివితో యుక్తియుక్తముగా చూటలాడుచున్నాఁడు.

నుంద—అతఁడేబిచ్చి యెక్కడిది? వడుచువాఁడు—పిచ్చు శృంగస్తవలె నున్నాఁడు—ఏదో మదసంబంధ మైన స్వల్పవ్యత్యాసమని నాచుచున్నది. అఁడుదాని చేయి తగులఁగనే యది యంతయుఁ బాటిపోవును.

కృష్ణ—అఁడుదానిచేయి దగులుటచే నంత వెట్టియుఁ పోవునని చెప్పితివిగదా—నిచేయి నాకుఁ దగిలినకొలది నీయెడల నాకు వెట్టి హెచ్చగుచున్నదేమి?

నుంద—వెట్టులలో ననేక జాతులున్నవి. నీవెట్టి—చేసికొన్న భార్య చెప్పదెబ్బతోఁగాని వదలదు. నిన్ను నాయంట దానుని జేసివానని—నీమాన్యములు నేను వ్రాయించుకొంటినని—నీకు నీ భార్యకు విడాకు లిప్పించివానని—నీమామగారు నన్ననరాని మాటలాడుచున్నాఁడట. నాకుశృంగభంగముఁ జేయునట. నాకీరట్టెందులకు? వారికీ బాధయెందులకు?

కృష్ణ—నాయత్త మామలకంబును నీవే యెక్కువ యభిమానముతో నాకు బుద్ధి జేపుచున్నావుగదా—ఇట్టి యోగ్యురావగుల నిన్ను విడిచిపోవుటకంటె విశ్వాస హెచ్చముండునా?

నుంద—విశ్వాసమున ఇక్కడికి? వెనుక విడిచిన నాసవతు
లనందలను విశ్వాసముచేతనే విడిచితివి కాబోలు? విటునకు విశ్వా
సమేమి?

కృష్ణ—వారు సీసవతులని చెప్పటకుఁ దగినవారా? కుక్క
తల దొక తె—బాకినోటి దొక తె—ఇటులే—ఇటులే వట్టిబాగ్గేదో,
వజ్రమేదో, ముండ్లతోటకూర యేదో, పుష్పించిన లతకూనయేదో,
బొమ్మజెముడుకంట యేదో, పారిజాతపుగున్న యేదో, యెఱుంగని
యజ్ఞదశలో నేమి జరిగినదో జరిగినది. అట్టి పూర్వసంబంధములువిడు
చుట విశ్వాసపైనెంతమగునా?

సీ. వెంపటికంఠలోఁ శ బెంపేడిఁ మదేభ

మంభోజపరస్థిలో శ నాడఁదగదె

కాకిమూఁతలను జీ శ కాకునెందుపికంబు

తీయమామిడిపెం శ గూయఁదగదె

ఉమ్మెత్త పూలలో శ దిమ్మెత్తి నయభీంద్ర

మెట్టగులాబిపై శ నెగుఁదగదె

కలుగుల సిలుగొందు శ కాలాహి మలయజ

కుజవల్లిసోఁ జల్లు శ కొనఁదగదె

అత్త కోడండ్రగృహకల శ హములనశుము.

బొట్టుకుడు కవిసింహము శ పరమరిసిక

కుండితవదాన్యకరుణార్ద్ర శ భావభవ్య

రాజమార్తాండ సభను శ జేరంగఁదగదె?

నుంద—కాని, యీశృంగారప్రబంధము నేడు నమవీధి
నారంభించితివేమి? మన మెచ్చటకుఁ బోవలయునో మఱచితివా?

కృష్ణ—అదిగో! కోమటియుల్లు—ఇక్కఁ గొంచెము వ్యవధి
యున్నది. కావున నేడయో నాకడుపులోని మమకారము దాఁచటిక

ములేక వెల్లడించుచున్నాను. ఇంతవఱకుఁ బిచ్చి వానిగోలఁగోడనే యొనది. ఇప్పుడిప్పుడేకాగా రహతపలుకని, ఈలుకని, చూపని, దాపని—(దగ్గఱకువచ్చి మీఁదఁ జేయివైచును.)

నుంద—చూడువంతులూ! నిజముగా సేనంతచక్కనిదాసనా?

కృష్ణ—ఎంతచక్కనిదాసనో నేను జెప్పగలనా?

గీ, లేడికన్నులు గలుగుపూ ३ బోడివీవు

చెక్కుగుంటల సొగసగు ३ చేడవీవు

చక్కదనముల చుక్కయా ३ చాడవీవు

మరునిగజ్జెలగుట్టమా ३ మగువవీవు.

నుంద—వీమీ! ఎంతచక్కదనమున్న చేమి? అద్భుత ముండవలయును. సందుగోఁ జకోరాక్షీకి బిల్లికన్ను లే గావా? నీయై వమువంటి యోగ్యవర్తకునిఁ జేబట్టినది. వాలు గతస్తుల మీడ—నిలు వుటద్దాలు—తూఁగు టుయ్యెలలు—కాగరా సుముల విలిచుట కొక దాసి—జారిపోయిన వైట సరుగుట కొకదాసి—వహాడు నైశ్వర్య మెఱుంగక యూరి యూరబ ఏవలెనున్నది. అయిన నేమి ఐశ్వర్యముచేత నిర్బంధమయ్యే రోధ మున్నదాచితిని. బండిపట్టయంతయొడ్డాణము పెట్టుకొన్నది. దీనిసొనుమండ! పెద్దచేగోడీయంత సత్తు పెట్టుకొని నగలు నాణెములు లేని నన్నుఁజూచి యెక్కసక్కెముగా నవ్వించి. పోవేపోగరుబోతా! నీయైశ్వర్యముంతయు నాయెంగిలికూడే కాదంటే యని వాగొ నేననుకొని గిగుక్కువ నింటిలోనికిఁ బోయితిని.

కృష్ణ—ఎంగిలి కూడేమి?

నుంద—భార్యపోవఁగనే యాలబ్బివాఁడు మాయొంటికివచ్చి “నాయాస్త్రయెల్ల నిది; సమస్తము నివేరిచ్చాఁగి చెదను, నిపు నన్నుఁ గనిపెట్టియుండు” మని చెప్పినాఁడు. బతిమాలినాఁడు, వైవారిచేతఁ జెప్పించినాఁడు, పాదాలమీఁదఁ బడినాఁడు, అంతికంట నాతఁడేమిచే

యగలడు? నాకంటు మన సేమాత్రమును బోలేను. అయినయింటి దానను గనుక మర్యాదకొఱకుఁ బెద్దపెద్దచూపులతోనే కాలక్షేపము జేసితినిగాని నీవచ్చత్తికి దిగలేదు. మఠమని, మడికట్టుకొనుటయని, పూజ జేసికొనుటయని, కయమమాంచుకొని యిప్పుటి మాల కూళ్ళ కొడఁబడక పోవుటచేత నెప్పుడు మాకొంప యయ్యవారిలుగాఁ నట్టిలు—వీధీగుమ్మమునుండి వంతులు, పక్క గుమ్మమునుండి వంతులు—ఇంతే మా సాధ్యము.

[నేకధ్యమః]

వంతులుగా రింక రాలేదు. కార్యక్రమములో నాయనకుఁ గూడ నొక ఐదొప్పుది. ఈనాటి వచ్చుచునే యుంచురు గనుక సభయారంభింతును. జయ అంధ్రసేనాత్రేకు జయ, జయఅంధ్రసేనాత్రేకు జయ.

నుంద—అదిగో! చూచితివా సభ యారంభమైనది? నావెంట రాకుము! నీవటుఁగో! నేనిట్లు పోయెదను.

(నిష్క్రమించును)

కృష్ణ—ఎంతమాటయన్నగో! "వీధీగుమ్మమునుండి వంతులు, పక్కగుమ్మమునుండి వంతులు!" అహ! పౌరుషముగలవాడనుగాని వందనుగానే! అమితమైన చనవుచే వాడియున్నవా? నుందో యగు భామ శ్రీకృష్ణుని దన్న లేదా? అయితే నుందరియగుభామ యీకృష్ణుని దిట్టటయంతకంటె నెక్కువదా? అయిన సహించియుండలేదా? నేనుమాత్ర మేల నోరుమూసికొనియుం డఁగూడదు? వేశ్య మాత చేతిలోని తెడ్డు నొకసారి వాపైవేయఁగ నుదిటికి దెబ్బతగిలి గిలార్చుకొని పోయితి నే! అప్పుడే శాంతతన వహించిన నేనిప్పుడేల గంతులువేయవలయును? శాంతివహించక చేతులునింప మాత్రమే మున్నది? గొరిగించుకొనుటకుఁ గ్రోత్త కాసులేదే! ఉన్నధనము తయు దానసభలని, నాటకములని, మేజవాణులని, వెచ్చించితినిగదా?

వేశ్యలవర్ధంతలకు వే వేలు బ్రాహ్మణాలకు ఓక్షిణాద్వితినే! వేశ్యలకు బస్మిటీనో! గాల్లుగడిగించితినే! వందరిపట్టెనుంచములకు ముఱైముల జాలడలు కట్టించితినే! కడుకగదులందఱు వెండిదీప స్తంభ మాలలో బచ్చుకన్నరంపు దీపకలు పెట్టించితినే! వేశ్యలకుక్కులకు వెండిగోలులు చేయించితినే! అయిది, మాంతుడడిగించి చల్లాడినది. అత్వలవాండు! హరింకంగా మిగిలిన మావ్యముల నీసుండిరేపి వాగ్విందితినే! వైసయైన నచ్చుదొరికక యల్లలాడుచుంటిని గదా— ఇక దేహయాత్ర! యెల్లుజరుగఁజేసినది? మాటామయెంత శాంత మూర్తియయ్యెను నాపైగారములు మిరియములు నూలుచున్నాడట! ఎవ్వరును నాకు ఋణమియ్యఁగూడదని పత్రికలలో బ్రచురించినాడట! భార్యరజస్వలయై పాలుగు సంవత్సరము తైసది కాణాలును మంగళనూత్రకాలమందుదప్ప నిక్కటివఱి కామ మొగము జూచియెఱుగను. ఏమో; ఆమె వాకిక్కటలేదని స్థిరపఱుచుకొంటిని. అయినను నప్పుడేమొగము పెట్టుకొని యత్తవారింటికిఁ బోవుదును. ఎంతిపెట్టే! ప్రాణనమానయెంచ నుందరిని తాసి యొక్క నిమేషము ప్రాణమునిలుఁగలవా? ఆ! ఈమెకుఁ బూర్వపువారి నండఱను ద్యజింపలేదా? ఈమెలే డనే సృష్టియన్నదా యేమి? అయిన నాకేదంతయేలే? రక్షించువాడు మాళ్యప్రాణము ర్తియే యున్నాడు.

[నేపథ్యమున]

జయ అంధ్రీమాతకు జయ, జయ అంధ్రీభాషకు జయ—

[వెనుకఁ దెరయెత్తఁగా నుబ్బి నెట్టియల్లు]

ప్రవేశమా—నుబ్బి నెట్టి, వెంకటకృష్ణ, శిష్యులశాస్త్రులు, రాముడు లక్ష్మణుడిను సిద్ధతాశుకపులు. నుందరి, తిత్తిగాడు, తాళపుటంగుజేయువాడు మొ.

అందఱు—జయ, కన్యకావరమేశ్వరికి జయ, సుబ్బిసెట్టికి జయ
జయ, చిల్లరదుకాణమునకు జయ, జయ గల్లా పెట్టెకు జయ!

కృష్ణ—(ప్రవేశించి) జయ వీచ్చకుంచుమునకు జయ! జయ
తక్కుతానునకు జయ. జయ సుబ్బిసెట్టి తామరకు జయ.

సుబ్బి—నారెవ్వరు? వేపారికుంతులే! అబ్బో! అబ్బో!
వేళాళోళాలకుంతులే! ఇదిగో! ఇదిగో! దండాలుదండాయి!—చూడు
కుంతులూ! మనకీయవలసిన చిల్లరనూట మఱచియేపోయినావు?
నిక్కచ్చిగా నున్నది.

కృష్ణ—అందుకొక కేయిల సేపాలవ్వమొనది. రావలసినసొమ్ము
చేతికి రాలేదు; తెల్లవాటకుండకనే మాధలుసేచేత బురింతురు.
కాని నీకీయత్సవసమయముగోనప్పులు రాబట్టుకొను దేవులాటయేల?
రవంత సేపు, నిజ్జేకములాగున విశ్చింతగా గూరునుడరాదా?
అదేమి! ముండినోడమీద గొండమీదవలె గుర్చిమీద గొంతు
కూరుచుంటివేమి?

సుబ్బి—గల్లా పెట్టెయొద్ద జరికిలబడవలసి కోమలివారము
కాదా? మీపాటి పెద్దయ్యవోగస్థులకుగాని మాకుగుర్చియెగు
లకు? వెంకటప్పయ్య బలాత్కరించి యీకుర్చిగోనన్నది. పి
నాఁడు కుంతులూ! కాళ్ళు క్రిందబెట్టుకొని కూరుచుండినగాని
సరిగా నుండదాయేమి. (కాళ్ళు క్రిందబెట్టుకొనుటకు బ్రయ
త్నించును.)

అబ్బో! అబ్బో! హే—వెంకటప్పయ్య! పైని రవంత
యూతగా బట్టుకొనుటకు దుకాణములోని తాళ కట్టలేక పోయినా
వఁటోయి?

వెంక—అదిగో! అది, అది అ. కాళ్ళుక్రిందకువచ్చినవి లెండు!
ఇక దొండరలేదు. ఒకపూటవనికి దుకాణపుదాగ్గి తెంపుట
యెందులకని యపేక్షించితిని.

సుబ్బి—వంతులూ! ఈసారిచూడు! తీవిగానూ జాలుగా
చున్నావా?

శ్రీష్ట—అతివియేమో జాతేమో నాకేమి తెలియును? ఇదిగో
సానివారి చక్కనిచుక్క యున్నది. దానివడుగు—సౌందర్యగ్రహణ
పారీణులగు సత్కిపులువ్నారు, వారివడుగు—

సుబ్బి—వంతులూ! స్కంధవీశ్వరులు సానివారికంటె నెక్కువ
యని స్థిరపఱచినావటయ్యా! నాకాకవిత్వంపు గొడవయేమియుఁదెలి
యదు. మాకెంతసేపు డోకజాలు—నామ్మవకు నాకు సానియేపైచే
యియ్యన వచ్చుకము. వారికేమిచిత్తేవములాగున నందఱు వారిఇంటికి
ముడుపులు, కానుకలు కోకలు, అవికలు, నగలు, నాణెములు వట్టు
కొనివెళ్ళి వారికి సమర్పితులగుదా? వారి వ్యాపారమువంటినుఖమైన
వ్యాపారము చుట్టియొకటిలేకు రవ్వరట్టు లేకుదా?—పెట్టుబడి
లేకుదా? ఆదాయపుఁబన్ను లేకుదా? అరువుజేరాలు లేవు
దా?—పైరుకలు లాగో విడుదలము లేకుదా?—ద్వాదశనక్షత్రా
ముము చుట్టినది వారివర్తకము జరిగిదుదా?—ఎక్కడకో యుద్ధాలు
వచ్చినవి. సరకు లేదు. ఇంట్లుచానుకొని కూరుచున్నాడు. —వారి
కీడ ధ లేదుదా?—ఎవలాగొడవి మొదలే లేదుదా? వారి వ్యాపా
రము వ్యాపారిము వారిజన్మమే జన్మము. అదృష్టవంతులు సుఖజీ
వములు. అందుచేత సానులనుజూడ నాకు మిక్కిలి ముచ్చట—ఏది
వెంటటప్పయ్యా! నుందరి నీలాగున బిలువవోయి? ఇక్కడినుండి
చూపుబాగుగా నానను.

వెంక—శ్రేణిగారిసెలవైనది. దగ్గఱకు రమ్ము నుందరి! సందే
హింతుజేల! కా.

సుంద—ఎందులకు. అక్కఱలేదులెందు (సిగ్గుపఱచును)

సుబ్బి—ఇదిగో! వంతులుగారున్నారదా! ఆయన సెలవు

లేకుండ వచ్చువా! వంతులూ! పిలువవచ్చు యొకసారి.

కృష్ణ—నుందరీ! రా! సెట్టిగారియొద్ద సిగ్గేల.

నుంద—(సమీపించును)

నుబ్బి—అబ్బో! అబ్బో! వహవ్వా! వహవ్వా! నాటకములో బామ్మలాగున నున్నావు బాగారనుకోకయే! వంతులుగారు పెట్టినదే? వనుననిమిది మూళ్ల వాఁక నున్నట్లున్నదే?

నుంద—వదునాలుగు మూళ్లు.

నుబ్బి—వదునాలుగే యెనయెడల బెద్దగుమ్మటమలాగున నింతలావుగా నున్నదేమి?

కృష్ణ—గాగరామీదఁ గట్టుకొనుటచేత నట్లున్నది.

నుబ్బి—కొట్టులోని రహస్యాలు కోమటయ్యకుఁ దెలిసినట్టు వేపారివంతులకు వేశ్యలయట్టు పుట్టనవాళ్లన్నియు బట్టబయలు; వహవ్వా! చెంగులన్నియు మామిడిపించెలే. ఇదేమిగంటల యొడ్డాణమా? ఎన్నిమవ్వలున్నవే! మదరాసు నుబ్బారావుగారి మాయసరకుకాదు గదా! అబ్బో! అబ్బో! అత్తరుసాపేబులాగున గమగమలాడుచున్నావు. సాపేబనఁగాజ్జికి వచ్చినది వంతులూ! నీవునాటకాలకోసరము తెప్పించుమని చెప్పిన గడ్డాలు, మీసాలు, తలకట్లు, కుస్త్రులు విడుదలవాకుండ నున్నవి. నిన్ను సమ్మకొని తెంపించినవి, రూపాయకొక యర్థరూపాయ లాభము చొప్పున నవియన్నియు నీవేవుచ్చుకొమ్ము. మాకు వడ్డితగులు బాటగుచున్నది. వహవ్వా! నుందరీ! ఏది! ఏది! (నుందరిచేయి పట్టుకొనును)

నుంద—సెట్టిగారూ! చేయి వదలుఁడు!

నుబ్బి—కెట్టిమొగమా! సిగ్గెందులకు? నేను బెద్దవాఁడను గదా? మీయాయన యిక్కడనే యున్నాఁడుగదా? ఇంక బిడియా లెందులకు? వేళ్లయంగరము లేపాటివోయని చూచుచున్నాను.

చూడు! నీమొగము కొంచెము వంచు. నామెడ పైకిలేవను.

నుంద.—నేనేల వంగవలయును?

నుబ్బి—చెవులదుద్దులు చూడవలయునులే. నాలాగున నీకు నడుము లావులేదుకదా? సలాకలాగున వంగఁగలవు

నుంద.—(వంగును)

నుబ్బి—వహవ్యా! రవ్వలద్దులే? (అవవారింది) నుందరి! ఈచీరమూలమునఁ గాఁబోలు నీవీరాత్రి నాకు రంభలాగుననున్నావు! వెనుక నెప్పుడు నాకీలాగునఁ గనఁబడలేదునుమా?

నుంద.—సెట్టిగారూ! నన్ను వదలుఁడు. (దూరముగాఁబోవును)

కృష్ణ—సెట్టి! కాలాతిరుగఁ గుప్పివైఁ బెట్టితివి!

నుబ్బి—శంతులూ! ఈకాలూరకే నలుపు.

శివ—అవును. వాఁచిఁజ్ఞుగూడ నున్నదేమి?

నుబ్బి—ధాన్యముకొఱకుఁ తూర్పుపొయినప్పుడు తెచ్చుకొన్న విశాఖపట్టణపు భాగ్యాలు. వెంకటప్పయ్యా! ఇప్పుడు జరిగింపవలసిన తం తెమి? ఏదో లఘువుగా మూల్యముగానీ, అట్టెపెద్దవలుగులెత్తి కాళ్లు విఱచుకొన్న లాభములేదు. ఇదిగో! విన్నావా? ఇ! ఆవెనుకఁ జెప్పలేదనుకోక—

వెంక.—ఇదిగో! కార్యక్రమము.

నుబ్బి—కార్యకర్తమనఁగా నాకేమి బోధవడును? వెంకటప్పయ్యా! అయ్యో! అన్నిదీపాలు వెట్టించినామేమి? తగ్గించు—నుందరి మొగముమీఁద మూల్యము వసంతుగా వెల్లురుండునట్లు పెద్దదీపముండు—మనమేమి సంసారులము కామా? ఈనాటి యుత్సవాలతో మన్నుగొట్టుకొని పోవుదుమా? వెంకటప్పయ్యా! అదేమీ కానీ!

వెంక.—మొదటిది దైవప్రార్థనము శివయ్యశాస్త్రులుగావు.

సుబ్బి—హృద్దయ! గాలేదటోయి! దైవహృద్దయము తిరిగి పెట్టినావెందుకు? ఈ దైవహృద్దయలలోఁ దట్ట తగులఁ బెట్టవలెననుకొన్నావా యేమి? తిరిగి విఘ్నేశ్వరపూజకు బియ్యము—దక్షిణకు డబ్బులునా? చాలు—చాలు!

వెంక—ఈ దైవహృద్దయ తొక్కి మైనది. దీనికి బియ్యము డబ్బులు వక్కఁజేరు. శివయ్యశాస్త్రీగారూ! మీను లేచి యారంభింపు సు?

శివ—(లేచి) దైవహృద్దయ కావున నందఱు లేవవలయును.

సుబ్బి—అదిగో! పెద్దచిక్కు తిరిగి జెచ్చిపెట్టినావయ్యా? లేదుటకు వాతరిమగునని యనుకొనుచున్నావు కాబోయి? వెంకటప్పయ్యా! వద్దవద్దనుచుండఁగా నికుర్చీలోనన్ను బుట్టలోఁ జొరవంతులాగునఁ బడఁగ్రొక్కి వాచు. ఇప్పుడు లేవవలెనట, ఎట్లు?

కృష్ణ—శివయ్యశాస్త్రీలూ! రా! కుర్చీ కిందకడఁచి పట్టుకో! నేను వెంకటప్పయ్య, సెట్టిగో! జేతులుపట్టుకొని పైకి లేవఁ దీయుదుము.

శివ—(కుర్చీయడఁచి పట్టుకొనుచు)

వెంక }
కృష్ణ } (సెట్టిచేతులు పట్టుకొని పైకిలాగుచును.

కృష్ణ—ఊ. ఊ. శివయ్యశాస్త్రీలూ! కుర్చీ లేచుచున్నది. కిందకు గట్టిగా దబాయించు, ఊ. ఊ. అబ్బా! రాకుండ నున్నాడే!

సుబ్బి—శేగమోటికయని యనుకొన్నావటోయి మఱుతులూ! ఊరంతి మనుష్యుడను. మొదటి! నవ్వక! వయసునాటి వాతము లోనికి దిగినవ్వుడు నిన్నును నలుగురు వట్టి లేవఁదీయుదురులే!

కృష్ణ—ఊ. ఊ. అయ్యో! భట్టురాజులట్లు గుడ్లుపెట్టుకొని చూచెదరేల? లెండు! నమము బిగించికొని రంకు, అసలు సెట్టియూ దిరానవ్వుడు మీయాశుకవిత్వాలెవని కొఱకు?

నుట్టి—అక్కటలేదు. అక్కటలేదు, కొంతనుట్టునకు లేచి నట్లు కనబడుటలేదా?

వెంక—వైదురడుటచేత మా కేరియుఁ గనబడుటలేదు.

కృష్ణ—శివయ్యశాస్త్రులూ! క్రింద ఖాలీయేమైన నైనదేమో చూడు.

శివ—అ. లగుమాలిమై=ది.

నుట్టి—మొత్త దాటివదింక పరవా లేదులే. ఇక్కడ జరిగినగానే లేవగలను. ఇదిగో! ఊ-డి. (స్టేజీ లేచును.)

కృష్ణ—అమ్మమ్మా! సభాసదులారా! ఒకవిన్నపము. కార్యక్రమము ననుసరించి దైవప్రార్థనము జేయువారియున్నది. కుర్చీలో స్టేజీగారడుకుకొని పోయిరను సంగతి మీరెల్లరుఁ గన్నులాఱఁ జూచినదే. ఇప్పుడు దైవకటాక్షుఁ ఁ చే కుర్చీకి కుర్చీ, స్టేజీకి స్టేజీ వేటుగాఁ గనబడుచున్నాఁడు. ఇందుకొకటకు మఱియొక దైవప్రార్థనము చేయవలసియున్నది. సమస్త సభములవలె నిశుభముగూడ వైవాచికముగా మువలననే సిద్ధించినదైనను బురుషప్రయత్నమును నిరసించుటకూడదు. కావున వైశ్యరాజోద్ధాటన విద్యా-విద్యులకు వెంకటప్పయ్యగారిని శివయ్యశాస్త్రులుగారిని మీకుల నభినందించుచున్నాను. (కరతాళధ్వనులు)

శివ—ఇదివఱకే మీకుల నాలస్యమైనది. ఇంక నుత్తరక్రియా దీక్ష వహించవలసి యున్నది. (కరతాళధ్వనులు)

వాగ్ధావివసంకృక్తా వాగర్థప్రతిపత్తయే
జగతఃపితృకానాదే పార్వతీపరమేశ్వరా.

[కరతాళధ్వనులు]

ఇది కార్యక్రమము ననుసరించిన దైవప్రార్థనము. శ్రీపంతుల వారు పాదించినట్లు మఱియొక సారి దైవప్రార్థనము జేయవలసియున్నది. శైవాచార్యం సఖులతప్ర విచారణీయం.

నంచాక్షరీ జపపరానితరాంతథాపి.

చే నోమదీయ-మతసీకునుమావభాసం,

స్మేరాననం స్మరితిగోపవధూకిశోరం.

[కరతాశధ్వనులు.]

మేక — సెట్టిగారూ! మీరిక బల్లమీద గూరుచుండుడు.

సుబ్బి — ఈజన్మమున కింక గుర్పిమాట యెత్తకేమి? (బల్ల మీదఁ గూరుచుండును.)

మేక — (కాగితముచూచి) రెండవది సెట్టిగారి గుణసంపత్తిని గూర్చి — కృష్ణకావు వంతులుగారు —

కృష్ణ — సుబ్బి సెట్టి! సభాసదులారా! నేను వక్తనుగాని హేతువున నుపవ్యాస ముచేప్పితిని. ఈ కాగితములందఱకుఁ బంచి యిచ్చెదను. (ఇచ్చును.)

సుబ్బి — (అవవారించి) వెంకటప్పయ్యా! అచ్చుకర్పు వంతులదేగదా.

మేక — (అవవారించి) ఔను. మనంకాను.

సుబ్బి — ఇంకను వంద కాగితము లచ్చువేయించుకోసి,

కృష్ణ — హరిః ఓం. ఆంధ్రసహజనులాం! వైశ్యజాతికివజ్రకిరీటమెవరో, ఆంధ్రదేశమున కమూల్యాలాసార మెవరో, సమస్తవ్యాపారజ్ఞాననిక్షేపమెవరో, ఏకపత్నీవ్రతదీక్షాధురంధరులెవరో, నేవ కావ్యాణాభక్తి భరితాంతః కరణులెవరో. గారిజలగోత్రరాజపవిత్రముర్తి యెవరో యట్టివను సెట్టిగారి —

[నేకధ్వనులు]

వను సెట్టిగారూ నేమి?

కృష్ణ — వచ్చివులును సుబ్బి సెట్టిగారు-వప్తిపూర్తి మహాత్మ్యవమకంటె నఖిలాంధ్రలోకమున కత్యంతానంద పరిదాయకమైన

యంతమా వేటాకటిలేదని నుక్కి వక్కాణించుకొలను. ముప్పదిసంవత్సరముల క్రింద నీతఁడ కేవలఁడు యీ గ్రామమునకువచ్చినాఁడు. చిన్నగుడిసెలో బెసరపుణుకులవ్యాపార మారంభించినాఁడు. ఇట్టయిట్ట చిన్న గుడిసె పెద్దమేడయైనది. పెసరపుణుకులు బాగారు కనికలైనవి. (కరతాళధ్వనులు)

సుబ్బి—చాలు చాలు కంతులూ! నాకొండుదీసి—అదాము పుబన్ను ముఱింతకట్టించుట కాలోచించుచున్నానా యేమి?

కృష్ణ—(చదువుచు) ఈతఁడు నాకు, కాగ్రామిత్రితు. ఎనిమిదిమాసములనుండి యీతఁడు నాకనేకావసరములను దళుపూర్వకముగఁ జేయుచున్న సాహాయ్య మింతిగని చెప్పుట కలవిగాదు. ఆరణికి నేను సర్వదాకృతజ్ఞుడను.

సుబ్బి—అబ్బా! అబ్బా! ఈమాత్రమునకేనా యేమి యిచ్చి నామో, రూపాయకాటుపైసలు వడ్డీవొక్కనఁ దిరిగి పుచ్చుకొని నామో—ఇంతేకాదా మాయపరాధము—మిక్కిలజ్ఞతయను!

కృష్ణ—(చదువుచు) ఈతనికి “తీ” గాని, “కాఫీ” గాని, చుట్టగాని మముగాని యలవాటులేను (కరతాళధ్వనులు.)

సుబ్బి—అందునకు దబ్బిచ్చెమవాడేదీ!

కృష్ణ—(చదువుచు) ఈతఁడొనర్చిన లోకోపకారక మహాకార్యము లనేకములున్నను, సంగ్రహభిలాషచే రెండుమూడుమాత్రమే చెప్పుదును. ముప్పదినాల్గవయేట నీతఁడు మూడువేలరూపాయల వరకుల్కమును గ్రహించి వినాయకును జేసికొన్నాఁడు.

సుబ్బి—నేపారికంతులు వెక్కిరింపుటంతులని మొట్టమొదట నే చెప్పలేదా?

కృష్ణ—(చదువుచు, వైశ్యమహాజనసభ యీ గ్రామమున నెకసారి సమావేశమైనప్పు డానాల్గుదినములుగూడఁ బైగ్రామస్థులతో

బాటితఁడు సభవారి ఎంటఁకాలలోనే భోజనముజేసి మతాభిమానమును జేశాభిమానమును భాషాభిమానము నాధ్యలోకమున కంతకును వెల్లడించుకొన్నాఁడు.

[“వినుఁడు వినుఁడు” అని సభలోఁ గేకలు.]

నుబ్బి—అవును, యిప్పుడు నాకుక్తిని మూఁడువేలజనులు భోజనము చేసెడివారు. నాలుగుసభములు కంటఁబడినయెడల నొకశుభమంటఁ బడునని మాయయ్యగారు చెప్పినారు.

కృష్ణ—చదువుచు, కళలె్రవియోగమైన శుగువారేనని విద్యులు బ్రయోజించినను సితనికి గవ్యసమృద్ధి కెవ్వరును కరింపక పోవుట చేత వివాహవైరాగ్యమును బరిపూర్ణముగఁబొందియున్నాఁడు. కరతాళధ్వనులు, ఈతఁడుచేసినదాసములన్నియు వివరించుట కిటదావుచా! యిది, కొన్నిమాత్రమే చెప్పి వివరించును. వైశ్యమహాజనసభవారికి సంతర్పణకొఱకు మూఁడుబుడ్లపీఠములు, ఊడుగులమ్మనాది ముత్సవమునకు నూరుబట్టిగట్టాటలు, మౌనసముకరిణములకు కలిపి నులుగు బెల్లము—శ్రావణికి యజ్ఞోపవీతము లిచ్చిన శివయ్యశాస్త్రులుగాఁగొక పావులా—గడ్డిపాటిభాగవతులకు వత్సరమున కాఱగా—ఒడలికోరిలవానికిరొడఁగాలు—ఈమహానుభావుని గౌరవార్థమై యీతఁడు వేలకట్టయ్యచేతను నాచేతను గామస్థులందఱకుఁ జెప్పించిన షష్టిపూర్తిమహోత్సవము జేయుట కెవ్వరునంగీకరింపలేదు. గావునసీమాత్రపుఁబని కొకనిసాహాయ్య మేలయినగామస్థులకు సిగ్గువచ్చునట్లు—అంధ్రలోకమున కెల్లఁ దలవంపులగునట్లు—అహమస్మియని యాకర్షణమును స్వయముగాఁ జేసికొనుచున్నాఁడు. (కరతాళధ్వనులు) ఈమహానుభావునికి—ఈలోకోపకారపరీణునకు భగవంతుఁడు సరోగదీర్ఘమువ్యమిచ్చిరక్షించుఁగాక! ఓంశాంతి శాంతిః (కరతాళధ్వనులు.)

నుబ్బి—వెంకటప్పయ్యా! అందఱిచేతులలో నుండు కాగితము

లచుదీసి గల్లాపెట్టెక్కోననున్న బుట్టలోజాగ్రత్త పఱుపుము. ధనియాల
ని, యింగువయని, పొట్లములకు పరిశేయక మోగించును. మనకుఁగా
వలయునా యేమి?

వెంక—(కాగితములన్నియుఁదీసికొని) తరువాత—(నవ్వుచు)
అశుకవిత్వము—రామలక్ష్మణులను భట్టురాజులు.

సుబ్బి—మేజవాణియైన తరువాత వేళయున్నయెడల భట్టుకవి
త్వము చూచుకొనవచ్చును.

రామ—సెట్టిగారూ! భట్టాజిలము. మమ్ము బోగమువాండ్రు
కిందఁ బడవైచుట పూయముకాదు.

వెంక—అయ్యో! కార్యక్రమవత్రిముగో ఏరితరువాతనే మేజ
వాణియున్నది. అక్రమము తప్పటయెంచులకు?

సుబ్బి—మనకుఁ గగ్గిమమేమి? మఁ మేమి? యుద్యోగములమా
మనశేమి యధికారాలా? మఁ సభ లేమి గాజనభలా? కోమటివారికిఁ
గగ్గిమమేమి? ముందువచ్చినవానికి సరకు వెనుకనిచ్చెదము; వెనుక వ
చ్చినవానికి సరకు ముందునిచ్చెదము. క్రిందిది మీఁదికి, మీఁదిది క్రిం
దకుఁ బెట్టకగోనునయెడల జరుగుబాటేలాగు? మఁ శేమి మల్ల,
మాన్యాలా? పాత్రఁబెట్టుమగి కొత్తవి నుచ్చెదము. తేనెనిండుకొన్న
యెడల దానికి బదులు బెల్లపుఁ బాకముచెలామణిచేయుదుము.ముక్కు
నకు నూటిగాఁ బోయినయెడల వ్యవహారాలు చేసినావే—

శివ—సెట్టి! అట్లవరాదు. ఎవ్వరిసభయైనను సభగాని సంత
కాదు. కార్యక్రమమును దెలుపు సవత్రిమును గారవింకుదగును.

సుబ్బి—ఋణకాళితే—తనభావస్తావేజలే—న్యాయసభలలో
టువ్వన నెగిరిపోవుచున్నది. ఇక మావలననన్యాయము వెంకటప్ప
య్యగిరిన వత్రిమ వ్రకారము నేనునడువవలయువా? నాకుమీకట్లు
బాటేల? అదిగో! కంతులు ముసిమ సిసవ్వలునవ్వయఁ బెండ్లికొడుకు

వలె నూరుచున్నాడు. నామనసువచ్చినవాడు. వంతులూ! మేజు
వాణి యారంభింపుమని చెప్ప.

కృష్ణ—నుండరీ! సెట్టిగారట్లు సెలవిచ్చునుండగా నూరకుం
దువేల? రా.

నుండ—(మద్దెలకు నమస్కరించి సభలో మొక్కొక్కని నమ
స్కరించును)

మొక—సెట్టిగారూ! నుండరీ మీకు నమస్కరించుచున్నది.

సుబ్బి—అలాగా! అబ్బో! అబ్బో! మాకు దండాలే! లాభా
లమీద లాభాలు! నూతేండ్లు వర్ధిల్లి, వదిసూసారుల కొంపలులాగిన
కొంపమీదఁబడవేసికో—ఒడలు మాత్రము బాగుగాఁ గ పాడుకో.
పెట్టిముగమా! పుట్టిగింజకు పీలగింజకుధరమాత్రీ మెన్నఁచురామను
మా! మీవ్యవహారాలలోనేమి. మావ్యవహారాలలోనేమి! చిల్లర శ్రీమ
హలక్ష్మీ కాని పెద్ద పెద్ద బేరాలుకావు. పెద్దకాతాళు వచ్చువఱకు
నోరుచెఱచుకొని కూరుచుండిన యెడల వడ్డిదండుగ—నుకాణము
లోనికివచ్చిన బేరమెక్కడుఁజెడనాడుకోవద్దు. ఎంతసేపు మెత్తనిమాట
యేగాని రట్టమాత్రము వద్దు. చూడు. వినుగుదల మాత్రము వనికి
రాదు. తెలిసినదా? ఇది వర్తకరహస్యము.

కృష్ణ—సెట్టి! శిష్యురాలికి మంచిబుద్ధులే చెప్పుచున్నావు! అది
గుణానురక్త కాని ధనానురక్త కాదు.

సుబ్బి—వంతులూ! నీకంటె నేను బెద్దవాడను. నీవునుండరిని
గొలచి కాలమునుండియే మెఱుఁగుదువు. కాని యిది నామోకాలంత
కుట్టది యెనప్పటినుండియు నేనెఱుఁగుదును. పెద్దదైనతిరువారఁ జూపు
లు లేకపోయినవి. ఈగొడవకేమి నుండరీ! కానీ.

నుండ—అమ్మోడా తిత్తిపోయుము.

తిత్తిగాడు—ఊ. (పోయును)

మద్దెల—ఎక్కువయ్యేది. రవంత నుక్కు. అయ్యో! మిక్కిలి
దిగిపోయినది.

నుబ్బి—చంటిపిల్ల యేడుపులాగున నదిలేకపోయిననేమోయి?

నుంద—[శబ్దములకొలుపుతో భరతముచేయుచున్నది]

కృష్ణ—వహవ్వా. నీవు నెట్టిగారివైని బాగుగా నభినయించి
బహుమానముఁ గొనవలెను.

కీర్తన—హిందూస్థాని కాపీ—అది

వ వ పా మా గా రీ స ని పా రి గ రి సా సా ని థ.

నుంద—కన్నారంగా.

గాంచితి నిన్నిఁకఁగడు

స స స స స స సా స గా గ గ గా మి గ మ పా

ముద మెదగో గంటివిరా॥ కన్నా॥

[అభినయించును]

స స స స సా స స రీ మ మ పా,

అగరును గంధముఁ బూయుచునా—

వ ధ ని ధ పా గూ ధ వ వ మ రి మా గ రి సా,

అత్తరుమేనికి రాయుచునా.

[అభినయించును]

నుబ్బి—మాకొట్టులో నత్తరువన్నీరులమాటయబద్ధము, ఆము
దము కావలసినంతయున్నది. కమ్మని యాప్రనేయివంటియాముదము.

నుంద—అగరుగంధముఁబూయుచునా

అత్తరుమేనికి రాయుచునా

స స స సా స స రీ మ మ పా,

తగునని చెంబపై వేయుచునా

నుబ్బి—(అవనారింది) వెంకటప్పయ్యా! దగ్గరగానున్నావుగా
దా? ఊఁ

వెంక—[అకవారించి] ఉన్నాను. ఎందుకు?

సుబ్బి—ఎందుకులేక! నీకు బాగుగాఁ గనఁబడుటకుఁగాను దిగ్గజగానుండుమంటిని లే.

నుంద—తగునని చెంపపై వేయుదువా—అభినయించును]

కృష్ణ—వేయవేయి? కానీ!

సుబ్బి—[వెంకటప్పయ్యవంకఁజూచుచు] అబ్బో! అబ్బో! పంతులూ, సానితో సరసాలాడు చున్నావా? నీవు పరిహాసాన కనుచున్నావని నుందరి యెఱుంగవోలేదు లే! ఇంతకు గోమటివారికుట్టవాఁడు లోకువ గదాయని—

కృష్ణ—ఓరీ నీకుట్టతనము కూలిపోను!

నుంద—అగరుగంధముఁ బూయుదువా

అత్తరుమేనికి రాయదువా

తగుననిచెంపపై వేయుదువా—నా

పా ప సా ని ధ పా ని ధ ధ క

గా గ గ గా మా గ మ పా

దర్పించెంబో చూపుదువా॥ కన్నా!

[అభినయించును]

కృష్ణ—క బానునుందరీ! మిక్కిలి యెయ్యరముగా నభినయించితివి!

సుబ్బి—అబ్బో! దర్పము చూపెదవేయి? ఎంతదానవైతివి! పుష్పరథములాగున వెంతవానవైతివి! చిన్నతనములో గూడకట్టు కట్టు కొని పుణుకులదు కాణములోనికివచ్చి “బావా! నాకొక్కపుణుకు పెట్టవు?” అన్న నిన్నగాక మొన్నటిదానవు! నులకనుంచపుకొడంత యుండెడిదానవు—ఇప్పుడు నూకాలమ్మంత యైనావు. (తనలో) దీని మీఁద నుబలాటము నాకుమిక్కిలి మొగ్గుగాఁగనఁబడుచున్నది, (అకవా

రించి) వె.కటప్పయ్యా! చిన్న బాబుగారి దివాణములోవున్న లంగాసరకులు తమలపాకులకని చెక్కలకనిమనదు కాణములోనికి దఱుచువచ్చు వారుగ దా=నారిలో నెవ్వరికినిం త యెయ్యారము-ఇంతసేప-ఇంతడాబు ఇంతడాలు లేద నుమా!

వెంక—[అవవారించి] భరతవిద్యనేర్చిన యాటకతైయిది!

సుంద—జొట్టునఁ బూవులు ముడిచెదనా—నీ

సొగసునుజూచి మినినెదనా

కొట్టుకొళమును దీయునువా—పెద్ద

పెట్టె దీసికొనిపోవుదువా॥ కన్నా॥

[అభిసంయమము]

సుబ్బి—అబ్బో! అబ్బో! పెట్టెలో భాగ్యాలు కవిలికట్టలు నలుక పెంటలును. ఇంతేకాదా? ఏమీయున్న వని పెద్దవాడుక—వచ్చి నదంతయు వడ్డీకే సరిపోవును. అసలులో బెద్దలాటయే, ఎవరెఱుంగని సంబరాలు!

శివ—శ్రేష్ఠిగారూ! ఎందులకీ నర్దుబాటు? లేనియెడల నొకరి చ్చెడరా? ఉన్న యెడల నొకరుతీసికొందురా? ఎవరికున్నంత వారి కున్నది.

సుం—చేయిబట్టుకొనిలాగునువా—

చెచ్చెలగదిలోకిచ్చెదనా

చీటచెఱుగుచే గట్టుచునా—మఱి

చేరికట్ట కొంగొట్టుచునా॥ కన్నా॥

(అభిసంయమము.)

సుబ్బి—అబ్బో! అబ్బో! ఇదియేమిసరసాలు! కొత్తసరసాలు వచ్చిపోయినవి! కంతులూ! ఈజబర్దస్తీసరసాలేమి? ఈజబ్బపుష్టి పాకాలేమి? ఈపిడిగుద్దులముద్దులేమి? అబ్బో! అబ్బో! ఎంతదానవు?

చెచ్చెటగదిలోకి దృఢవా? ఏదీ యీడ్చు: ఏది కదుపు' ఆ! నీకంటి
కంత గుల్లనరుకులాగుననున్నాను కాబోయి? ఏదీ! ఇప్పుడేగదా—
నీకంటియెదుటనేకదా—కున్నీలోనుండి వైకిలాగుటకు నలుగురు బాగ్
హ్మణులకుఁ జాపు తెంపులయిపోయినవి!

కృష్ణ—నుందరీ! మఱియొక్కసారి యభినయించుము, శివయ్య
శాస్త్రులుగారు! ఇప్పుడు వట్టినహస్తమేది?

శివ—ఒక్కటేమాట. ఇప్పుడువట్టినను స్వహస్తముగాని మఱి
యొకటికాదు.

నుంద—చేయిఁబట్టుకొని లాగుదునా— [అభినయించును]

కృష్ణ—లాగు! లాగు! చూచెదవేమి?

నుంద—[సెట్టిచేయిఁబట్టుకొనిలాగుచు]

చేయివట్టుకొనిలాగుదునా—[అభినయించును]

సుబ్బి—[అవవారించి] వెంకటకృష్ణయ్యా! దగ్గలనున్నావుగదా?
దా? మీఁదఁ జేయివైచి మాలిముండునుమా! (తనలో) ఇది చేయి
వట్టుకొని లాగఁగానే యొడలు జలదరించినది. (అవవారించి) నుందరీ!
నేనొడలువట్టలేకుండనున్నాను. మేజవాణి యైనతరువాత నీవు మా
యింటికి రావలెను, వెంకటకృష్ణయ్యను దొడ్డిగుమ్మములోనుంతును. ఊ
రకే గనుక నా; నోటితో లేదనునది చేతితో లేదనిపింతును. తప్పకరా
వలెనునుమా?

నుంద—ఊ—చేయివట్టుకొనిలాగుదునా

చెచ్చెటగదిలోకి దృఢవా

చీటచెటగుచే గట్టుదునా—మఱి

చేతికట్టతోఁ గొట్టుదునా! కన్నా!

(అభినయించును)

కృష్ణ—(తనలో) కోమటిముండకొడుకు చేయి యడ్డుపెట్టు

కొని సుందర దేవిలో నేమియో యూచినాడు ఇది “ఊ” యనింది.
కాని యేమియూ నెఱుంగనట్లయిండవలయును. (ప్రకాశముగా) ఇది
గో! రెండురూపాయలు.

మదై—అలి కృష్ణరావువంతులుగారే బలి! నుందరికి సభలో
రెండురూపాయలు తాంబూలపు ఖర్చుకింద దయ చేయించినారు,
శ్రీకృష్ణార్పణము! (ఎగురుచున్నాడు.)

మొక—ఇదిగో! ఒకటి.

మదై— అలి మొకటప్పయ్యగారే బలి! సుందరి సభలో నొ
క్కరూపాయ తాంబూలపు ఖర్చుకింద దయచేయించినారు. కృష్ణార్ప
ణము! (ఎగురుచున్నాడు.)

సుబ్బి—ఇదిగో! అందఱులూ దాంబూలము లిప్పింపుము.

రామ—మా యాశుః విత్వమాన్నదండి!

సుబ్బి—మొకటప్పయ్య! ఇవియేమోయీ! ఈగొడవ తెచ్చి పె
ట్టినావేమోయీ! మనకింట నొంట నెవ్వఁడు గవిత్వంపు గాడినగ త్తర
లేదోయి!

మొక—ఇట్వటి సభలలో నిది యొక యాచారముగానున్నది.

రామ—గీ. సరససుబ్బిసెట్టి కి సంకోషముగనిన్నుఁ

జాడగల్గినాము కి చోద్యమమర

ఆశుకవిత మేము కి అవలీలఁ జెప్పంగ

స్థిమైతిమయ్య కి చెలువుమీఱ.

లక్ష్మి—క. భవసంబులొ నెఱదాతలు

అవలీలగనున్నవారు అందఱుమీఱు

బ్రదిమలముగ నిడొత్తురె

అపనిగి కీనుబ్బిశ్రేష్ఠి! అకగతశ్రేష్ఠి

రామ—క. శ్రేష్ఠీ శ్రేష్ఠీ యనుచును

శ్రేష్ఠముగాఁ బల్కినాము చెలువుగ, లలితో

మేష్ఠరువగుచును సెట్లకు

సుష్టుగశ్రీనుబ్బిగుత్తు! సుకవులత్పత్త!

లక్ష్మ—క. సుష్టురప్రాసగుబులతో

సుష్టుప్రాసగుబుగాగ సోదిం గవిభక్

నిష్టువట చెప్పువారము

నిష్టువటము లిచ్చికుపు నిపుడేలున్ముక్.

సుబ్బి—ఉండుడు! ఉండుడు! అయ్యో! నేర్పుకొనిపోయినా
రు లెండు! మంచిసరసముగానే యున్నది. బుడబుడస్కులవానిలా
గున సుకటే ధోరణి—చాలుచాలు దిక్కుమాలిననోల —

వెంక—కవులారా! శౌందరవడక సెట్టిగారు చెప్పిన దేదియో
వినుడు! వినుడు!

రామ—క. అయ్యో వెంకటపయ్యా

వెయ్యూలులవంటివాడ వయ్యూవహవా

సయ్యూటలేల వినుమీ

వియ్యలలో దేవవెయ్య! వెంకటపయ్యా!

సుబ్బి—(సంగీతములో) ఓరి మీగొంతుకులు గొయ్య,

లక్ష్మ—క. మంత్రుడనెన్ సెట్టికివర

తంత్రీని నీవభలకొట్టు తంత్రీంబులకున్

కంత్రీబుద్ధులు లేవిక

తంత్రీపుడొ కీలుబొమ్మ! సద్గుణదిమ్మా!

సుబ్బి—వెంకటపయ్యా! నీయిల్లుమాసిపోను. వాకొంతుదీ
యట కిదియేమోయి!

రామ—క. కాటేపుకోనబ్రాహ్మణు

లిట్రాకవి చెప్పగలరే? యిలలిసరవి

భట్రాజ మాంసకవిత

యెట్రాకపుచారుకవిత? యాడొచ్చిలలోక

శివ—ఇట్రాయనగ నేమి? ఇట్రాకవిచెప్పగలరే యంటిరి
గదా!

రామ—రలయారభేషః—ఇట్లాయన్నమాట.

శివ—కవి చెప్పగలరే యని యంటిరిగదా—కవియనగాఁ
గవిత్వమును నర్థమున్నదా?

రామ—గంగదాసు మహాకవి క్రమోగమున్నది.

బండిరా పొగబండిగా దొరలుండురైలుబండిరా.

మండలంబున గంగదాసువుండి యాకవిచెప్పెరా

శాస్త్రులుగారూ!

గీ. ఆశుకవిత యొకటి? యాపుచేడయొకటి

స్వయముగాగతుద్ధ? చయముభువిని

వానికిలనుజేటు? పరిశోధనయుకూడ

దవని జెలగవెలయు? సమర భువిని.

శివ—నాజే బుద్ధిలోపము. మన్నింపవలయును.

లక్ష్మ—క. శుద్ధముగాఁ బండితులము

అధారాకవితలోన? అతిగట్టిరము

సద్దనముశూర్ప గట్టిగ

శ్రద్ధింతుము సభలజము? శాబాసనగళ.

నుబ్బి—శాబాసందురో ఛాయందురో నేనెఱుగను. కాని
యామాత్రంపుఁబని నేనును జేయగలను. కవిత్వమునకు మీరే స్ప
ష్టాదిగురువులాయేమి?

చింతవండుదెచ్చి రాచిప్పులోవేసి
 నీళ్ళుపోసి వచ్చివులుతుచేసి
 కాలినవంకాయ అవులుసులోవేసి
 ఉల్లి పాయకార మందువేసి
 బుట్టోడికాస్త దానిలోవలజేర్చి
 బజ్జిజేసితినిగ గజ్జిమొలచు—

ఓహూహూ — ఓనలోహలో — ఓనలోహలో — (అని సంగీతము పాడుచున్నాడు) హే హే హే! ఈకవిత్వమునకంటె మీకవిత్వ మేమియొక్కవ?

రామ—క. ఒకటా రెండూ గడియకు

నికరముగా రెండునూర్లు 1 నెఱివద్యంబుల
 చకచకమ జెప్పగలమిల
 ప్రకటితమగ జొచ్చడంగ బచ్చాధికా!

లక్ష్మ—క. బచ్చుండవు నెఱదాతల

మచ్చుండవు శత్రువులకు 1 మహిళజ్వాల
 చిచ్చుండవు కవివర్ణుల
 మెచ్చుండవు మేటినుగుణ 1 పుట్టి! సెట్టి!

సుబ్బి—అఁగు! అఁగు! అంతటితోవాఁగు! చిన్నతనమునుండియు నజేయలవాటుగా జేసలాడినవారు కావున నన్నియేనిజెప్పుదురు. అందులకు మీకు బహుమాన మెందులకు? ఏది? వాహ! మీరు లెక్కలు కట్టుడు! మూడురూపాయలు మూడణాలకు, బదళొండు కుంచాల మూడుతవ్వల మూడుగిద్దలు కందులైనయెడల, బదునాలు గణాల ముక్కానికెన్ని? తెలివితేటలున్న, జెప్పుడు! నేనెవలీలఁగ జెప్పగలను, లెక్కలలో నింతగట్టివాడనైన వాకూరి వారేమిబహుమానమిచ్చుచున్నారు.

కృష్ణ—సెట్టి! మీము వెళ్ళుదుము.

సుబ్బి—ఈబొమ్మజెముడు కంఠలను నాజాట్టునకుఁ గట్టిపోవుదురా? దండాలు దండాలు. నుండరీ! నీవుకూడ వెళ్లు! ఇదిగో! ఊ! శాస్త్రులుగారూ! నడుపుఁడు! (వారు నిష్క్రమింతురు.)

సుబ్బి—వెంకటప్పయ్యా! వీరిద్దఱకుఁ జెటియొక బేడకాను నచ్చి పొమ్మని చెప్ప. అబ్బ! అబ్బ! (లేచుచు) తాడుగట్టినయెడల లేచుట కింతచిక్కులేదుగదా?

రామ—క. తోడాలినలేవో? గుడి

ఘోషాయై నివ్వలేవో? ३ కొమరుగఁదలఁచక

బోడెమ్మ చాకలికివలె

బేడాయెచ్చదపు గేదే ३ పేడా! ధరలోన్.

సుబ్బి—కట్టతే! వెంకటప్పయ్యా! కట్టతే! పాడు! యూరిమీఁదఁబాడు!

లక్ష్మ—క. ఉగ్రము బూనెదనేలా

పోగ్రాం కాగితములోన ३ పొరిశ్రేష్ఠియవా

కుగ్రామవాస! మమ్ముల

నిగ్రహాలములోక మెఱుగ ३ నీసిగదరగా!

సుబ్బి—అబ్బ! మీకోపాలకు, మీశాపాలకు బెడరిపోవువారెవ్వరు నిక్కడలేరు. కత్తికోతల ముండకొడుకు దాకాణములోఁ గూర్చుండి యొడలు కోసికొని యెంతగడబిడ చేసినను మూడేండ్లవఱకుఁ గ్రోత్రకాను చేతఁబెట్టలేదు. ఈనడుమనేదో వారు వీరుఁ బట్టువట్టుటచేత నిదియంతయు నునము కట్టుకొని పోవుదుమా యని బేడ బరాతముచేసినాను. వానితో నమముగా మిమ్మాదరించినప్పటికీఁ గూడ నింకనుఁ జాలదనుచున్నారా? పొండు! పొండు! ఇదియేమి పెండ్లియా? వడుగా? బుచ్చిబాబుగారి యింటిలో వెున్న బంఠ

కట్టుల్పవయనకు మీశేషిచ్చినాలో తెలియకపోలేను! మేము వెలమ
వారికంటె నెక్కువవారమా? పొండు! పొండు!

రామ—క. అండటికి యొక్కటిచ్చిన

పొందుగభట్రాజులకును శ బొరిరెండియన్

గ్రిందైన వాడుకున్నది

నుండరముగలనిని వెలయ శ సొరిదిగ భవిలోక.

నుచ్చి—అలాగే మీకును రెండిచ్చినాము కాదా? పొండు.

పొండు.

లక్ష్మ—క. రెండిచ్చితి రెండిచ్చితి

మెండిచ్చితి పొండటంచు శ మేలంబేలా

కంఠూయమానదేవ!

మండూకమువంటి కంఠ శ మతిమతిశుంతా.

రామ—

ఉ. కోమటిసెట్టి! ననిపును కోమలవైఖరిఁ జివ్వచుంటినో

రాముడ నేను లక్ష్మణవిరాజితుఁ డీతఁడువాకుఁడమ్మఁకున్

ప్రేమముమీర వచ్చితిమి వేడుకదీరఁగ రెండురూప్యముల్

సామముగాగ నిచ్చి మరి సంతసపెట్టుధరాస్థలంబున్.

లక్ష్మ—

కా. అన్నా! రెండని వల్లితేల యిలలో నన్నా! కవిశ్లోకు పె

ద్దన్నా! ధారుణిబుద్ధిజాతికిని హైద్రాబాదు అక్కన్న మా

దన్నా! సద్గుణుని కీర్తిభరచెన్నా అన్న! భట్రాజురా

మన్నా! మాటలమిన్న! కోవముననున్నా!యన్న! యెన్నాశ్శకున్

రామ—శబాన్ తమ్ముడా!

ఉ. తమ్ముడ, నాదుసొమ్ముడివు, తప్పక సద్గుణకీర్తి కాంత భా

రమ్ముడవోదు, రాంకవశిరమ్ముడవోదు, కవీంద్రకోటికో

రమ్ముడవౌదు; మార్గల కరమ్ముడవౌదు, స్వదేశసత్కవి
బ్రహ్మడవౌదు, రెండనుచుబల్కితిమన్న నఁ జేయుతమ్ముడా!

సుబ్బి—మీయాశుకవిత్వము సంతకుఁ బోవ ! విశాఖపట్టణ
ములో వెట్టియానువత్తిలో నుండక మీరిక్కడికిలవచ్చితిరి? పొండు.
పొండు. దిక్కుమాలిన గండంగోళము వచ్చినది. సాయిలవాని వేస
ములతో సిద్ధమైతిరా? పొండు.

వెంక—రామన్నా! లక్ష్మన్నా! నేను జెప్పినమాటవిని మీ
యారకుండుడు. వెట్టిగారికి సిద్ధివేళయైనది.

సుబ్బి—నాకీరాత్రీ మిక్కిలి తొందరపనియున్నది. మీరు
నన్ను బాధించిన కార్యము లేశమును లేదు. వెంకటప్పయ్యా! చెటి
యొక పావులా యిచ్చివేయుము. పొండు. పొండు! నేను బోవల
యును. గ్రంథాలుచేసి యమ్మకొరక యీ తెలివిసంధికేకలు—ఈది
క్కుమాలిన కుక్క మొఱుగు ధోరణి—మిదిలకు? (పోవుచు)

ఉత్సాహవృత్తము.

లక్ష్మ—అన్ని పోవువాడు యితఁడుఅట్టులడ్డు రమ్మికన్.

రామ—చిన్నవాడ అడ్డువచ్చి చెల్లుమీర నుంటిరా!

లక్ష్మ—అన్న అన్న పోవుచున్న అతనిమొలనుబట్టుకో.

రామ—పిన్నవాడననీవు పెద్దవాడు బుద్ధికన్.

సుబ్బి—మీయాగడము మండిపోను. నన్ను లోవలికి వెళ్ళ
నీయరాయేమి? నాయింటిలో నన్ను బండుకొననీయరాయేమి?
అదిగో. అడ్డువచ్చుచున్నారు. ఈచిన్న ముండకోడుకు వాకాళ్ళసం
దన దూరిపోవునట్లున్నాడు. వెంకటప్పయ్యా! కట్టెతీసికొనికొట్టు!
మీఁదఁబడిన యెడల నలిగి చచ్చును. బాగ్రీత్రచూచెదవేమి? కొట్టు.

ఉత్సాహవృత్తము.

లక్ష్మ—నీకుకట్టయున్న మాకు నమ్మిగంటముండదే.

రామ—పోకుపోకు నెట్టిసివు పోకు పోకు పోకుమీ.

లక్ష్మ—సీకుకట్టయున్న మాకు నెమ్మిగంటముండదే.

రామ—పోకుపోకు నెట్టిసివు పోకు పోకు పోకుమీ.

వెంక—(అవచారింది) రామన్నా! లక్ష్మన్న! నేను మిమ్ము
సంకోష పెట్టెదను. ఆతఃకైటుగకుండఁ గాగితములొ మీపేర్ని
చేర్చితిని.

సుబ్బి—ఏలాగో యొకలాగున వారికిప్పించుము?

వెంక—చిత్తమామాటయే చెప్పుచున్నాను.

సుబ్బి—ఊ. త్వరగఁ బంపివేయుము?

వెంక—వీరన్నట్లు చెటియొక రూపాయ నిచ్చెదను.

లక్ష్మ—భర్త్యముమాట?

క. అయ్యా! భర్త్యులయరా

కొయ్య గోరంట కడుపు కొరకొరలాడు.

వెంక—ఉండుఁడు! ఉండుఁడు! ఇంకమాటాడకుఁడు. పైకి
బొండు (ఇద్దఱకుఁ జెటియొకరూపాయ యిచ్చివారిని బలాత్కార
మునఁ బైకి దీసికొనిపోయి తిరిగి ప్రవేశించును.)

సుబ్బి—ఇదిగో! వెంకటప్పయ్యా! ఇదిగో! కవిగాని
నెప్పుడూ గొంతుకుఁ దీసికొనిరానని యెట్లు బెట్టుకో! సిగ్గు వచ్చి
నదా? ఇదిగో! నీవు దొడ్డిగుమ్మమువద్ద నటునిటుఁ దిరుగుచుఁ గొంత
సేపుండుము.

వెంక—ఎందుకు?

సుబ్బి—నుందరి వచ్చెదనని చెప్పినదిలే!

వెంక—ఇప్పుడెందులకు?

సుబ్బి—సంభావన నాయొద్దనుండి స్వయముగాఁ బుచ్చు
కొనునట.

వెంక—అందులకుఁ దెల్లవాఁడైన పిమ్మట రాగూడదా?

సుబ్బి—వెంకటప్పయ్యా! నీయొద్ద రహస్యమేమున్నది. ఈ రాత్రి యెందుచేతనో దానిమీఁద బుద్ధిపోయినది. శక్తి లేదని యెఱుఁగుదును. వాంఛ వ్రబలముగా చున్నది. వానిని రమ్మని చెప్పితిని; ఊఁ అన్నది.

వెంక—అవేపారివాఁడసాధ్యుఁడు!

సుబ్బి—ఏమయినను సరియే; కానినాబుద్ధి వెనుకాడునట్లులేదు.

వెంక—మీకంత పట్టుదలగా నున్నయెడల మీయిష్టము.

సుబ్బి—అదే. నీవాగుమ్మమందె నటునిటు దిరుగుచుండుము! అది రాగానే నాకుఁ జెప్పి సీవింటికిఁ బొమ్ము. ఇంతలో నేను రవంత శ్రమ తీర్చుకొని వచ్చెదను.

వెంక—చిత్తము.

సుబ్బి—వేపారిని వదలి నుందరి వచ్చునో రాజోయని యాం దోశసమాతో నున్నాను.

[ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.]

ఇది ద్వితీయాంకము.

శ్రీ

కంఠాభరణము.

తృతీయాంకము.

ప్రదేశము—సెట్టియింటిసమీపమున వీధి

[ప్రవేశము—కృష్ణరావు, నుందరి]

కృష్ణ—అలాగునఁగాదు—మునుపు నీవిత సాగనుగా నభినయించలేదు. ఓ! ఏమిరాకడలు! ఏమికల్పనలు! కోమటివానిని జెంపనై నొక్కటి యీడ్చివేయలేకపోయినావా?

నుంద—అంతవలె కాఁగఁగలఁదా? చేయవట్టుకొంటినా, దడదడలాడిపోయినాడు. ముచ్చెమటలు బట్టినవి.

కృష్ణ—అప్పుడు నీచెవిలో వారలు చెప్పినదేమి?

నుంద—అ! నీకెట్లు తెలిసెను?

కృష్ణ—కోమటిరహస్యాలాగునా?

నుంద—నిజముగా నీకు వినఁబడినదేమో చెప్పు! అసత్యమాడిన యెడల నన్ను జంపుకొనినట్లే.

కృష్ణ—నాకు వినఁబడలేదులే,

నుంద—(తనలో) ఇతనిని గొంతసేపేడిపింతును (ప్రకాశముగా) నాకీరాత్రి కోమటయ్య బోడి-లాభాలమీఁద లాభాలు.

కృష్ణ—నిన్నారఁడు రమ్మనవా? నీ వారని యింటికిఁ బోయెదవా?

నుంద—పోక మానుదునా?

కృష్ణ—అ! నిజముగానే?

సుంద—సంసారస్థితి నీవెఱుంగనిదేమున్నది? బట్టలిచ్చిన
యాతఁడు సొమ్ముకొఱకుఁ జూపుచున్నాఁడు. నీమాయ యవక లేవక
చేత నీకు ఋణమైన బట్టకుండ నున్నది. ఏమిచేయు శుంటివి?

కృష్ణ—ఉల్లిపాయ నమ్ముకొనువారియొద్దకుఁ బోయెదవా?

సుంద—ఉల్లేలివనాఁడు మాకెక్కువలేదు; ఉల్లిపాయవాఁడు
తక్కువలేదు. వైన యెవఁడెక్కువ యిచ్చిన నాఁడే మాకుఁబ్రభుఁడు.

కృష్ణ—ఈదిక్కుమాలిన చదువులింకఁ గట్టిపెట్టి యొక్కటే
మాట చెప్పుము? నీవు కోమటియింటికి వెళ్ళెదవా?

సుంద—(తనలో) ఈజన్మమునఁగాదు. (బ్ర)కాశముగా) వెళ్ళ
కపోవుట యేల? నేను జోకపోయియు వానఁ డెవ్వరినైనఁ బూజి వీలి
పంచుకొనును.

కృష్ణ—అటులైన నేఁడుకొందును.

[శ్రీనివాసరావు మహమ్మదీయ వేషమునఁ బ్రవేశించి వేసారిని గట్టిగఁ
గొట్టును. అతఁడు క్రిందఁబడిపోవును. వేశ్యను బలాత్కార
ముగ నోటిపైజేయివైచి తీసికొని పోవును.]

కృష్ణ—(లేచి) అమ్మ! అమ్మ! నమము విడిగినది, కాలు
తెరికిలఁబడినది. అయ్యయ్యా; కోమటివాఁడతఁ డనిజేసినాఁడు!
ఆహాహా! తనతురక భటునిబంపి నన్ను గొట్టించి సుందరిని దనయొ
ద్దకుఁ రప్పించుకొనినాఁడా! వీనికెప్పుడిట్టి పోఁగాలములేదు. అటువది
యేండ్ల ముసలిముండకొడుకు వీని మొగము మండ! వీనికెంత
దుర్బుధియో! కూరుచుండిన లేవలేడు, లేదినఁ గూరుచుండలేడు.
అట్టి చచ్చునిర్భాగ్యులకు సాని యెందులకో! ఆహా! వానినననేల
ఉన్న మాన్యములన్నియు వ్రాసియిచ్చితినే? ఆకాగితమింక స్థిరపడ
లేదులే. కాని యేమగునో చూతము. దానికొఱకెల్లంతయు నొడలం
తయు గుల్లచేసి కొంటినే! సదా దానిని సేవించి తిరుగుచుంటినే!

అట్టి నన్నే యిట్లు గొంతుగోసినది. చీ! దానిననవలసినవనియులేదు. దానివృత్తి యది. నేనెందఱసానులకు మోసపుచ్చలేదు ! ఇతరుల స్వాధీనతగోనున్న యెందఱకామినులను జత్రీచిత్రకల్పనలచే రక్షింప లేదు. అటులే కోమటి తనకీష్టముండినయెడల నుందరిని బిలిపించుకొన వలసినది గాని నన్నుఁ గొట్టింపనేల? అందుగోఁ దురక వానిచేఁ గొట్టించునా? కావున నీకోమటికిఁదగిన ప్రాయశ్చిత్త మొనర్తును. చచ్చునట్లు తిరుగఁగొట్టుదును. ఈకోమటివ నియింటివీధిగుమ్మముగోఁ దురక భటుఁడు కావుండునేమో? ఉన్న నేమి ! నేను దృఢశరీరుఁడను. వృ మాదమున నుండఁగా నాతఁడు గుద్దిపోయినాఁక నులుచీకటులుగ్రీమ్మటచేఁ బడిపోయితిని. తురక వానితోనైనఁ గలియఁబడుదును. ఏమైన నగును (నడువఁబోవును) అయ్యయ్యో! నిలువఁబడినప్పుడంత బాధగ లేదు కాని నడచునప్పుడు నడుము కలుకుచునుచున్నది. అబ్బా! ఒకసముస మచ్చట విశ్రమించి పోవుదును. ఆహా! మార్గమతస్థుఁడనుచువా మృదీయతాదీతుఁడనైతి నే! వానిననవలసినదేమి! ఓసిసి ర్భాగ్యంపుముండా! [నిష్క్రమించుకఁ వెనుక దెర నెత్తఁగ నుబ్బలక్ష్మీప్రవేశించును.]

నుబ్బ—(మేలుమునుగులతో) ఆహా! గ్రామమంతట నెల్లలాడుచుంటిని. అక్కఁ కనఁబడలేదు. కాళ్లు లాగుచున్నవి. సిద్ధురి వచ్చుచున్నది. ఇక నడువఁ జాలకుండ నున్నాను. ఈ యిల్లెవరిదో పంపన్ను లదివలె నున్నది. వ్రక్కతలుపుగూడఁ దీసియున్నది. లోనికిఁ బోయి రవంత విశ్రమింతును, ఏడుకొండలభగవానుడా ! వెంకటకృష్ణయ్య : రక్షింపు !

[వెంకటకృష్ణయ్య-ప్రవేశించును]

వెంక—మేలుమునుగువైచుకొని లోనికెవ్వరో వచ్చివారు. తప్పక నుందరియే యగును. ఆవ్రక్కనుండిపోయి నెట్టిగారిలో నీశుభవార్త చెప్పి యింటికిఁ బోవునును. (నిష్క్రమించును.)

నుబ్బి—ఏమి యీవిచిత్రము! వదలక వదలక సర్కసుకొఱుగి
ల్లువదలుటయేమి! ఈమహావిచిత్రనాటకమేమి! అంతయు మాయగా
గానఁబడుచున్నది. కన్నులయెదుటి యక్కయిట్టే మాయమైనది. మా
విశత్తున కాపిచ్చిమండకొడుకే కారణము. ఈబల్లపై నొక్క నిము
సము వండుకొందును. వండుకొనిన యెడల నేమిప్రమాదమగునో!
వీధులలోఁ దిరుగుచుస్థితికంటె నిది కొంత మెఱుఁగుదా! కానిమ్ము,
భగవంతుడా! ఏమిచేయఁదలఁచితివో!

[నుబ్బి సెట్టి ప్రవేశించును.]

నుబ్బి—(తనలో) వక్కతలువులోన గొండ్లము లేను కాఁబోలు!
వేగదను. అబ్బో! అబ్బో! సాయలు వేచేసినారు కాఁబోలు! నుబ్బి
సెట్టిగారితో సరసాలకు! బావనయ్యల సరసాలెక్కువో, మటయ్య
సరసాలెక్కువో యివ్వకు బోధవడును. ఇవ్వడస్తినిబట్టును. బావ
నుకోకతొ గాలేనెట్లున్నదేమి? అబ్బే! అబ్బే! చలిచేతఁగాఁబోలు!
వచ్చడను కప్పుకొనియున్నది. అబ్బో! అబ్బో! ముగమైనను గనఁబడ
కుండ నీసిగ్గెందులకు? సభలో నాట్యమాడి చేయుపట్టుకొని లాగి
చెంపకాయకొట్టుటకు సిద్ధమైతీర సరసాలకు వచ్చునప్పుడు బిడియా
లు కాఁబోలు! వెంకటప్పయ్య మదనకామరాజుకథలలోఁ జదివిన
ప్రణయకలహాలఁగానివే కాఁబోలు! బోనీ! నాకునుప్రణయకలహము
వచ్చినది. నేనును మాటలాడను. నేను మునుగువేసికొందును. బిట్ట
బిగిసి యీలాగునఁ గూర్చుంచును. ఎవరివంతుము నెఱుఁగో చూతము!
నామట్టునకు నేను-అటువదియేండ్ల వాడను-దండకడియము పెట్టుకొని
భుజబంధముకట్టుకొని, మెడలో గంతమాల వేసికొని, చలిగా నున్న
ను గంధముఁ బూసికొని, చిన్నబుడ్డిలోనిది పూతికపుల్లతో రవంత
బట్టకొంగునకు రాచికొని, తనకీయవలసిన మునుపేదో చెంగునమూట
గట్టుకొని, నడుములాగకుండ నల్లమందు పీఠరు వేసికొని, తాంబూ

లము చేత బట్టుకొని సిద్ధమైతినిగదా ! తానుబడుచుది—లాభాలుగాక—
అసలటువదివరాలవిలువచేయు బజారనుకోకను విడచి మునుక
గుడ్డ కట్టుకొని ముడుకడుపుటి మునుగువేసికొని రానేల ? చీరను
బట్టియే సింగారము, మఱియేమైననున్నదా ? నీమయిరువరేకు డబ్బీ
లోనిదైనయెడల నారతికప్పురము—చిన్నగాజుబుడ్డిలోనిదైనయెడల—
బచ్చకప్పురము—జన్నానిశెల్ల నెక్క శివరాత్రియన్నట్టు—అటువ
దులుదాటిన తరువాత నెక్కసారి వైసరసపు బసందేదో చూడవల
యునని గంపంతయాసపెట్టుకొని గర్భాధానపు బెడ్డికొడుకువలెనేను
ముసిమునులాడుచు, గమగమలాడుచుసిద్ధమైనప్పుడు—తాను మును
గువైచుకొని పూర్వమువాసినిలాగు సిద్ధమై వట్టెమరుచ మావ్రక్క
నుండగా బల్లరూద్రగుంబడి పుష్పబిగ్గ బట్టుకొని కూరుచుండునా ?
నే సంతకంటె బిట్టబిగిసి యుండును.

సుబ్బ—(తనలో) ఈతడు కోమటియైనట్లు స్వరూపముచెప్పు
చున్నది, (ప్రకాశముగా) సెట్టిగారూ !

సుబ్బ—(తనలో) రా! అలాగున దానిలో కిగా! వేశ్యబింబా
లు వైశ్యునియొద్దనా? మీకు ఏత్వమేగాని నూకుక్కిరింప వైత్వము
కూడ నున్నది. ఇంకొకసారి పిలిచినగాని మాటలాడను.

(బిగిసి కూరుచుండును.)

సుబ్బ—అయ్యా! సెట్టిగారూ!

సుబ్బ—అ! ఎందుకు

సుబ్బ—కొన్ని కారణములచేత నిచ్చటకు నేను రవంతసేపు
కయించుటకు వచ్చితిని నీవు యోగ్యుడవని, సంపన్నగృహస్థుడ
వని విశ్వసించి వచ్చితిని. ఇదివఱకెప్పు డిల్లు దాటినిదానను గాను.
నీకిష్టమైన యెడల నుండును, లేనియెడల నిప్పుడే పోవుదును.

సుబ్బ—నాకిష్టము కాకపోవుటయేమి ? రవంతసేపన్నమాట

యేమి? నీటివృక్షముగ నడలఁ దెల్లవాటివదాఁక శియనింపవచ్చును.
(తనలో) అలోతుమాట నేననుట యెందులకు? దాని నోటిపెంట
నే యనిపింతును. పెట్టిగారి యెదుటఁ దనకీ బెట్టుపరియ్యమి? కొన్ని
కారణములచేత సిచ్చటకు వచ్చినదట! ఆ కారణములు నామొద్దదాఁ
కటికమా? సరనుఁడు సన్యాసియైనాఁడు—వేపారి నెట్టిముండకొడు
కువలన సంసారము గడవదని వచ్చినది, మాకీ పంతు లాటునందలీయ
వలయును. తెల్లపాఠకుండ భటునిచేఁ బంపింతునని చెప్పినాఁడు. అతని
మొగము! అతఁడిచ్చనదేమి—నేను బుచ్చుకొనునదేమి? నేనేమో
దీనికి విశేషముగాఁ బెట్టుచునని గూఢ యున్నది కాఁబోలు! నామొద్ద
మాత్రమేమున్నది! ఉన్నది. లేదు—అసంగతి తన కెందులకు?
ఏదో నోచినంత ముట్టఁ జెప్పుదును. అయినను నేను మాత్రము లో
చును లోచునుపోయి నన్ను ముద్దు పెట్టుకోవే! నామీదఁ జేయివీయ
వే! ముందునుండి కొఁగిలింపుకొనుటకుఁ గడునడ్డమై యెడల వెనుక
నుండి కొఁగిలింపుకొనవే! బోదకాలుమాత్ర మొకకింటఁ గనిపెట్టవే,
గాని పరిపపుమాటలు మాత్రమే నేననను. మొదటి తొందర నను
సరించి యనవలసినదేకాని యాబణారసు కోక లేకపోవుటతోనే బుద్ధి
యట్టె యట్టె వెనుకకు లాఁగినది, ఏమున్నది! తాతిగాదెలోనివైన
రాజనాలు—పేడగాదెలోనివైన బెద్దవరి. దినుసంతయు నొకటి—
ఘనమంతయు నొకటి—ఏదో బేరము కొంత కదలినదిగదా! అదిగాక—
నేనే ముందు తొందరపడిన యెడల మును వెక్కువయ్యును. కావున
నెట్టిముండ కొడుకువలె బిట్టబిగిసి కూరుచుండెదను. (అట్లుకూరు
చుండును.)

[నెట్టిరామశాస్త్రి వీధిలోఁ బ్రవేశించును.]

రామ—జ్ఞానికి దేహమునందు విధ్యాబుద్ధి కలిగినను దేహపో
షణార్థమై అనాదిసంపాదనమునందు వానికిఁ గేవల ప్రార్థనము వలనఁ

బ్రహ్మత్రిసంభవించును. తెలిసినదాలేదా? ఉ. వానరులే సరజాతికి మూలపురుషులగునప్పుడు జగత్తొత్తయు నుక్కసారి యద్భుతమైనదను వాదము పూర్వము కృతమైనదా లేదా? పూర్వపుకాస్త్రాలన్నియు నూటికొకటి—కోటికొకటి, వసిష్ఠుడు, సనత్కుజుడు, వాలఖిల్యుడు నను సీమూర్తిత్రయము మూలగురువుండి ప్రకృతిమాయలాడికిఁ దిరుగఁగొనై శును ననిమిది యధ్యాయములుగల భగవద్గీతనిరువదియాఱ ధ్యాయములు గలవానిగా సాంతకవిశ్వము కలిపి ధ్వస్తము చేసినారు. ఔచిత్యము విడిచి కవులు కవులు తిట్టులాడి చెబ్బలాడి, న్యాయసభల కెక్కుటకు సిద్ధపడినప్పుడు సరస్వతి యేడ్చినదాగా నాశ్చర్యమేమి యుద్ధసిధికి కొంతసామ్యాయచలసి సర్కారుకత్తెయు పట్టుకొని తిరుగుచున్నాను. ఇదేవృత్తిలో బ్రహ్మత్రి; వాటకపుఁ జాకయొద్ద చూరలేదు—సెట్టి! సెట్టి!

సుబ్బి—(కోపలనుండి) ఎవరు వారు!

రామ—పంతులుగారు సొమ్ముకొరకు నోటుకుంటినారు.

సుబ్బి—వేసరియాయనే? ఆరువందలరూపాయలనోటేనా? (తనలో) ఇప్పుడు పుచ్చుకొనకుండిన వీనియొద్దనుండి సొమ్ము తిరుగరాదు (ప్రకాశముగా) ఊడు! తలుపుదీయుచున్నాను! (తలుపునగముదీసి చేయిచాపును.)

రామ—ఇదిగో! (ఒకచీటినిచ్చును.) ముట్టినదికదా!

సుబ్బి—ఇది నోటుకాదు. పంతులుపేరున్న చీటి.

రామ—చీ! సొమ్ముచ్చినట్లు రసీదుతో!

సుబ్బి—(కోపముతోఁ దలుపుదీసికొని యీవలకు వచ్చి) సొమ్ముచ్చినదే రసీదా?

రామ—దులుపు! చింతిపండుబుట్ట దులుపు! (కోమటిని గొట్టి లోనికిఁగోయి తలుపు వైచికొనును.)

సుబ్బి—అయ్యయ్య! ఓరయ్యయ్య! కాళ్ళులటలటలాడెనయ్యయ్య! గుండె దడదడ లాడినది. కన్నులు చీరటులు వడినవి! అయ్యయ్య! (తలుపుఁగొట్టుచు) అయ్యయ్య! (తనలో) ఇనుపపెట్టె పక్కముంటిలో నున్నది. ఇయమమియలేదు. లోపల నెవరురో! అయ్యయ్య! (చప్పుల ముగా) ఓసీ! నుందరీ! నుందరీ! లోపల నెవడోదూరినాడు. దొంగ ముండకొడుకేమో! బాగ్యత్తి! నుందరీ! మునుగుపైకి దీయకుమా? మాడిచిపెట్టుకొని వండుకొనుమా? అయ్యో! దానికి బెట్టవలయునని పెసరపుణులు. తాటితాండ్ర మూటగట్టుకొని వచ్చినాను. వెట్టిబింకాలు పెట్టుకొని దానినుక్కముదైన బెట్టుకొని లేకపోయినాను. నాయేండ్లు నట్టెటగలిసిపోను! అయ్యో! అయ్యో! బేరమై—సిసలై—సిద్ధమై—కొట్టునకు జేరి సరికు చేయిదాటిపోయినది. సరకన్నా సరకా! పొల్లు, దూళి, దూగరయన్న చూటలేదే! వట్టివిరపుసరకు! నిత్యము వంటి దినును! అయ్యయ్య! ఇల్లుదూరిన ముండకొడు కెవ్వడో బాధపడను! అముండకొడు కెవ్వడో నన్ను వీధిలోనికి గెంటుసరికి నడుమువిరిగినది. బుద్ధిచెడరినది. కాళ్ళుచల్లబడినవి. కన్నులు పచ్చబడినవి. నాకొంపదీయటకు వేసరిముండకొడుకే యిల్లుదూరినాడా యేరు?

కృష్ణ—(ప్రవేశించి) నీగొంతుఁగొయ్య! నీపొట్టబద్దలుగాను. నన్ను నీభటుడగు తురకిచేరి గొట్టించి నాసానిసిద్ధించుకొనిపోవుదువా! దొంగముండకొడుకా! సానిని గెనబఱచనియెడల జంపుదును.

సుబ్బి—కుంతులూ! చూడు! తొందరపడెద వెండులకు! నిమ్మలించు! ఇంతించు! ఇదిగో! రవంత తాటితాండ్ర కావలెనా? సరి కొత్త సరకు చూడు కుంతులూ! బాకినిగూర్చి నిన్నెక్కడైనదొందర సేసితివా? ఏదో మనకు మనకు గాతాజరుగుచున్నది—వెళ్ల నీ? తులాగే వెళ్లనీ?

కృష్ణ—కాసాని యెచ్చటనున్నదో చెప్పెదవా? లేన్ననా?

సుబ్బి—నీవు తన్నుదువుగానిలే. ఈకాలికి విశాఖపట్టణపు భాగ్యాలగదా? ఈకాలిమీద నారికురువుగదా ! నీవు తన్నినప్పుడు నేనుకూడఁ తిరిగి తన్నినప్పుడే సొగసున్నదిగానియూరికుండినందువలన విశేషమేమున్నది? నియేడకాలునాచేతిలోఁ బడినప్పుడు నాయెత్తెను బెల్లము నీచేతిలోఁ బడును. సరకు తిరుగుచున్నఁగాని వ్యాపారానికి నులువేది ?

కృష్ణ—నేననుమాటలను నీవు కఠిహాసముగా గణించుచున్నావు. జాగ్రత్త. నన్ను. దురకవానిచేఁ గొట్టెనువా ? నాసాని నవహరింతువా? గడ్డిబొద్దుముండకొడుక!

సుబ్బి—తురక యేమి! సానియేమి ! గడ్డిబొద్దేమి ! సందర్భము లేకుండ మాటలాడుచున్నా వేమి ? గవలగంగమ్మగారిహస్తాదక మేమైఁదగిలినదాయేమి ?

కృష్ణ—ఓరీ! నీనాలుకఁగోయ! నేనే తాగితిసఁటరా? చావు చావు! (గుద్దను)

సుబ్బి—ఉండు ! ఉండవయ్య! ఈఁదరయేమి ! ఈగడబిడ యెందుకు! అయ్యో! ఒక్కటే గొడవ! ఈనడువీధిలోనియల్లరియేమి ! వంతులూ! సిమ్మళము; చూడు ! కావలసియున్న యెడలఁ బదిరూపాయలు పట్టుకొనిపోరాదా ? పదిగాకపోయినయెడలఁ బదునాలుగాయెను. నీయవసరానికి నేనీయకపోయినదెప్పుడు?

కృష్ణ—ఓరీ గాడిదా! నాసానిని నీవొక్కలో వేసికొంటివా ? నేనునోరుమూసికొనుటకై నాచేఁ బదిరూపాయలుపెట్టెదవా ? నేనుదార్పుడుకాఁడననుకొంటివా? కొట్టు. కొట్టు. (గుద్దను)

సుబ్బి—అబ్బ ! అబ్బ ! గట్టిగాఁగొట్టకు వంతులూ! కోటునలిగిపోవును. ఇదినాముహూర్తమునకుఁ గుట్టించుకొంటిని. ఏదీ! నాటికి నేడు!

కృష్ణ—నీకుఁ దిరుగ నేడు ముహూర్త మా! సానిసరసానిశేనా
యావట్టుకోటు సింగారిందితివి ! ఈకంఠమాల పెట్టితివి ? నాసాని
యెచ్చటచున్నదో చెప్పు. లేనియెడల డొక్కచీల్చెదను.

సుబ్బి—ఊడవయ్యా! ఊడవయ్యా! ఒక్కటేనొందర ఏదైనా
దిర కాను వచ్చినయెడల మనలోమనము వ్యవహారము సర్దుబాటుజేసు
కోవచ్చుననఁగా—ఒక్కటేనోల ! అయ్యా ! సానిసానియని యరిసి
గొంతు చింపుకొందువు. సాని నేమి నమలివేయుదురా? మింగివేయుదు
రా? దొడ్డసానిని సంపాదించినావు! అయ్యో; ఊరుదాటిపారిపోవుదున
నుకొన్నావేమి ? ఎక్కడనో మొకచోట నుండక మాయమగునను
కొంటినాయేమి ?

కృష్ణ—అది యెచ్చటచున్నది ? మీయింటిలో దాచితివా ?
చెప్పు. చెప్పు. (కొట్టును).

సుబ్బి—ఓ! పుమిఁదఁ గొట్టకు మాటి! యాతు టిమిఁదఁ గొ
ట్టినయెడల దామరమరదము దీరును, సీసరదయఁదీరును.

కృష్ణ—పొడిగింతిముండకొడకపు గాన చెబ్బ నీకు బ్రహ్మరం
ధ్రమున కంటలేదు (రెండుచెవులు వట్టుకొనును) చెప్పు. చెప్పు. నా
సాని నీయింటిలో నున్నదా ?

సుబ్బి—అయ్యల్లో ! ఓరయ్యల్లో ! వదలు వదలు వదలుమనఁ
గాను ! అయ్యో! అయ్యో! ఎక్కడనో మోటుసరసాలు, ముక్కుమొ
గమొలుగన వానిలాగున !

కృష్ణ—చెప్పువఱకు వదలను. (గట్టిగలాగును)

సుబ్బి—అయ్యల్లో ! అయ్యల్లో ! ఉన్నదిబాబు. ఉన్నదిబాబు.

కృష్ణ—తురకయే దానిని దీసికొనివచ్చినాడా ?

సుబ్బి—ఇక వదలుము. కావలసినముచ్చట యేదోయియినది
కాదా ? పూసగుచ్చిన ట్లన్నియుఁ జెప్పెదనువదలు. నన్నుగొట్టగలి
గితివికాని—మొకటప్పయ్యనుగొలు—సాగఁదీసి వదలిపెట్టును.

కృష్ణ—సరే వదలితిని చెప్పుము.

సుబ్బి—తురకమాట నేనెఱుంగను. సానిని రమ్మనినేను గోరి తిని. దానిని వెంకటప్పయ్య గోనికే చెచ్చివాడు.

కృష్ణ—ఈనమయానికి నీవు సరసమేడ్చుచుండవలసిన వాడవు కదా ! కుక్కవలె వాకిటిలో మొఱుగుచున్నావేమి ?

సుబ్బి—వెద్దమనుష్యుడవు. నేన్నుకొనిపోయివావు. నీకు వచ్చి నయేండ్లవనికి వచ్చినది. నివేరుగల చీటిముక్కపూపి. నోటు వంపితినిని బాంకి యాయునిసామ్మనకు గనీచు. తెమ్మనునా ? ఇదిగో నీచీటి.

కృష్ణ—అయ్యయ్యా ! ఇదివాచీటియే ! డబ్బులతో బాటిది వెట్టిమండకొడుకు చేతిలో బెట్టితిని. తిరుగజేబులో వెసికొని తిక దానితో సరదామీ చేసికొనునని యాతనిచేతిలో బడవైచితిని. ఆతడు లోపల కూడినదా యేమి ?

సుబ్బి—ఆ—నన్ను వాకిటిలోనికి గెట్టి---

కృష్ణ—ఇప్పుడు పిచ్చివాడు, సానియు లోననున్నారా ?

సుబ్బి—ఊ.

కృష్ణ—ఓరి నిర్భాగ్యుడా ! ఎంతవని సేసితివిరా ! పిచ్చివాడు సుందరిని గొంచె మెఱుగును. దానినేమియు జేయడనుకొందును. చేయునుగాక ! కుక్కముట్టుకొనిపోయిన భక్త్యమనాకేల ? అయినను మాటవరుస కడుగుచున్నాను. నీవు సానిదాని నేమియు జేయ లేదుకద !

సుబ్బి---కాలిమీద జేయవైచినయెడల గాయత్రితోను. కన్యకావరమేశ్వరి పాదాలతోడు. అరువదివరాల బణారసుకోక యె వ్వుడువిడచి ముదుకగుడ్డ కట్టుకొని గళ్ళనువృటి ముసుగువైచుకొని వచ్చినదో యప్పుడే నాకసహ్యత గలిగినది.

కృష్ణ—ఆ ! ఆ ! అది బణారసుచీరతోడనే పోయినది. దానికి

గళ్ళకుప్పటిలేదు. నీసాహేబు సాయంకాలమైన తరువాత ఏయింటికి వచ్చినాడా?

సుబ్బి—ఈయడయమే యతనిని గాఢాంతర ముపితిని. ఎల్లండికిగాని రాదు.

కృష్ణ—ఎనోమోసమా జరిగినది. నిన్ను నమ్మవలసిన యని కూడలేదు. నీవును దొంగలజట్టులోని వాడవనియే నానమ్మకము. నా సాని యొడలివై వానిగువేలయాపాయల సగలున్నవి. వానిలో రోడు పేలయాపాయల యాభరణములు నేనిచ్చినవే. వానిని నేను దిరుగఁ దీసికొందును. నాసానివాకుఁ గనఁబడువఱకు నీకంతాభరణము నాచేతి కిమ్ము. హమిగా నుంచెదను.

సుబ్బి—ఁసీదీచ్చినయెడల నేదియైన నిచ్చెదను.

కృష్ణ—చీ ! మాటలాడకుము ! పాని కనఁబడినతరువాత నీవస్తువు నీకిచ్చెదను (తీసికొని) ఇదిగో! ఈయింటితలుపులు వగులఁగొట్టి లోనఁ బ్రవేశించవలసియన్నది రా!

సుబ్బి—అక్కఱలేదు. ఓలత్తయ్యా! ఓమామయ్యా! ఇంత డబ్బుఁ దిని యెవరును మాటలాడనేమిల్లో! ఓరయ్యల్లో! (అని కేకలు వేయును.)

కృష్ణ—అచ్చటనుండి పిలిచిన వివఁబడునేమోరా! (ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

రామ—మేము కోటలోఁ బ్రవేశించునప్పటికి మూఁడుఫిరంగులు వేయఁగూములున్నది. ఛామ్; రెండవదానికిదిరుగ మందు దట్టించవలయును (చిలుముగొట్టములో గుడ్డపెట్టి నెక్కును.)

సుబ్బి—(లేచి) అమ్మయ్యా! ఆచక్షుడేమి! అయ్యయ్యా! వెట్టిమండకొడుకు తిరుగ నిక్కడకు వచ్చినాడు. ఎవనిని దప్పించుకొని నంది యిక్కడకు వచ్చితిని? వాడేయిక్కడఁ బ్రత్యక్షమైవాడు? క.ఇ

నన్ను మీరు వదలునని తోచదు. కోమటియారడేడి ! అయ్యయ్యో
ఇదివాకు స్వప్నము కాదుగద !

రామ—తుండితరాజేంద్రునకు ధామ్; తిరిగి మందు కూరవల
యును. (చిలుముగొట్టములో గుడ్డఁ గుక్కును.)

నుబ్బ—ఇక మానప్రాణములు దక్కవు. పాతిపోవుటకు
లేదినయెడల బట్టుకొనును. హా ! భగవానుడా ! ఈచిక్కునుండి
విముక్తిపాదనమేదైనఁ దోపించవా ?

రామ—వెట్టిముండకొడుకునకు ధామ్; ఇక నంతే.

నుబ్బ—ఈతనివలెనే వెట్టితనమును నటించి యేదో యల్లరిచే
సినఁగాని నన్నీతఁడు విడుచునట్లు తోచదు. ఎట్లో మర్యాద దక్కించు
కొని బ్రతికి బయటఁబడవలయును. ఈతఁడు మొద్దులాగున నున్నాఁ
డు. ఏమో! యెట్లీతనితో దంటాలు వడవలసివచ్చునో ధైర్యమవలం
బించవలయును ముండితనమును బూనవలయును. మానప్రాణసంరక్ష
కార్థమయి యేమిచేసినను దప్పేమున్నది ? అయినను నన్నిక్కడఁ జా
చువారెవరున్నారు : ఇతఁడు పిచ్చివాడే కదా ! వీధిలోనికి తోయి
కోమటిని మోసపుచ్చి యీతఁడు గొనఁ బ్రేవేళి చినాడు కాబోలు !
కానీ ! ఈదుప్పటియేల ? తీసివైచి కూరుచు డెదను. అయ్యయ్యో !
తీర పిచ్చి నభినయించఁగలనోలేదో ! ఈకగ్గమెక్కడైన నెఱుఁగుదునా
యేడునా ?

రామ—ఓహూ! వహవ్వా ! సెతాన్! బళీ ! ఏమిది ! యేమి
ది ! ఓహూ! సజీవసాలగ్రామము ! కూర్మమూర్తి ! వహవ్వా ! పార్థి
వలింగము మాశారదాపీఠములో నవతరించినది ! ఈమె మగతనూ
త్రవిచ్చిత్తి కాలమందే మాయశ్శోభవీత విసర్జనమైనట్లు కనఁబడు
చున్నది. ఎటులైన నమి ? శుద్ధబ్రహ్మచారీణీతత్వము. ఇతఁ డబూర్వ
పుణ్యప్రభావముచేత నది రామశాస్త్రీకి గృహిణీకావలసియున్నది.

ఇట్టే దుప్పటికట్టుట—ఇట్టే పెండ్లిమంత్రములు చదువుట—ఇట్టే నూత్రధారణము చేయుట — అంతే—అష్టమహిషీకల్యాణము. తాళ్ళ పాక చిన్నన్నగారిదటు—అనాథమహిషీకల్యాణము తర్కశిరోమణిరామన్నగారిదిటు. వహవ్యా ' పెండ్లికొడుకు వచ్చుచున్నాడు ! ఓహో హో ! ఓహోహో ! ఓహో ! ఓహోహో ! ఓహోహో ! ఓహో ! (సచారిమూలుగు) కలకిబొంగు కందిటికీ దగులుచున్నది దింపు బ్రహ్మరథముదింపు ! పెట్టు ! వెట్టిహూడకొడుకా ! కుడికాలు ముందునకుఁబెట్టు ! హరిః ఓమ్ “శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివణమ్ చతుర్భుజం కృష్ణవదనం ధ్యాయేత్సర్వవిఘ్నైశ్చ శాంతయే” మంత్రాలు మానిజేసి—ఆమశాస్త్రము చేయించినట్లు చేయుతును. అందలో సత్తగారి శాస్త్రము కొడలుపెట్టినట్లుగాని కర్చుకాకుండఁ జేయుతును. పూర్వసాభాగ్యవతి ! ఆచమనముచేయుము ! వ్యాసంక రాశరాత్మజం వందే శుకతాతం తపోబిధి, ఆవ్యాసుడు విలంతుకృత్రియలో మాత్రము వీరపురుషావతారము ! నిభర్త పేరేది ? ఇదే గట్టి చిత్కేశన ఘటము ! ఉన్నయెడల విలంతువ్యక్తి కసంగతత్వాక్షేపము వచ్చును. శశవిషాదవ్యాధుముచేత—లేనియెడల విషాదమునకుఁ బ్రసక్తియేలేదు. ఉన్నదా లేదాయను మీమాంసలోనే కదా సాంఖ్యులకు యోగులకు జట్టుజట్టు బట్టువలకు వచ్చినది ?

సుబ్బ—ఇప్పుడు మనకు సంతే! బాగోత్రగానుండుము.

రామ—నికు జుట్టది? హేహేహే! (సవ్వును)

సుబ్బ—నిమితియున్న స్థలముననున్నది. పోయినదకి తెచ్చుకొనుము ! పో ! మాటలాడకు ! దూరగముగఁబో !

రామ—కనిలోఁబని నీజుట్టుకూడ దీసికొనిరమ్మందువా ? సవరాలు సాభాగ్యవతులకు శైలూఘలకే చెప్పినాఁడుగాని యతులకు విలంతులకు మనుస్మృతిలోఁ జెప్పియుండలేదు. కృత్యక్షప్రాయశ్చిత్త

మేకాని కనికరాదన్నచో బ్రహ్మతగమగునా! చిత్రాక్షాయ
ప్రాయశ్చిత్త ముండితీటవలెను.

సుబ్బ—సజమే! ఎల్లకాలము మామిడికాయలు తినవలయున
నిన నీశ్వరుని తరమగునా? మాగాయ, మెంతికాయ, తోడమెంతి
కాయ, ఆవకాయ, బెల్లపుటావకాయ దప్పళపుటావకాయ యుం
డితీటవలయును. ఏది! తాండ్రకాక—

రామ—సెటాన్! నీవుకొంత శాస్త్రప్రవేశమున్నదానివలెగ
నబడుచున్నావు! మనమా ముఖామఖని గూరుచుండి త్వంశుంరా త్వం
శుంతి యనుకొనకుండబహుమగఁ బూర్వవత్ సిద్ధాంతాలను వది
చుచుఁ గ్రహముగాఁ జేయిచేయిఁ గలుపుకొన రవ్వంతసేపు శాస్త్రప్ర
శంసలోఁ గాలక్షేపము చేయుదనమా? మధ్యస్థుఁడు లేనివాదము, పు
రోహితుఁడు లేని పెద్దీనవల సనమంజసముగావున నీదిగా! మధ్యస్థత
మునఁ జలుచుగొట్ట చుండుచున్నాను. ఇదిగో! నేను జుట్టుముడివైచు
కొని, నడుమకట్టుకొని, యుపదేశముద్ర కట్టుకొని సిద్ధముగానున్నా
ను. ఇతఁ నీవు మాన గు బెనకనియకుండ వైచుకొని యడ్డకట్టు గట్టిగా
బిగించుకొని బ్రహ్మసహమాఖింద కూరుచుండి కళవళఁ బూర్వవత్
మెత్తునవో సిద్ధాంతమెత్తునవో కాని! లేనియెడల నేను సిద్ధముగాను
న్నాను. ముముక్షువునకు సాధనద్వయమాన్నదని చెప్పి వారుగదా—
వానిలో సంతరంగసాధనమేది? బహిరంగసాధనమేది? దాని క్రిమిమే
లాగు? దీపిక్రిమిమేలాగు? దీనికి దానికున్న భేదమేది?

సుబ్బ—వనసకాయకూర రెండుమార్గములుగా వండవచ్చును.
పులుసుపెట్టి పొడుట యొకటి—పెనరవప్పువేసి పండుటయొకటి. పు
లుసుపెట్టినదాని కావఁదగిల్లించినయెడలఁ దమాషాగానుండును. పప్పు
వేసినదానిలో పెట్టి వడియములు వేసినయెడలఁ బసందుగానుండును.
దానియందుఁ గాకగుణము హెచ్చు. దీనియందుఁ దక్కువ. సంతర్ప

గముల కది సొగసు-సంసారకాక్షములో నిది సొగసు. పర్యవసాన మేమనగా—అవ పెట్టిన దంతరంగసాధనము-పప్పువేసినది బహిరంగసాధనము.

రాము—నరే గురికి బారెప హెచ్చుతగ్గుగా జెప్పివావు. చూడు! అహంబ్రహ్మజ్ఞాన మెవ్వరికి గలుగును?

సుబ్బ—మా బాపగారికి గలుగును

రాము—మీ బాపగారు సిఘ్నాదా? వ్యాఘ్నాదా?

సుబ్బ—వా పాలిటి ముగిలినా ను.

రాము—నీవు కన్నములు మైచుచున్నావు. చూడు! పూర్వజన్మవాసముక్క హానుపూర్వక విచరణమేదీ?

సుబ్బ—హాన యెందుకది యచేకవిధముగానుండును. ఒకరికి వ్యమగు వాస. మఱియొకరికి గిట్టు. కొత్తిమీర కొదలకు వల్లివాసం. వేచగుల కిగువయ దెక్కువపీఠి. అది తిరుగిరెండువిధములు. దెక్కుయగువయం, పొడియగువయని; పొడియగువయచాదులో వేసిన యెడల నల్లిపాయ వాసం—అయ్యి తిరుగ ద్వివిధము—కాకర కాయ కచ్చిపులుసులో నిరుల్లిపాయ యే యుండవలయును. తెలకపిండి కూరలో వెల్లులియే యుండవలెను. ఉల్లిచేసిన మేలు తల్లియయినక జేయదని యందుకుకదా అది యెయ్యలియో నిపుచెప్పు?

రాము—తిరుగింబడి యీసారి కోటి నివెత్తివావా? నీకు బాక శాస్త్రపాండిత్యమేకాని భాషాధ్యయనమున్నట్లు కనబడదు. కాని నీపాక శాస్త్రపాండిత్యము నావద్ద బసికరాదు. నేతివాక్యాలలో మునిగి తేలిన మాండకొడుకను. జాగ్రత్త. ఇదిగో! మఱియొకవ్రశ్న వంచభేదములనగా నేమి?

సుబ్బ—రుద్రాక్షంబువంచె, మామిడంచువంచె, గోవులవంచె ఒకటిరెండు గలిపియెదు.

రామ—నీలెక్క సరిగానే యున్నదిగాని నీకు శాస్త్రజ్ఞానమున్నట్లు మాత్రము కనబడదు. అయినను “సత్వేవాహంజాతువాసం” అనుశ్లోకములో ద్వైతముగా కనబడుచున్నదిగా-త్వమేవాహం” అను దానిలో సద్వైతము స్పష్టముగానున్నదిగా-ద్వైతాద్వైతమతిసంబంధసాంకర్యసన్నివేశమునకు హేతుభూతత్వమైన కారణమేమి?

సుబ్బ—ద్వైతులు నిలుపుబోలువారు; అద్వైతు లడ్డుబోట్లువారు. ద్వైతులలో మగవారు తటచుగాఁజుట్టకాల్తురు అద్వైతులలోఁ దటచుగాఁబొడుముపీల్తురు. వారిలో నాడువారు కచ్చశాసిబట్టకట్టుకొందురు! వీరిలో నడ్డుకట్టాచారము, వారిలో వితంతువులు నాతియడుకులేకాని తినరు. వీరిలోమినువరొట్టె మొదలైనవి తిందురు. వారు వచ్చుదులు చేయుటలో నమర్దులు. వీరుకూరలలోఁగట్టివారు. వారి కేకాదశీనియమము, వీరికి శివరాత్రినియమము.

రామ—చూడు! నిన్ను పెట్టియానువత్తిలోఁ జూచినట్లు జ్ఞప్తియున్నది. అయినను శాస్త్రప్రసంగముగట్టిపెట్టి సముచితముగ తాకికవ్యాపారవ్రశంస కొంతఁజేయవలయును. ఇంతదూరమునుండి నీకు నాకు నెగుడుదిగుడుగా నున్నదిగాన దగ్గఱకువచ్చి—మఱి—దగ్గఱకువచ్చి దగ్గఱఁ గూరుచుండును)

సుబ్బ—ఉండు. దూరముగానుండు. (వెనుకకుఁబోవును)

రామ—వ్యవహారసత్యత్వ మంగీకరించినప్పుడు సం దేహమంతమాత్రము నుండఁగూడదు. శుక్తిరజతభ్రాంతిలో దూరముగా నున్నంతసేపే రజతత్వముగాని దగ్గఱగాఁ బోయిన తరువాత=(దగ్గఱకుఁబోవును) శుక్తిత్వము నిలిచెనందువా లేదా? ఇంకను దగ్గఱగాఁబోయి మఱియింకను దగ్గఱగాఁ బోవునప్పుడు=అశుక్తిత్వమును బోయి బ్రహ్మత్వమగునా కాదా? మఱిగూరువులందఱు సన్యాసులేకదా? వహవ్యా

బేహగ్—చతురశ్రచాపు.

సాససనిధధ పథపమగ మరిగ నాససా
బోడిఁ వేపూఁబోడివే నినుఁ బాడవేయకయ్యెనే॥
మా-మహాగమపాసాససానిసరీ నినినినిధ పథప ధసీధపా
యేడనుడివచ్చినావో యెవ తెవో మొటిగొనవే॥బోడి॥
పపపపపసాససా పపపపపపసాసస
తధిగిణత బోడివే తడిదధిగిణత బోడివే॥

(తాళమువేయుచు నాట్యముఁ జేయును)

దంపులపాట హిదూస్తాని కాఫి-తీశ్రచాపు.

నుబ్బ—

సాపాపాపాధాపా మమ పామాగరిసా
సీసీసీ సామామాగరిగారీ పనిసా ॥సాసా॥
సువ్వన్న సువ్వన్న సాగసులమిన్న
కలువలరేకుల కన్నులగున్న ॥సువ్వ॥ ఉ. ఉ.
చాయపప్పుదంపిసముడిపప్పులయ్యెఁ
గందులు వినరిన సెనగ పప్పుయ్యె॥ ఉ. ఉ. సువ్వ॥
కోడలికి వేవిట్ల మొదలు పెట్టినవి
లల్లునికి గాజులు దొడిగించివాము॥ ఉ. ఉ. సువ్వ॥
నామగఁడు తామర వీరుతుఁబాళె
చెవులు గోసినఁ గాని మాసి పోదయ్యె॥ ఉ. ఉ. సువ్వ॥

రామ—

వహా! సువ్వన్నా నేనేను, నేనన్నా సువ్వే,
సువ్వ నేను గలసి గువ్వ లొచాము. ఉ. ఉ. సువ్వ॥
వహావ్వా! ఈసంసారము నీది! ఈనుల్లు నీది! ఈవాకిలి

నీది-అను పూర్ణాభిమానము నీకుండఁబట్టి లక్ష్మీదేవివరకలాగున విభూతిరుద్రాక్షలతో నాకాశమంత మునుఁగుతో గల్లుగల్లుమంచువచ్చి సంసారపు టగులన్నియుఁ జేసికొనుచున్నావు. ఇక నీకడుపున రెండు కాయలు గాచి—అందొక్కకాయ కోతకాయ, ఒకటిపిడిచి పుచ్చుకొనుకాయయగునెడల నేదో దానికది పరిపోవుచు-చేతదండుగ లేకుండఁ గాలక్షేపము జరుగునని యున్నది. వడుకగది మనకు దక్షిణమున నున్నఁగాని నీయి లేదు గదా! అందును గూర్చియేమి యోజించినావో చెప్పు!

సుబ్బ—గోవుపాటవచ్చును. గోవిందరామపాటవచ్చును. ఏది పాడుమనిన నదిపాడఁగలను. కుక్కు-శేష్వరములో స్నానముచేయుఁగా రొంతుపట్టినదని గోదావరీస్నానమునకుఁ బోవఁగా మొసలి యిచ్చుకొని పోవలయునా? తుంటికిఁ బెట్టినఁ గంటికిఁ గంటికిఁబెట్టినఁ దుంటితై నప్పుడు—అదిగో! దగ్గఱకు వచ్చెదవేల? దూరముగఁ బో! పో దూరముగఁ బో!

రామ—మరుమరీచికా న్యాయములో దగ్గఱకుఁ బోయినకొలదియు దూరముగాఁబోవుట సంఖ్యదాయమేకదా! నరకమునకు స్వర్గమునకు బెత్తెడేకదా యెడము! మనము తరువాతఁ గుంభీపాకములో నున్నప్పటికి- ఇప్పుడు నిన్నుముద్దుబెట్టుకొనుటమాత్రే మజాగళిస్త నన్యాయము గాకుండ నవినాభావసంబంధముగాఁ దప్పదు.

కీర్తన

జంఘూటి—చతురశ్రచాపు!

గాగా మగరిస సాస సారి పామమా

ముద్దిడరావె మోహవాంగరొ! ముద్దిడరావే !

(అడుచున్నాడు)

మామమామ మామమమ మాధవమాగరిసారి
ముద్దరాలా! నాపైసీకు మోడిగల్లు పెండుకే! ముద్ది!
మామమగమ వప్పాధాధానిధ వప్పాధాధాధవమా
కందివప్పవంటి గారెముక్కవంటి ముంజెకాయవంటి
గాగగ రిస సారి!

పోషమువట్టువంటి ! ముద్దిడరావే! || (నాట్యముజేయును)

సుబ్బ— గౌళ—తిక్కచావు.

సాససస సారిసా సాసీసారిరి, నిససీసారిరిస సాసీసా

అప్పడాల్వాడియూలుగోవిందారామ-అకులంపంచిరి గోవిందా
వవ్వలు వచ్చుదులు గోవిందారామ-వల్లెములనుంచిరి గోవిందా
వివిధంపుశాకములే గోవిందారామ-విస్తళ్లనుంచిరి గోవిందా
బజ్జలుపులుసులు గోవిందారామ-వడ్డనలుచేసిరి గోవిందా
పాలుమీఁగడదెచ్చి గోవిందారామ-సాత్రములనుంచిరి గోవిందా
అలభరద్వాజాడు గోవిందారామ-అరామలక్ష్మణులు గోవిందా
కడమవారండలు గోవిందారామ-కలసిఘటించిరి గోవిందా
వత్తులయిపోయినవి గోవిందారామ-పత్తి దొరక లేదు గోవిందా
పెండ్లిండ్లతోందరను గోవిందారామ-మంగలేదొరకదు గోవిందా

రామ—రావణుడురంభతో గోవిందారామ-చేయిచేయికలిపె
గోవిందా (చేయివట్టుకొనబోవును)

సుబ్బ—రంభరావణువంత గోవిందారామ-కాలిగోఁదన్నెను
గోవిందా (తన్నుచున్నది)

రామ—అనురేంసుఁడంతట గోవిందారామ-పైట నొడిసి
లాగెగోవిందా (వట్టుకొనును)

సుబ్బ—పైటవట్టుకొనఁగ గోవిందారామ-మొగమంతబరికినది
గోవిందా (బరకును)

రామ—యెండిరావణుడంతిగోవిందారామ-ముద్దిశుకొనఁజూ
యెగోవిందా (తలవట్టుకొని ముద్దిశుకొనఁజూపును)

సుబ్బ—నుండకొడకయంచు గోవిందారామ-మూతిపైఁగొట్టె
నుగోవిందా (కొట్టును)

రామ—యజ్ఞశకుపుయజమానుని మూతిమీఁదఁనన్నకుంకిన
యెడల రామశాస్త్రి యీసరికి సోమపానముచేత రామపోమ గూజి
కావలసిజే-కుండలాలు ధరించుటకు సిచెపులకుఁజెల్లులున్నవా. ఏదీదగ్గ
అగావచ్చి చూడవలయును.

సుబ్బ—ఈమాటు దగ్గఱకురా! సత్రాశుదొంగివెదను.

రామ—హహహహ! ఏమిసరసము! బ్రహ్మచమేమిచిత్రమైన
నాటకము! కవి నాటకమంతకుంటఁ జిత్రమైచ! శాభిశాసాగు
లు తమ నాటకములలో బుద్ధిచాఁచ్యసంకున్నుఁజైన నాయకుని నుం
దరియగు నాయకతోఁ తారసింఁజేసి శృంగారసమును వర్షించిరి.
శాని యామహావిచిత్ర నాటకములో మతిలేనివాడను నేను కిధానా
యకుడను. వాకంట మతిలేనిది అపిచ—బోడిది—నాయక—హా
వ్వా! తన్నులశృంగారము! బరుకులసరసము! చెంపపెట్టసమ్యాటము!
నూకు మతిలేకపోయినను మమ్మిట్లుకూర్చిన యాకవిబ్రహ్మకు మతి
లేదా? హేహేహే! అపూర్వసాభాగ్యవతీ! నీకు నాకు ఘటత్వాత్
టత్వాత్ వఱకు వచ్చుటయేకా! గభిత్వాత్ గుభిత్వాత్ వఱకుఁ
గూడ వచ్చినది. ఇప్పటియద్దమేదో చల్లారిసతరువారఁ గ్రమముగాఁ
బిల్లత్వాత్ జెల్లత్వాత్ లోనికి దిగఁగూడదా?

సుబ్బ—దిగఁగిమి? నేను దింపునును. గాడిపొయ్యిమీఁదనుండి
పులును కళాయినిఁ జెవులువట్టుకొని దింపుదును.

(రెండు చెవులువట్టుకొని యీడ్చును)

రామ—చెవులుబిగింపుచేత “కై” మనిశ్రుతితారకములోఁబడి

సుబ్బ—(వదలుచుకొని) హహా! శరభశరభో! శరభశరభ శరభో! శరభ! నూటయెనమండ్రక్క సెల్లెండ్రోయి! వ్వా! పొలిమేర కాపు పొలిమేర కాపోయి! వ్వా! వార వార వారోయి! వ్వా! దున్న పోతునెత్తురు నెత్తురోయి! వ్వా! మీజాతర నాకు వద్దోయి! వ్వా! పేలాలు వేచి నల్లు వేపుచున్నోయి! వ్వా! ఊరూరంత పురుగునాకిపోయినఁగాని వదల నోయి! వ్వా! ఇంతలోఁ జల్లఁబడఁదలచుకొనలేదోయి! వ్వా! (అనినోరు తెఱచి సిగ లాడును.)

రాను—(గడగడ వడకుచు) కాశిలో నాగేశ్వరశాస్త్రులు నాకుఁ జేరఁబడి చేసినప్పు డీగ్రామదెవతనే వంటినాఁడు. అదిగో! నోటు తెఱచుకొని మీఁదికి వచ్చుచున్నది.

సుబ్బ—వేఁవమండ్రో! మీపు వగులగొట్టుదును కనకన, కఱకఱ, కటకట నమలి గుటకుగుటకు మ్రింగెదను. పోకు. పారిపోకు. కాల్కింద నల్లిది నలిపినట్లు నలిపెదను. కల్లాలమ్మ నెఱుఁగుదువా? గొట్టాలమ్మకంటెపైది. చలిమిడి చలిమిడి! చిమ్మిలిచిమ్మిలి! వహవ్వా! ముసగాతు కూరలో ముక్కుసెప్పులు నంజుకొందును. హాహాహాహాహా వంబవంబవంబో! శరభశరభశరభో! శరభ!

రాను—అమ్మయ్యో! అమ్మయ్యో!

(సుబ్బలక్ష్మీగళ్ళదుప్పటి కిచ్చుకొని రామశాస్త్రియొక

మూల ముచుచుకొని వండుకొనును.)

సుబ్బ—అమ్మయ్యో! బ్రతికితిని. మనకంటఁ బిచ్చివానికెక్కువ భయముండునుగాఁబోయి! అందుచేతనే నన్నా లేచు బలాత్కరింప లేక పోయినాఁ డనుకొందును. ఎటులైననేమి? దైవకటాక్షమున బ్రతికితిని. (నేవధ్యమఃస) కొట్టు. లేలుపు వగులగొట్టు. లాగివేయుము,

సుబ్బ—అమ్మయ్యో! ఇదియేమి! మాగత్తరలో నిదివఱ కిది విఁబడియుండలేదు కాబోలు! అమ్మో! లేలుపువగులగొట్టి యె

వ్వరో లోనఁ బ్రేవేశించునట్లున్నారు. తిరుగనిదియేమి పోరబడినా ! ఇట్లువదలి యెట్లుపాటిపోవుదును? తిరిగి విలంతువృత్తాపమునఁ జాతి పోవుటవలన నేమి యపాయమగునో? (అటునిటుఁ బరికించి) గోడలకుఁ గట్టినవనియేమి? నటకుల గడ్డములు మీసములు కాజోలు ! ఇవిధరించి పాటిపోవుదును. తురకదుస్తుకూడ నిక్కడ లేకుండునా? ఈ పెట్టెయందేమున్నదో (చూచి) ఇదిగో ఈవరాయి, సీయంగరక్షను ధరించి పాటిపోవుదును ఏధిలోన నేకులున్నట్లున్నారు? వారింటిలో జొరబడునెమయములో ఏధిగోనికిఁ జాతిపోవుదును. (గోవులవం చెమీఁద నే యవిధరించి తురక వేషము వేసికొని) హా! భగవంతుఁడా! ఎంతగతి కల్పించితివి! పెద్దలు చెప్పినమాట వినక విధినిబడి యాడునాని కింత కంటె మంచిగతియూడునా? హా! మాయక్క యేమైనదోగదా! అదిగో గోనికెడగో పుచ్చుచున్నట్లున్నారు. పారిపోవుదును.

కృష్ణ—(ప్రవేశించి) ఆగు! ఆగు! నన్నుఁగొట్టిన తురకపు నీవేనా? (వట్టుకొనఁబోవును)

సుబ్బ—(వట్టుకొనిపోయి) ఇప్పుడుఁగూడఁ గొట్టినది నేనే ! (కొట్టి పారిపోవును)

కృష్ణ—సెట్టి! సెట్టి! నన్నుఁగొట్టిన తురక మెట నేను బోవుదున్నాను. ఆశనిజావఁగొట్టి యిప్పుడేవచ్చెదను. లోపల నుందరియేయుండునెడల నామెనుమార్చి మిల్లు దాఁటిపోనియకుము జాగ్రత్త. జాగ్రత్త. (వరుగెత్తును)

సుబ్బ—(ప్రవేశించి) వేపారిముండకొడుకు పడుమువిలుగఁగొట్టినాడు. వస్తిపూర్తిక సరిబరాలు సా (నుగ నేయున్నవి. నుందరి సరసాలంతకంటె సాగుగా నున్నవి. లోకువయని కాజోలు. వంతులు నన్నుఁ గొట్టినాడు నన్నుఁ గొట్టినాడో తురకవానిచేత చెబ్బలుపడినాడో! ఇంతేకాదా! బాకీ వడ్డిగోదీరిపోయినది. ఇదిగో. నుందరి. నేఁజెప్పినట్టుగల్గిదుప్పటి కప్పుకొని ముడుచుకొని వండుకొన్నది నుం

దరి నుందరి! పిచ్చివాడు నీయొడలిమీదఁ జేయివేయలేకుగద! ఇదిగో
 విను వేపారయ్య వెళ్ళివాడు. వెట్టిముండకొడుకుకూడ సందడిలోఁబో
 యియ్యండును. ఇదిగో నీవు నేను దప్ప నెవ్వరునులేరు. ఇదిగో ఒక్క
 ముద్దు (దగ్గఱగూరుచుండి) ఏదీ! ఏదీ! (వైచిబట్టిచూచును) ఇదేదో
 గట్టిగాఁదరవాణికుండలాగునున్నది. ఇది తలఁగాఁబోలు. నేనువంగి ము
 ద్దుపెట్టుకొనుటకుఁ గడుకడ్డముగానున్నది కావున నీవు తలచెత్తి ముద్దు
 పెట్టుకో. ఇ. చెప్పినచూటవిను. వెట్టిముగ్ధమా ఇదిగో! తాటితాండ్రో.
 రవంతముక్క తిందువుగానిలే! ఈబింకాలతో, చెల్ల వారిపోనీయకు!
 వేపారయ్య తిరిగివచ్చునేమో! ఏదో! ఈవికక్కడికి కోమటయ్యచే
 యి చల్లనిచేయి, లాభాలచేయి, సెట్టినిగనిపెట్టుకొన్నవారెవ్వరు నిది
 పఠకుఁ జెడినవారులేరు. ఇదిగో. ఊ (రామకృష్ణి తల పట్టుకొని
 యెత్తును)

రామ—(లేచి) అమ్మవారిజాతరకు థామ్; పోతురాజువీపుపై
 థామ్. (సెట్టినిగొట్టి పాటిపోవును.)

సెట్టి—అయ్యల్లో! అయ్యల్లో! వెట్టిముండకొడుకు కాఁబోలు!
 వీపుమీదఁగొట్టి పాటిపోయినాడు అయ్యల్లో! ఓలత్తయ్యా! ఎవరు
 నుమాటలాడకుండ నున్నా రేమల్లోయి! ఏమాహూర్తాన దిక్కుమాలి
 నవప్పివూతికాయారాభిందిత్తినో కాని, తన్నులు, చెబ్బలేలాభాలు! పో
 యినదబ్బాపోయినది. చెబ్బాగామిగులు. ఇదిగాక కంఠాభరణము వేపా
 రివానిచేతిలోఁ జిక్కుకొన్నది! వేళ్ళయేమైనదో కనఁబడదు. అంతయు
 మహామాయగానున్నది! పిచ్చివానియల్లరి యెక్కువగానున్నది. వేపారి
 కిఁ దగినబుద్ధి చెప్పించినఁగాని నిలువదరమా? ఇప్పుడు పండుకొననలె?
 ఇప్పుడేపోయి తానాలో ఫిర్యాదుచేసి వేపారిని గారాగృహమునఁ బె
 ట్టించిఁబిరుదును. పిచ్చివానినిగూడ బాదిలోఁ జెట్టెత్తును. పొకటప్పయ్య
 ను బిలిపించి యిప్పుడే పోవుదును. నుందరియేమైనట్లో! చాని నెత్తికొ
 నిపోయిన సాహెబెవ్వఁడో. (నిష్క్రమించును)

ఇది తృతీయాంకము.

శ్రీ

కంఠాభరణము

చతుర్థాంకము.

ప్రదేశము—మఱియొక వీధిలోనియిల్లు.

ప్రవేశము—రుక్మిణి, సుబ్బలక్ష్మి తురక వేసముతో.

రుక్మి—నాయనా! నాయనా! అంత తొట్రుపాటేల?

సుబ్బ—మీరు తురకలా?

రుక్మి—(అదరివడి) కాము, నీవుతురక వా? ఇచ్చటి కేలవచ్చితివి?

సుబ్బ—అమ్మా! నేనాడుదాసను. నాపేరుసుబ్బలక్ష్మి. నన్నొక

వేపారివాడు—కృష్ణరావు పేరిటివాడు తఱుముకొనివచ్చుచున్నాడు.

రుక్మి—అతని పేరు నీకెట్లు తెలిసెను?

సుబ్బ—“వేపారి కృష్ణరావు నే కొట్టితివా” యనియు, “ననుము బెడికినది కావున నిన్ను బట్టుకొన లేకుంటినిగాని” యనియు, గేకలువైచుచు నన్ను వెంటబడిచినాడు.

రుక్మి—నరే; నీవు గోకిబొమ్ము! నేనాతని మందలించునులే.

కృష్ణ—(తొందరతో బ్రవేశించి) ఈయింటియొద్దనే యొక తురక మాయమైనాడు ఆతఁడియింటిలోకివచ్చువా?

రుక్మి—తురకలు మాయంటి కేలవత్తురు? అయిన నాతఁడు నీకేమిచేసినాడు?

కృష్ణ—నన్ను గొట్టిన మందరియను నొక వేళ్ళ వాతఁడెత్తుకొనిపోయినాడు అయినను—ఆమెకు నాకు సంబంధము—లేదు—

రుక్మి—నిన్నుగొట్టిన తురకయేనా మాయంటిసమీపమున
మాయమైనతురక?

కృష్ణ—నేను నిశ్చయముగాఁ జెప్పజాలను. మనసనేక కారణ
ములచే బెదిరియున్నది. కాని యీతురకయు నన్నుగొట్టినాడు.

రుక్మిణి—మొగమమీఁది యంగారము నక్షతలుఁ జూడ
వేపారిచిన్నవాడవైనట్లు తెలియుచున్నది. నీపేరు?

కృష్ణ—కృష్ణరావు.

రుక్మి—ఇద్దఱు తురకలచే దెబ్బలుతిని ద్వైతమును నిలువఁ
బెట్టుకొంటివా! అదృష్టవంతుడవు!

కృష్ణ—(తనలో) ఈమె నన్నుఁ బరిహసించుచున్నది. ఈమెనా
మహాదృష్టమున వేశ్యాకాంతయే యగునేమో! ఇదియే నాకు స్వాధీ
నమైనచో నాజన్మమింకఁ దరించినదనిచెప్పవచ్చును. ఇంత రాత్రివేళ
నీమె యెవరికొఱకో నిరీక్షించుచుఁ దలుపుఁ దీసికొనియుండునా? ఈమె
నాతోఁ బరిహసించునా? ఈమెయింటిసమీపమున నెవ్వఁడో తురక
మాయమగునా? కావున నీమె వేశ్యయనియే నానమ్మకము—అది
కాక—

గీ. కటికిచీకటినైనను నీ విటవరేణ్యుఁ

డిది వెలయులటంచు గు నీ లెకంపనేర్పు

నితఁడు విటుడంచువేశ్యయ నీ ప్లేగ్గిహించు

నహహ! శృంగారరసము ది నీ వాంఛనంబు!

గీ. బ్రహ్మకును బ్రహ్మయైన నా నీ రాయణుండు

మొదలుగా సర్వజీవ స నీ మూహమునకుఁ

బ్రహ్మభావంబు శృంగార నీ రసముగాదె

సర్వకాకంబులకు నుత్ప నీ చందమునను.

(వ్ర)కాశముగా) ఇద్దఱుతురకలచే దెబ్బలందిని ద్వైతమును నిలువఁ

బెట్టుకొనరాలేదు. ఒక్కచక్కనిచుక్కతో సహవాస మొనర్చి యద్వయోనందానుసంధానము నపేక్షింప నిక్కడకు వచ్చితిని. వారు తురకలు గారు. దేవదూతలు! వారివి దెబ్బలుఁగావు. దీవనలు! ఆహా! మాకుఁ బ్రాణదేవుడగు ముఖ్యప్రాణమూర్తి నన్ను నీతో సంధానపఱచుటకు వారిచేసట్లుచేయించినాఁడు. లేనియెడల నితడివ్యమంగళవిగ్రహదర్శన మింత యాకస్మికముగ నిట్టి కారణమున సిద్ధించువా?

రుక్మి—మహావటుశిఖామణియు, మహావీరపాదారవిందము కరందపానవిస్మృతుఁడును. భవిష్యద్భగ్నము నగు మారుతి నీకుబంటై, బానిసయై, వణ్యపనితాసంధానకర్తయయ్యెనా?

కృష్ణ—ఇష్టదైవసహాయము లేకుండ నేకార్యమైననగునా ?

గీ. బుద్ధిపూర్వకముగ నీదు ॥ మూర్తి నేను
నాదుజన్మములోనఁగా ॥ నంగఁగలనె ?
దేవసాహాయ్యమునకంటె ॥ దీనియందు
నితరమేమున్నదోచెప్ప ॥ వేమృగాక్షి!

గీ. కఱచినట్టి కుక్కను గొట్టఁ ॥ బరుగులెత్తి
తాయఁ దీతుఁగ బ్రహ్మహీ ॥ రముగ్రహించు
పేదమానిసితనబుద్ధి ॥ పేర్చి దానిఁ
గనియెనే? దైవసాహాయ్య ॥ మునను కాక?

రుక్మి—నీమాటలనుబట్టి నీవుదైవవగతంత్రుఁడవు వలెఁగనుపట్టుచున్నావు. అట్టినికీవేశ్యాలంకుటతయేల?

కృష్ణ—నామనమ్మన సన్నిరసము లున్నవి. నదాచారమున్నది; వ్యభిచారమున్నది; భక్తియున్నది; రక్తియున్నది; వైరాగ్యమున్నది. సామరత్వమున్నది. నామనస్సుప్తివైఖరియట్టిది!

గీ. తులసి సాలగ్రామ ॥ ములమీఁద నుంతును

పూవులు వేశ్యకొ ॥ వృషభముడుతు

వాయువుతిని గపి శ్రీ వృధునభిషేకింతుఁ

బన్నీటి బడి వార శ్రీ భామకిడునుఁ

జందనాగరుచర్మ శ్రీ స్వామికి నర్పింతుఁ,

జందనాగరు చర్మ శ్రీ సానికిడునుఁ

గవ్యంపుటారతి శ్రీ కంసారి కొనఁగుదు

మణిదీపములు వెల శ్రీ మృగుప కిడుదు

బట్టమెడఁజుట్టుకొనుచు శ్రీ శ్రీ వల్లభునకు

భక్తి సాష్టాంగ మొనరింతుఁ శ్రీ భావహృతికిఁ

బైటచేఁబట్టి చారిణి శ్రీ వదములండు

వాల్మీకుండును బ్రయోగశ్రీ శ్రీ పంబుదీట.

రుక్మి—నీవనినమాటలు వారివారిచారమునకు గౌరవదాయకము లైనందులకు సంతసిందితిని. కాని నీ ముద్భుతచర్యకర్తమేకనబడదేమి? ఒకసారి మొదల గోపీచందన చులుందుకొని మతియొకసారి గోమయమురాచికొననేల? ఒకసారి కవిత్రేష్నాన మొనరించి మతియొకసారి వండిగుంటులోఁ బడనేల? ఒకసారి వద్దాననముపై బ్రహ్మనిష్ఠనుండి వేఱొక సారి పట్టమంచముపైఁ బగ్గావనితాగోష్ఠినుండనేల? నికీసంకరచర్యయొందులకు? ఏయనుభవమును బూర్తిగాలేక, రెంటికీ జెడి నడుమ నీకీత్రీశంకుస్వర్గదుర్గతియేల ! చేతనైనయెడల సాసారబంధమును సడఁబ్బకొని తారకమంత్రీజపపరాయణుడవై ముక్తి మెంచుము. కాదందువా? యజ్ఞోపవీతమును బోగముదానిగాగ రాజొందునకుమడివైచుకొని “తథాగతాహం” అని కలసి చుక్కాయువుము.

కృష్ణ—నాచరిత్ర నిగూఢమైనది ! నీకు భావవృత్తునమైనట్లు తోచుదు. ఇది విచిత్రమైన జాతీయసమస్య—

గీ. అధికతపహస్నివారనా శ్రీ ర్యధరమధుర

మధురసాస్వాదనోద్భవ శ్రీ మహితపాక

మంతయును బటావంచలై శ్రీ యంతరించుఁ

దులసికాతీర్థలవపాన శ్రీ కలనవలన.

రుక్మి—పారిసారీ ! పుణ్యపావసమార్జనము జమాకర్చులెక్క
గాభావించి యీవర్తకమారంభించితివా ? ఇప్పుటికి నిలువ పాపమా?
పుణ్యమా ?

కృష్ణ—ఎవరుచూచినారు? నీవనినట్టులేదొ వ్యాపారము జరు
గుచున్నది. వార కాంతాసాహచర్యమందెక్కువ ప్రీతియున్నమాట
నత్యము. అది వాకుఁ దప్పుదు. నిత్యవిధి వింటివా ? కాని,

గీ. పాడుముదిటుకంత మిరియాల శ్రీ పాడుముచేతఁ

బాసకపు మత్తుఁబాపిన శ్రీ వగిడిగాన

వారకామినివదములఁ శ్రీ బట్టివట్టి

స్వామికొకసారిచేఁదిప్రి శ్రీ సంతసించు.

గీ. కుటుకు వెలయాలి మొలనూలి శ్రీ దులకరించు

గంటలరవంబు లేయుంబ శ్రీ గభ్రువినుచు

దేవతాహ్వానలాంఛన శ్రీ దీప్తిఁగాంచు

గంటమొకసారివాయించు శ్రీ గట్టిగాను.

కాని, సుందరియనువేశ్య వాకు లభించిన కొన్ని మాసములనుం
డి మాల్యము సదా దాసి యింటనే గాలక్షేపముఁ జేయుచుఁ బెట్టడి
నైవేద్యమైనఁ బెట్టుట మానితిని.

రుక్మి—సుందరికి నీకు వేమియు సంబంధము లేదని యిప్పుడు
వచించితివిగాదా ?

కృష్ణ—ఇప్పుడు సంబంధమేమున్నది! దానిని బూర్తముగా వ
దలుకొంటినిగాదా?

రుక్మి—ఎవ్వడు ?

కృష్ణ—ఒక గంటకింద.

రుక్మి—ఏమికారణమున వదలుకొంటివి?

కృష్ణ—సీ. మల్లెయత్తరు వరీ శ్రీ మళమనశ్శాంతిబయి

నీరుల్లిపాయపై శ్రీ గోరికయ్యై

గోరమీసంబుల శ్రీ కులుకులుచులకనై

బోడ కాభులపైని శ్రీ బుద్ధిసాతె

దోసిళ్ళకొలఁదులొ శ్రీ కానులు రోతయై

పిచ్చికుంచముమీఁదఁ శ్రీ బ్రీతిగలిగ

లలితఫల్లావక శ్రీ లావముల్ వెగటయి

బేరంపుబెక బెకల్ శ్రీ ప్రియములయ్యై

సానికిట్టిపోఁగాలంబు శ్రీ సంభవించె

భండనమునకు ఖరమును శ్రీ బంపనంది

యన్ని విధములఁజెడమేటి శ్రీ యట్టెవదల

నలచుచును జాకిరేవుకై శ్రీ వరుగులిడచె?

రుక్మి—నీసానిని గోమటి వారిందినాదా? ఇదివఱకు మహమ్మదీయుఁడైతి కొనిపోయెనంటివి కాదా!

కృష్ణ—ఆమహమ్మదీయుఁ డాకోమటిభటుఁడని నా యభిప్రాయము.

రుక్మి—అతఁడు నిశ్చయముగా సెట్టిభటుఁడేయని నీకోమినమ్మకము? ఈమహమ్మదీయసాసనములో, దురకభటులకు లోకమేమి? ఆతఁడే యీతఁడని నీవెట్లుచెప్పఁగలవు?

కృష్ణ—కొంతనిజమే.

గీ. శిరములను బోడి; గడ్డాల శ్రీ చివర దాడి;

యత్తులనువేడి; పెదవుల శ్రీ యంచుబీడి;

మాటలను వాడి; గలమహ శ్రీ మృదియులందు

నూలదృష్టిని భేదంబు శ్రీ జాడలేము?

కానియారాత్రి వాకింతవల్ల కేమియో తిక్కగానున్నట్లున్నది. ఏదియెట్లుజరిగినదో చెప్పలేకుండ నున్నాను. ఎట్లుజరిగియుండినను వాకిక విచారమెందులకు?

గీ. అబ్బినీ దుపానుచే నల్ల శ్రీ లాడియాడి
యొక్క కెరటంబుచే నొడ్డు శ్రీ మొందినాడఁ
బ్రాంతిలోల్పొమ్మ తేర దిగఁ శ్రీ బరహునవ్య
భవ్యసాలభంజక తేర శ్రీ వైకినేక్క.

రుక్మి—ప్రాంతదైనను(గొ)త్రదైనను దోలుబాబ్బయేకాని చానికంటె నెక్కువదికాదు. అయినను నేను నీకు స్వాధీన నగుదునని నీకీ వెఱినమ్మక వేల?

కృష్ణ—ఏలయో వాకుఁ దెలియను. ఇదివఱకు నేనెందఱకాంతలనో చెప్పఁజాలను—మట్టిముద్ద మొదలు తుట్టెపురుగువఱకు—అంటకుండ మొదల పరంజి కొండవఱకు—కట్టెసెమ్మె మొదలు బుట్లబొమ్మవఱకు—పొట్టిపీచ్చుక మొదలు నిట్టతాడివఱకు—అన్నియావములవారి, నన్నిగుణములవారి, నన్నిరంగులవారి, నెఱుఁగుదును. కాని నిన్నుఁ జూచునట్టి యానందము మాత్రము వాకు సంభవించలేదు.

గీ. బాటువైటలేదు శ్రీ సరుకొనుటలేదు
కొరచూపులేదు శ్రీ కులుకులేదు
తేరసిగ్గులేదు శ్రీ తెగనీలుగునులేదు
తెభుకులేదుమాయ శ్రీ తభుకులేదు.

గీ. స్వచ్ఛమగుపాలరాతి పాం శ్రీ చాలిఁబోలి
సరసవరిశుద్ధశృంగార శ్రీ సరసివరుస
స్వర్గనిర్గతదేవతా శ్రీ వనితగతిని
వాకుఁ బ్రత్యక్షమైతివో శ్రీ నలిననేతరి!

గీ. కళ్ళలాంగుడు గంగావ శ్రీ గామానంబు

నాచరించివదితుడై శ్రీ యలరినట్లు

భవ్యభవదక్షిణంభూత శ్రీ వైద్యతాచ్చ

కిరణవరిణతిఁ బరిశుద్ధిఁ శ్రీ బొరసినాడ.

గీ. వ్రసవమాలిక నివ్వజే శ్రీ వశకుభక్తుఁ

డర్పణముఁజేసి సాష్టాంగ శ్రీ మాచరించి

నట్టులీకంఠమాల నీ శ్రీ యలసవీరి

నుంచి యిదిగో! చేతులను జో శ్రీ డించుకొందు

(కంఠాభరణ మామె మెడలో నుండుబోవును)

రుక్మి—ఆగు! ఆగు! అది నాకక్కటలేదు.

కృష్ణ—అయ్యయ్యో! అటులంటివేల?

రుక్మి—నాకు ధనమందంతయొకలేదు.

కృష్ణ—గీ. కాంచనాళానహితవార శ్రీ కాంతలందుఁ

గలిగితివి వెట్టిదానవో శ్రీ కృతేపునీవు

సారిధీధారులైన వే శ్రీ పారులందు

బుద్ధిహీనుడనగునేను శ్రీ బుట్టినట్లు.

రుక్మి—నీవు బుద్ధిహీనుడవని నిశ్చయముగా నీకు నెప్పుడుగో,

చినదో యెప్పుడు బాగుపడెదవనుటకు నందియమున్నదా?

కృష్ణ—బాగుపడుటకేకాదా నీపాదసాన్నిధ్యము నాకు లభిం

చినది. ఎట్లు నన్ను జేవట్టి యాదరించి ప్రేమించి కాపాడుదువో! ఓ

క్కడను; 'నా' యనదగినవాఁడు లేడు. "మా" యన్నమాట యం

తకంటె లేదు.

రుక్మి—మారబంధుఁడు కూడ నెవడైనలేడా?

కృష్ణ—మారమేమి దగ్గటయేమి! వారికి నాయం దభిమానము

లేనప్పుడు వారు నాకు లేనట్లుకాదా?

రుక్మి—వారెవరు?

కృష్ణ—మామగారు.

రుక్మి—మీనమామగారా?

కృష్ణ—కాదు; బిడ్డనంటగట్టిన మామగారే; ఆయనయిక్కడు నాపైఁ బ్రళయకాలరుక్మిమనలె నున్నాడంట; ఆయనకంటఁబడకుండ దూరిమునఁ గాలక్షేపము చేయుచుంటిని గాని కర్మము జాలక కంటఁ బడియుండినయెడల గసిదీఱఁగొట్టియేయుండును. అందులకు సంఘాతము లేదు.

రుక్మి—నీకుఁ జెప్పితిమి నైనదా? నీభార్య జీవించియున్నదా?

కృష్ణ—జీవించియుండినయెడల మామగారి నీప్రేమ నేనే కొట్టి యుండును.

రుక్మి—అటులై మామగారిని గొట్టుటయో మామగారిచే దెబ్బలబడుటయో మనువునకు ఫలమని నీయభిప్రాయమా? కాని నీ భార్య యెచ్చటనున్నది?

కృష్ణ—ఎచ్చటనో యన్నమాటయేమి? ఇచ్చటనే యున్నది. నాకదృష్టముండిన యెడల నీవు నాభార్యప్రకాశింపదా?

రుక్మి—నాభార్యత్వముమాట తరువారీఁ జూడవచ్చును గాని నీవు నీభార్యనో నేలకాశముచేయుటలేదు?

కృష్ణ—నాకామయం దనివ్వరే.

రుక్మి—ఎందుచేత?

కృష్ణ—ఇవ్వరకు ననివ్వరకుఁ గారణమేమి?

గీ. ఉల్లిపూవాసనకు నొక్కఁ గి దుర్నహించు

మలై పూజేర నొక్కఁడు కి తల్లడించు

వట్టిచింతకాయకొకఁడు కి లొట్టవేయుఁ

బంచదారకునొక్కఁడు కి పొగిమిచ్చు.

గీ. దేవగాంధారికొక్కఁడు శ్రీ తెయ్యమనును
జక్రవాకంబున కొకండు శ్రీ సంగుకొనును
నుదతిగుండ్రమో మొకనికి శ్రీ జట్టుకుదురు
చెలువకోలమో మొకనికి శ్రీ జెప్పటట్ట.

గీ. ఒకనిభోగము మఱియువే శ్రీ తొకనిరోగ
మొకనియిష్టము మఱియువే శ్రీ తొకనికష్ట
మొకనిదాపుష్టి మఱియు వే శ్రీ తొకనిసప్తి
యొకనిభృతియాను మఱియువే శ్రీ తొకనిమృతిగ.

గీ. మంచిచెడ్డలెప్పుడు శ్రీ మనములోనుండును
గానివస్తుచయము శ్రీ నోనలేవు
వృక్కుతిభేదములను శ్రీ బట్టి యీభేదంబు
లన్నిసంభవించు శ్రీ నబ్జనయన!

రుక్మి—పెండ్లామును విడుచుట ధర్మమని యెంతపెద్దయుప
న్యాస మొనర్పితివి; సరే, కాశరకాయచేదు నీకిష్టముకాదు. చింత
కాయపులును నాకిష్టము కాదు. అది యనిష్టమని నీవనుటకుఁగాని
యది యనిష్టమని నేననుటకుఁ గాని దాని నొకసార్వమైననుమనము నో
టఁబెట్టియుండనక్కఱలేదా? చెట్టుమీఁదఁ జింతకాయ యుండగానే
పులును నాజిహ్వాకుండగులునా? పాదుమీఁదఁగాకరకాయ యుండ
గానే చేదు నీనోటి కంటునా? అట్లే నీయిల్లాల్సిన నీవెంతకాల మనుభ
వించి యేవపడితివి?

కృష్ణ—నాకుఁ గలిగిన పెద్దయాత్రేవ మదియే; తల్లి తొందర
చేత దానికినాలుగవయేట వివాహమైనది. పెండ్లికాలమందు నేనుదిన్న
గ దానినిజూడనేలేదు. తరువాత దాదాపుగాఁ బండ్రెండుసంవత్సర
ములైనది. ఇప్పటివఱకుఁజూచియుండలేదు. భవిష్యద్వృత్తాంతమును

భగవంతుఁ డెఱుఁగును. అది పెద్దదియై నాలుగైదు సంవత్సరములై యుండును.

రుక్మి—పునఃసంభాసమునకు నిన్ను మామగారు పిలుచుకొని పోలేదా ?

కృష్ణ—రాకేను! వచ్చినాఁడు. అప్పటికి నేను మఱియొక గ్రామములోనుంటిని. నాస్థితియప్పుడు నిత్యకల్యాణము—వచ్చు తోరణముగ నుండెను. నావ్యాపారమున కప్పుడు గురుఁ డేకాదశ మునం దుండెను. నాలుగంతరువుల మేడలో నివాసము. వన్నీటితొట్టె లలో స్నానము. బంగరుకల్యేరములో భోజనము. తూఁగుటుయ్యె లలో గాలివటపులపైఁ గాంతావరీరంభము. తమలపాకులు చుట్టి యు చ్చుట కొకదాసి, వినరుట కొకదాసి, కాళ్ళువట్టుట కొకదాసి. చేయూతనిచ్చుట కొకదాసి—అదినములలో విటమహాచక్రవర్తియైన వెలిగిపోయితిని. వేశ్యాలోకమంతయు నేకచ్ఛత్రముగఁ జరిపాలించి తిని. నామనుమరాలికిఁ గన్నె చెఱ వావలసినదని యొక తెయు, గర్భ వతియైన నామేనగోడలికి మీచేతిమీఁదుగా గాజులు దొడిగింపవలె నని యొక తెయు, నామనుమనికి మీపేరు పెట్టుకొనుట కనుజ్ఞయిమ్మని యొక తెయు, నారాగనామహాజననభ కగ్రాసనాధిపతిగానుండుమని యందఱును, నిటులే నాకు దరఖాస్తులను బంపుకొనుచుండెడివారు. నానిమీఁదనాముద్రవైది యుత్తరువు లిచ్చుచుండువాఁడను. నీవు నవ్వు చున్నావు నేనింకఁ జెప్పను.

రుక్మి—చెప్పుము. ముద్ర—ఏపేరితోఁ జెక్కించితిని ?

కృష్ణ—గోపికాకృష్ణుఁడని వెనుకనున్నట్లు, వేశ్యా కృష్ణుఁడని చెక్కించితిని.

రుక్మి—సరే. చెప్పవలసినదానిని మఱచినావు. నీమామ నిన్న చ్చుట గలిసికొనెనా?

కృష్ణ—అతడు వచ్చి మాయంటి వీధియరగుపై మూడు దినములు కూరుచుండినాడు. లోని కెన్నివార్తలో దానీజనముచే బంపినాడు. దర్శనమిచ్చుటకు వీలులేదని వార్తనంపితిని. ప్రాణము విసిగి యాతడు పోయినాడు. అతని పెద్దబట్టెనునగా—ఎదిగినట్లె నటులే యుంచగూడదు; తరువాత దానిలో గాఢము చేయకున్న ను శుభకార్యమైన జేసికొని పొమ్మని యనేకులచేవార్తనంపినాడు కావున మేలాగునైనను లేదుగదా, గర్భాభాసము మాత్ర మిందల కని నిరాకరించినాను.

రుక్మి—మంచిదే! ఆవశ్యకము కానప్పుడు మానివేయ వచ్చును. కాని నీభార్య చక్కనిదో కాదో యెఱుఁగునునా ?

కృష్ణ—నేజూది యేడ్చితివా ? కాని మాయాను రాయబారులు వచ్చి యతిసౌందర్యవతి యని నేనడుగకుండగ నే చెప్పుచుండెడివారు. అత్తవారింటికి నన్నాకర్షణ మొనరించుట కిదియతిశయోక్తికదా యని గ్రహించితిని. పెండ్లా మొప్పులకున్నయైనను బేడకుప్పయే. నాని కొనినక్కయైనను జక్కనిచుక్కయే. ఇది శృంగార రహస్యము.

రుక్మి—సంసారినికి సద్గుణమే చక్కనిదనము. నీభార్య గుణవతియో కాదో నీవు తెలిసికొంటివా ?

కృష్ణ—కేశములకుఁ దైలసంస్కారము లేక, యొడలికిఁ జంద నాదిచర్పలు లేక, కడుపునొండు నన్నమైనదివక, మాసినగుడ్డకట్టుకొని యథశ్శయన బ్రహ్మచర్యవ్రతములు చేయుచు “గృష్ణా” యని స్మరించుచు, గాలక్షేపము చేయుచుండునది యత్తవారి యూరినుండి వచ్చువారు వదేకదిగ నెత్తిధోరనిగఁ జెప్పుచుందురు.

రుక్మి—అయ్యో! ఇమనాతోపడ్ల పడుచు. చక్కనిది. గుణవతి. నీనామమే దైవనామముగ స్మరించుకొనుచు, నీవె గతిగా నమ్మి నుభవదపలసిని దినములలో నీకొఱకే యింతదుఃఖమందుచు—గాల

క్షేత్రమునేయు నిల్లాలిని నీవుకరిత్యజించితివే ? నీకు దయాదాక్షిణ్యము లున్నవా ? హృదయమున్నదా ? నీవు మనుజుడవేనా ? పెండలకడనే చెప్పితివి వేగ మతియొక చోటికిఁ బూమ్ముకట్టుకొన్నవారి యెడలనే నీవీంత కటికవాడవై యుండ నింక నుంచుకొన్నవారి యెడలనా ? ఈదూఁకుడేదో యడఁగిన శరునాత సానిలోకమంతయు నొక్కసారి చావవలయునని నీవు కోరుకొనుట శేమైన సంజేహమున్నదా ? వెనుక నెవ్వరో సర్పయాగమొనర్చిరి. కాని నీవు యుందు సానియాగమొనర్చు మహానుభావుడ వగుదువు. చాలు చాలు పడునడు.

కృష్ణ—వారీమణి! నావలన లోకము లేదు. కమలగంధము వహించిన మూఁఖ్యుడెన్నటికిఁ గలవహృదయుఁడు గాను. వాభార్య దురవస్థవిధి నే ననేకకర్మాము లత్తవానిటికిఁబోవ నెంచితిని గాని గయ్యాలిముండ లెప్పటికప్పు డేదో వంకఁ గల్పించి నన్ను గడలనీయ లేదు. అందఱు నీవంటి యుత్తమవేశ్యలుగదరా ? అందుచేతనే నిన్నుఁ జూచుటకొడనే నాకు బ్రీత్యనందమైనది.

రుక్మిణి—అహహా! ఎంతమాటాడినవి, వేశ్యలబ్రీతు కెంతనీ చవుబ్రదుకో చూచితివా? ఎంతనిందాపాత్రమైన బ్రదుకో చూచితివా? నీకు బుద్ధితేజ నీభార్యను పడలుకొనుటయేమి? వేశ్యలు నిన్ను వెడలనిచ్చిరి కారని వారి కీనిదయేమి ? వారాపిన నీవాగుదువా ? బుద్ధితేజ భార్యనుపదలి యొడలిమడమునఁ దెగివడి సానివిధిఁబడిన నిన్ను, ధనాశచేనై ననువారలాదరించి నీయవసరముఁ గడపినందులకప్పుడు వారికి గయ్యాలిముండలని తిట్టులా ? నేను నీబారిఁబడకమిగిలితిని గాని నన్నుఁగూడ నీవిట్లేతిట్టుట శేమైన సంజేహమున్నదా?

కృష్ణ—అయ్యయ్యా ! నిన్నుఁ దిట్టుదునా ? నివందజీవంటిదా నవే యగునెడల నాకీట్లు నీతిబోధన మేలచేయుదువు ? నీదారియే

వేలు—నీముగము చూచుటతోడనే గ్రహించినాను. దైవవశమున నీబారిఁబడితిని—నన్నెట్లుదీడ్చుకొని యాదరింతువో? అయిన నిట్టి వేశ్య యిదివఱకు లభింపక పోవుటచే నన్ని పాటులైనఁ బడితిని---ఇప్పటికా బోకము తీరినది. నీవు నాకు గొన్ని సంవత్సరములకు బూర్వమే దర్శనమిచ్చి యుండినయెడల నేనింతగాఁ జెడిపోయియుండను.

రుక్మి—ఇంత చెడినవాడవు— నీవు నన్నెట్లు పోషింపఁగలవు?

కృష్ణ—ఆసం దేహము నీకెంతమాత్రో ముక్కరలేదు. ఎంత చచ్చు వేపారివాడైనను వేశ్యను బోషింపక పోలేదు. సాని సంరక్షణమున నతఁడు సహజవండితుఁడు.

రుక్మి—నీసహజసాండిత్యము చట్టుబండలుగాను ! ఏదైనవృత్తి జేసికొనినఁ గాని ధనమురాదుగదా? చదువుమాని సానికొంతలఁబడి యల్లాడినట్టి నీవిప్పుడేవృత్తి జేసికొనఁగలవు?

కృష్ణ—విద్యలేకపోలేదు శోఠోమశిఖవలెఁ బరిమితముగా నున్నది. ఆసాహిత్యముతోడనే యట్టయట్టయల్లి కొంతరసపుష్టగాఁ గవిత్వయఁ జెప్పుగలను? ఇప్పటి కపులకంటె నేనేరవ్వంత మెఱుంగ నిపింపఁ గలను పూర్వకృతుల, జావలీలు, స్వరజతులు ముఖ్యములైయున్నవి. కావున వానికిఁ బాఠాంతరములను వ్రాసి పసందుగా నంకితముఁగూర్చి పాటల నాటకముల వ్రాసి ప్రచురించినయెడలఁ బైసంవత్సరములో పాలతాతిమీడలోఁ బవడంపుఁగోళుల కట్టిమంచముపైఁ బట్టుపఱపులపైనిన్నుఁ బగుండఁజెట్టగలను. ఆ ఆధైర్యము వాకున్నది.

రుక్మి—పైసంవత్సరమువఱకు బ్రతుకుట యెట్లు? ఇప్పుడు నీకేవలపన్నెనఁ జేతనఁగనా?

కృష్ణ—చిరకాలవేశ్యాంగనా సాంగత్యమువలన మద్దెల దివ్యముగా వాయించగలను.

రుక్మి—అయ్యయ్యా! మద్దెలవాద్యమా?

కృష్ణ—చర్మపుంగట్టు వాద్యములలో నంతటిది లేదు.

రుక్మి—మేజవాణిలో వాయించువా?

కృష్ణ—వాయించునని చెప్పలేదు. దానిలోఁ బాణిముగల దని చెప్పితిని. ఆ, మఱియొకటి నాజట్టులో నన్ను మించినవారు, నాకింటి నొకటిరెండ్రాకు లెక్కువఁజదివినవారున్నారు. వారినందఱును జేర్చి నాటకసంఘ మొకటి స్థాపించినయెడల నామెడలోఁ గాజపురాసలు—నీయొడిలో గుట్టపుఁగానులు. నాకుఁ గాకిబంగారపు గద్దె-నీకుఁ గడవతాలమిదె.

రుక్మి—పాలతాతిమేడ తెప్పపాటులోఁ గడవతాల మిద్దెకింద జంకినదా? ఎందుల కీయనావశ్యకవాక్యాడంబరము!

కృష్ణ—నీదయమూర్తి ముండవలయును. అదియొక్కటి కలిగినయెడల లాలించినట్లే లాలించి కోపించి నన్ను దిబ్బమీఁద గూరుచుండఁబెట్టి పాటిపోయిన యదృష్టదేవతను బైటచెఱఁగువట్టి పఱపఱ నీప్పుకొనివచ్చి నీ పాదాశ్రాంతరాలినిగఁ జేయనా?

రుక్మి—మహానురాగమున నాదరించి, ప్రేమించి, నిన్ను నెత్తి మీఁదఁ బెట్టుకొని సర్వదా విడువకుండ నుండవలసిన నుండరస్వరూపయు, గుణవతియునగు నిల్లాలిని దెచ్చుకొనుటకే—చేతఁగానివాఁడవే? అట్టిచో మాయలాడియు, టక్కులాడియు, రూపశూన్యయునగు భాగ్యదేవతను—నిన్ను గిఱగిఱఁదిప్రీ నేలఁగొట్టి పాటిపోయిన భాగ్యదేవతను—దిరుగఁ దెచ్చెదనని చెప్పుచుంటివా?

కృష్ణ—నాభార్యను నేను దెచ్చుకొని పోషించుట చేతఁగాక యూరకుండలేదు.

రుక్మి—కట్టుకొనినదానిని బుట్టినయింటనే యుంచుట గౌరవమని యూరకుంటివా?

కృష్ణ—గౌరవమాన్యుడని నేనంటినాయేమి?

రుక్మి—భార్యనేడ్పించుట వరలోకసాధనమని యూరకుంటిని కాబోలు!

కృష్ణ—కాంతామ్మ! నన్నిట్లు హృదయభేదకములగు మాటలాడనేల? నేను నీసేవకుడను. నీయిష్టయువచ్చినట్లు ననుదిద్దుకొనుము.

రుక్మి—అట్లులైన నీభార్యను దెచ్చుకొనుము?

కృష్ణ—నీకిష్టమైనయెడల, నీసేలవగునెడల దెచ్చుకొనును.

కాని—అవని నీకు మంచిదికాదు; నాకు మంచిది కాదు; దానికిని మంచిదికాదు. ఈసంగతి వెనుక నాలోచించివిడిచిపెట్టినదే!

రుక్మి—ఏ మంత్రబాధ యున్నది?

కృష్ణ—బాధయని నిర్ముళముగా ననుచున్నావా? వ్రాసా

ధ—యమబాధ—

రుక్మి—అంతయో యంతయో బాధను సహించవచ్చుచుగాని యవగ్రతిష్ఠను సహించడగదు.

కృష్ణ—అవగ్రతిష్ఠ యుండునెడల నాకుగాని ఏకేమి?

రుక్మి—నీయవగ్రతిష్ఠ నాదికాదా? నాయవగ్రతిష్ఠ నీదికాదా?

కృష్ణ—అహ! ఇందలుసానులను జూచితినేగాని ఈ గ్రాత్రపు గలుపుగోరుమాట యొక్క తెయైన నన్నాడలేదు సుమా?

రుక్మి—బాగురుబొమ్మవంటి భార్యనుబాసి దృష్టిబొమ్మలను సేవించు నీయవగ్రతిష్ఠమాట యటుంచుము! ఇక నాయవగ్రతిష్ఠ యేదో విను; “తానాడుదికాదా? తనవంటిదే యీరినిభార్యకూడగదా? తన కతఁడు గాకపోయిన మఱి కలుపురున్నారు గదా? దాని గతి యేమికావలసినది? మగఁడో మగఁడోయని యేడ్పు నిల్లాలిని రవంత భర్తతోఁ గలువఁ గూడదా? ఇదియంతయు దానే నెత్తి

గట్టుకొని పోవలయునా? నిర్భాగ్యపుముండ! అటుమగలకు విడకులి
ప్పించి, తానేమాత్రముట్టిగట్టుకొని యూఁగులాడును"? అని సంసారి
ణులు, సానులుఁగూడ నన్ను దుష్కృత్తి తిట్టుదురు.

కృష్ణ—సన్నుఁ బల్లెత్తుమాట యనువారికి న్నులు చిల్లులు వకు
ను. నీకా సందేశమా మక్కటలేదు. నీసంశోషము కొఱకు నాభార్య
తో నుండును. కాని, యవ్వడైనను నాయవృత్తి పోకుగదా !
ఏమిలాభము?

రుక్మి—పోవును. పోయితిమిను. భార్యచాటున నెన్ని వైయా
టలైనఁ గవ్వఁబడిపోవును. నీవు కూడ నీభార్యతో నున్నయెడల సం
దఱదారివంటిదే నీదారియు నగును.

కృష్ణ—ఏమో!

రుక్మి—అ. ఏమో ననుచున్నావేమి?

కృష్ణ—నీవవ్యధా యెంచకుము. నీకు సర్వదా విధేయుఁడ
ను. నాబ్రతుకంతయు నీచేతిలో నున్నది. నీనెలవైనది. కావున నా
భార్యను నేను దీసికొని వచ్చెదను. కాని నీచే నాకుఁ బ్రకృతమురాల
వు. అది నాకేదో యుండియుండనట్లుగ—నవృత్తిష్ఠానివారణము కొఱ
కు మాత్రమే—నీకోపశాంతికొఱకు మాత్రమే—ఇంటిలో నాఁడు
ది లేదన్నలోటు లేకుండుటకు మాత్రమే యుండుగాక?

రుక్మి—ఎంతమాట నాడితిని. దానితో సహవాసము నీ వధ
నువక్షముగ భావించుచున్నావా? అదియే నీకు ముఖ్యము. అదియే
నీకగ్గగణ్యము. తనువు తరించుటకై కదా ధర్మవత్తిని దెచ్చుకొంటి
వి. ఉత్తమగతికై నీకుఁ దొత్తులగుదురను కొంటివా? అదియే మొద
టిది. నేనే ద్వితీయను. తెలిసిందా?

కృష్ణ—రెండుసంసారములు సంభాలించుట కష్టము.

రుక్మి—అటులైన నన్ను వదలుకో.

కృష్ణ—నాప్రాణముతో నన్ను వదలుకొనను. యాదృచ్ఛికముగా నాభాగ్యదేవతవలె బ్రతివ్యక్తుడైన నాకు మహానందమొనగుచున్న నిన్ను నాముక్కున నూరియుండఁగా వదలి వరులనుభవించుచుండఁగాఁ జూడఁగలవా? ఎంతమాట!

రుక్మి—వెట్టివాఁడా! నేను కరాధీననై పోదునేమో యని దేవులడుచుంటివా? మాకెప్పుడు బరాధీనతయే; నీభార్య నీకొఱతేడ్చియేడ్చి, ప్రాణమువిసిగి, భర్త్రపేక్షచే బైగ్రామములలో దిరుపిధులు వేంచేయునేమో యని నీకాందోళనము లేదా?

కృష్ణ—అది యట్టిది కాదు. గుణవతియని నాకు విశ్వాసము.

రుక్మి—అట్టియాలికినా యిట్టియాదరణము. అది యస్యథావర్తించు నాటకత్రయే యైయుండినయెడల నోరుమూసికొని, చేతులు కట్టుకొని, బానిసీడవై దాని పాదముల నాశ్రయించియే యుండువు. కాని—ఏమోయెల్ల కాలము బుద్ధినిశ్చలముగా నుండునని యెవ్వరు చెప్పుగలరు? అనిభక్తగుణమొనర్చు మహర్షులకే యసాధ్యముకాదా? అట్టిచో నాఁడువారిమాట చెప్పవలసినదేమి? ఏనిముసమున కేబుద్ధిపుట్టునో? చేయి దాఁటిపోయినతరువాత వంశములోనివంక దిద్దుకొనుట సీతరమగునా? నిన్ను బుట్టించిన బ్రహ్మతరమగునా?

కృష్ణ—సీమాటవలన నాకొడలుజలదరించుచున్నది. నేను దెల్లవాతినతోడనే పోయి ముందుగా నాభార్యను దెచ్చుకొందును. నిన్నుమాత్రము వదలను నుచు! నీకాసందేహ మక్కఱలేదు; అక్కఱలేదు.

రుక్మి—నీభార్యతో నీవు నుభముగా నున్న నాతో నుండిన యట్లే సంతోషింతును.

కృష్ణ—కాని, నేనిచ్చిన యాకంఠమాలను దీసికొంటివి కావు. అనుగ్రహించి కైకొనుము.

రుక్మి—నాకక్కఱలేదు. అది నీభార్యకిమ్ము.

కృష్ణ—అట్లుకాదు ! భార్యకింక నగలే లేకపోవునా ? నీవు నాకు నీతిని బోధించితివి. గుర్తీదక్షిణగదీసిని గృహింపవలెను.

రుక్మి—సరే. ఇమ్ము. దీనిని నీవు నీభార్య కిచ్చువఱకు నాయొద్ద నుంతును.

కృష్ణ—(కంతాభరణమును రుక్మిణిమెడలో నుండుబోవును.)

రుక్మి—అఁగు—! నీవు వేయకుము! పృమాదమున నీచేయి నాకుఁ దగులునేమో? నీభార్యను నీవు స్పృశించువఱకు నీవు నన్ను స్పృశింపఁదగదు.

కృష్ణ—(కంతాభరణము నామెచేతులలో నెత్తిపడవేయును)

రుక్మి—(అది ధరించును.)

కృష్ణ—అహ! కంతమాలనడుమ నీ మోమింత పృకాశించు చున్నది!

గీ. రవలనడుమను నీమోము శ్రీ పృథనుగాంచు
జక్కలందునఁ జంద్రుని శ్రీ సౌగనుమీఱి
యన్ని యంకంబులందు నీ శ్రీ యంక మొకట
స్వచ్ఛమై నాటక శ్రీ మందుఁజెలఁగు!

గీ. తురకచే దెబ్బలనుదిని శ్రీ తొత్తుచేతఁ
“బుందు” లనిపించుకొనిన వే శ్రీ పారివంతు
లదృఢతాదృఢభోగిని శ్రీ వ్యక్తిచేత
సద్వివేచియిద్వివేచియై శ్రీ యలరినాఁడు.

న రీమణీ! నీపేరేది! ఇదివఁకడుగ మఱచితిని?

రుక్మి—భారతి—నీభార్యపే రేది?

కృష్ణ—భార్యపే రట్లు చెప్పవచ్చునా?

రుక్మి—పెదవియైన దాటకుండ దానిపేరట్లు కాపాడుకొనుట యే పురుషలక్షణము.

కృష్ణ—ఇక నెందులకు ? నాకు నచ్చినదికాదా; నిద్దుర వచ్చుచున్నది! ఆవిశ్కనున్న వంచపాళిగోఁ గొంచెము విశ్రమింతును. సెలవా?

కృష్ణ—పెట్టుకొనుటకుఁ గంఠాభరణ మిచ్చిన సరసునకు. బండుకొనుటకుఁ బాచపాళియైనఁ జూపింపలేకుండువా?

కృష్ణ—దయయుంచుము! (నిష్క్రమించును)

రుక్మి—నేను నాగదిన బండుకొందును. అరిఁ డింక నెందులకు రాలేదో! అయినఁ గొంతి శుభవార్త వింటినిగదా? ఆతఁడు వచ్చునట నేను స్వలింగింపఁగూడదు. ఈతఁడు తెల్లవాఱువఱకు నిక్కడనే యుండునుగాదా? ఇంతలోఁ దొందర యేల? కాని, యీ యాఁడుసామే బుసంగతి యేదోకనుఁగొనవలయును. సుబ్బలక్ష్మీ! ఇటురమ్ము?

సుబ్బ—(క)వేళింది, అమ్మా! నన్ను రక్షించితివి;

రుక్మి—నీవింకను దురక వేసముతో నుండ నేల?

సుబ్బ—ఏమో! ఈయింటనుండి కూడ బాటిపోవలసి వచ్చు నేమో? విరంతు స్వహాపముకంటె నీస్వహాపముకొంత మెఱుంగుకాదా యని యిటులే యుంటిని.

రుక్మి—నీ కెట్టిదిక్కు వచ్చినది?

సుబ్బ—సర్కనులోనికిఁ బోదలఁచి నేనును మాలక్కయు బయలుదేలి యీగ్రామమునఁ దప్పిపోయితిమి. నేనన్ని యోచిక్కులఁ బడితిని. ఆమె యెచ్చటికిఁ బోయెనోయెఱుంగను.

రుక్మి—సరే; కాని నాపేరు సుబ్బలక్ష్మీయనియుఁ దప్పిపోయితినియు మఱివర్ణించునది ను జెప్పకుమా? తప్పిపోయినవారినిఁబట్టుకొని

మందుఁ కారాగృహమున నుంతురు. నీకేమియు భయములేదు, నీవు నాయొద్ద నుండుము. ఇంతలోమియక్కయుఁ గఁనఁబడవచ్చును.

సుబ్బ—అమ్మా! అలాగే! నీవెట్లుచెప్పిన నట్లుచేయుదును నాపేరు పార్వతమ్మ యని చెప్పుదును.

రుక్మి—ఈవిత్రిష్టరూపవగు నీకీసాహేబువేసమువచ్చినదిపాపము!

[సాహేబువేసముననున్న శ్రీనివాసరావును నుండరిని

గలిపి చేతులకుబిగించి సేవకులు కత్తులతో

వీధిని బ్రేవేసెందురు.]

మొదటిసేవకుఁడు—సాహేబూ! ఈవీధిని నిన్నుఁ దీసికొని పొమ్మనుటెందులకు?

శ్రీని—ఈవీధిని నే నెఱిగినవాఁ డొకఁడున్నాఁడు.

రెండవసేవకుఁడు—అతఁడెవ్వఁ నిన్ను మాటాడనీయను.

శ్రీని.—ఎందుచేరి?

మొద—కారణమేల? నోరు మూసికో!

శ్రీని—నన్ను నోరు మూసికొనుమందువా? (అతనిదాడపైఁ గొట్టచున్నాఁడు.)

మొద—తమ్ముడా! కొట్టు! చానఁగొట్టు!(అనికేకలువేయును)

కృష్ణ—(వెలువలికివచ్చి) ఎవ రాకేకలువేయువారు? ఏమి యాయల్లరి?

రెండ—నీకెందులకు? బో?—

కృష్ణ—కొట్టు? తమ్ము? ఈడ్చుకొట్టు? నన్నుగొట్టి నాసానిని హరించిన సాహేబువు నీవేనా? ఇదిగో! నుండరి! కోమటినుండరి! తురకనుండరి! నీవు నాకక్కఱలేదు. నీకునేనిచ్చిన రెండువేలరూపాయ లనగలు నాకిమ్ము? ఇచ్చెదవా? లేదా? (నుండరినిదన్నును.)

నుంద—భటులారా! కన్నెటికములరాయడైనకృష్ణరా వె
కృష్ణుడనున్నాడని యితికొందఱు భటులు వెదకుచునునకు దారిలోఁ గ
నఁబడిరే! ఆరిడితఁడే.

మొద—అలాగా! వట్టుకో?

రెండ—తగిలించు చేతి కరదండములు! తగిలించు! (తగి
లించును)

కృష్ణ—నాకు బాధ మెందులకు?

రెండ—కోమటినా! కంఠమాల హరించితివి కాదా?

కృష్ణ—చెప్పియే తిసికొంటిని.

నుంద—ఇక్కడ నొకసానిని దిరుగ నుపాదించితివా దొంగ
ముండకొడుక?

కృష్ణ—ఏమంటివి? (నుందరిని దన్నును)

నుంద—అయ్యో! నీకాలు విరిగిపోను! ఎంతతన్ను దన్నితివి.
అయ్యో! (ఏడ్చును)

రుక్మి—(వెలవలకువచ్చి) ఆకేకలేమి? అయ్యయ్యో! అది
యేమి? ఆరక్షకభటులేమి? ఆబద్ధలేమి?

కృష్ణ—భారతీ! నీవు లోనికిఁ జొమ్ము పొమ్ము.

నుంద—అదిగో! ఆసానిమెడలోఁ గంఠమాల! భటఁడా!
వట్టుకో?

మొద—వట్టుకో? వట్టుకో?

రెండ—(రుక్మిణిని బట్టుకొని కృష్ణరావుచేతికి లంకవేయును)

కృష్ణ—ఈలంకయన్ని లంకలకంటె సాగనుగా నున్నది? భా
రతీ! ఇదిగో! నన్నుఁగొట్టిన సాహేబు! తిరుగ నీడ్చి కొట్టినాను నుమా?
(శ్రీనివాసరావును జూపును.)

రుక్మి—(అదరివడి) ఆ! ఆ!

శ్రీని—(పెదవులమీ దఁ జేయివైచుకొని మాటలాడ వలదని సంజ్ఞ జేయును.)

కృష్ణ—భారతీ! చూచితివా? జేనుకటిసాని యదిగో? దానికి నీకు నెంత భేదమున్నదో? భార్యను దెచ్చుకొనుటకుఁ జోడలఁచిన నాకిట్లంత రాయము గలిగినది. చూచితివా నాకర్మము?

మొద—నడువుఁడు? నడువుఁడు?

రుక్మి—పార్వతమ్మా! ఇంటిలో భద్రముగానుండుము?

సుబ్బ—(సాహేబువేషముతోఁబ)వేళించును)

కృష్ణ—ఈసాహేబే నన్ను రెండవసారి కొట్టినవాఁడు. భటుఁడా! అతనిఁగూడఁ బట్టుకో?

సుబ్బ—నేను సాహేబనుగాను. ఆఁడుదానను. నన్నుఁ బట్టుకొననేల? అయ్యో ఈగడ్డ మూడిరాజేమి? మీటబిగిసికొని పోయినది కాఁజోలు? అయిన నేమి? పరాయిని సంగరక్షను విప్పివైతును. (అట్లుచేసి గోవులపంచెతో గడ్డముతో నలువఁబడును) ఇదిగో! చూచితిరా జోడిదానను! గడ్డ మూడిరాకపోవుటచే వికృతరూపముగా నుంటినేమో?

మొద—ఇదియేమి! ముందాసాహేబు! హేహేహేహే! బీబీమియా! సలామలేక్.

రెండ—ఇదికూడఁ గేవలము దొంగవలెనున్నది. దీనినిఁగూడఁ బట్టుకొందము,

(మొదటివాఁడు పట్టుకొనును)

మొద—నీవు గడ్డముతో నుండవలెను. ఊడదీసిన యెడలఁ బండ్లుండఁ గొట్టెదను. నీషరాయి, సంగరకానుగూడ తీసికో. ఏమస్తులతో నేరూపములతోఁ బట్టుకొంటిమో యాదుస్తులతో నారూపము

లతోడనే నశాబుగారియొడుటఁ బెట్టవలెను. మీయందఱతోఁ గూడ నీమాట చెప్పుచున్నాను ఖజర్ దార్,

నుబ్బ—అహ! వాకుఁ గాగాబంధము కూడనా?

కృష్ణ—(తనలో) నీవు బాడిదానవా? సాహేబుచే దెబ్బలు తినినను గొంతశారవము గాని వితంతువుచే దెబ్బలు దినుట వేసారిపంతులకు మఱింత యశారవము గాదా?

రెండ—నడువుఁడు, నడువుఁడు తెల్లవాఱు చున్నది. ఇఁకఁ బిచ్చివాఁడొక్కఁడు దొరకవలయును.

(ఁందఱు నిష్క్రమింతురు)

ఇది చతుర్థాంకము

౩

కంఠాభరణము

పంచమాంకము.

ప్రదేశము—నీధి.

[ప్రవేశము: రామశాస్త్రి]

రామ—వెట్టిరామశాస్త్రిని బట్టుకొనవలయునని రెండుదినములనుండి యల్లాడుచున్నారట. ఏదీ, బోడిది కట్టిన వట్టుకంటె నీగాడిదె లెక్కువగట్టిగఁ బట్టగలరా? బట్టుకొని బంధింతురాయేమి? హూమాయాబంధముకంటె మాకు గారాబంధ మెక్కువది కాదే—ఓ! ఎవఁడువచ్చిన రావచ్చును—ఎక్కడఁ బరిశీలనచేసికొన్నఁ జేసికోవచ్చును—కత్తికానాదమే ప్రధానమైనయెడల సంగునకుఁగూడ సిద్ధముగ నేయున్నాము.

“అసివాతత్త్వమసివా పరజీవప్రభేదినా

విద్యారణ్యమహారణ్య మయోభ్యముచిరచ్ఛినత్”

అనిచెప్పిన వేదాంత జేసికులనప్పుడు వెట్టిరాముండే యుండు నడలఁ దోవఁతోఁబడిందఁ గొట్టియుండకపోవునా? జేడివట్టుకంటె బోడిదాని ముద్దెక్కువ రుచివంతమని రామశాస్త్రిగారు కళాశాస్త్రమున కద్వైత భాష్యములో సిద్ధాంతముగా వ్రాసినాఁడు. కాశరవర్తి స్వామిలవానికి గారెలన్నఁ బ్రాణము. గజదర్శనముందు శివుని కెంతప్రీతియో బోడిది యిచ్చిన గళ్ళదుప్పటియందు మూకంత ప్రీతి—మాకు మదపుఁబిచ్చియని కొండఱువైద్యు లిప్పుడు ప్రతిపాదించుచున్నారట.

[అయ్యర్వేదభిషక్కుకృతవర్తియగు శంకరశాస్త్ర వ్రతేశము.]

శంక—(తనలో) విద్యాంశుడగు పిచ్చివాడెవడో గామము లోనికి గొత్తగా వచ్చివాడని విని యాతని జూచుటకై తిరుగుచు న్నాను—ఆతడే కాబోలు—ఏమనునో విందును (వ్రతేశముగా) విద్యచ్ఛిఖామణి! నమస్కారము.

రామ—మాతత్త్వము మీరు బాగుగాఁ గనిపెట్టినారు. పాదభి శ్రుతవచ్చినయెడల హస్తోదకమిచ్చుటకు సిద్ధముగా నున్నాను. మీ రే శాస్త్రమునఁ బండితులు?

శంక—నేను—వైద్యుడను. అయ్యర్వేదభిషక్కుకృతవర్తియని నాకు బిరుదున్నది.

రామ—విధవకు మునుఁగెట్టిదో వైద్యులకు బిరుదట్టిది. సీతో నుకచేయి చూడవలయును. ముందొకసారి మాచేయిజూడు?

శంక—(చేయిజూచుచున్నాడు.)

రామ—“తర్జన్యాంపితనాడీచ కఫనాడీచ మధ్యమే । అనామి క్యాంవాతనాడీ ఏహతీర్థంతి” ధావిధమ్.

శంక—అహ! నాడి యేమి తీవ్రముగనున్నది? శాస్త్రీ! నీకుజ్వ రమువచ్చినదా? (ఒడలుముట్టుకొనఁబోవును.)

రామ—ముట్టుకొనకు? ముట్టుకొనకు? మాభార్యముండమో సినందులకింక మేము స్నానమేచేయలేదు. నేను బిచ్చియాసువత్రిగో నున్నప్పుడక్కడి వైద్యుడొక చిన్న పాదరసపు గొట్టమును బాడుము పీల్చినతరువాతఁ జేయిదులిపినట్లు దులిపి చంకలోఁ బెట్టుకొనుమని చే తికిచ్చినాడు. ఒక్కనిమిషమైనతరువాతఁ దెమ్మనఁగ నిచ్చితిని. పాదర సము పైకెక్కలేదు కావున నితనిని గిండికి దింపుడని తేకవైచినాఁ డు. ఓరి గుడ్డిముండకొడుకా! పాదరసపువైపు మేము చంకలోఁ బెట్టుకొనలేదు, వైపుబెట్టుకొంటిమి. వెట్టిముండకొడుకవు నీవా? నీవా?

అని సాగఁదీసి ఒక్కలెంపకాయ యిటులేకొట్టినాను. (శంకరశాస్త్రిని గొట్టును.)

శం—హరహరా! ఎంతదెబ్బఁ గొట్టెతివయ్యా ?

రామ—భిషక్సార్వభౌముఁడను విరుదూడినదా? కోటిఫలితో ధ్వజము విఱిగినప్పుడే దుంతివిఘ్నేశ్వరుని తుండము వంకఁబోయినది. ఆదెబ్బదెబ్బ అహోబిలమువలకు నొక్కట భూకంపము ! ధామ్యుని స్తంభమువగిలినది. ఇదిగో ! ఉగ్రవారసింహస్వరూపము; ఈదినము రాక్షసవధయయి తీరినవెను. (మీఁదికిఁబోవును)

శంక—ఆఁగు! ఆఁగు!

రామ—ఆఁగుమన్న వాడవు నాబోఁడినానిని జూపించి మఱి కదలుము? మాకుమాత్రం మమ్మ వారెందులకుఁ బూనదు ? ఒక్కపల్లాలమ్మ తప్ప శరభ శరభ శరభ! శరభ ! నేను మరిడమ్మను, హా! నాచెల్లెలు నూకాలమ్మ హా ! మాకిద్దఱకుఁ బచ్చగడ్డివేయ భగ్గుమనుచున్నది. హా! మొదట నేను, నాతరువాత నూకాలమ్మ, ఇద్దఱుగ్రామ జేవతి లింత చిన్నయూరనుండఁ గూడదని పెద్దలు చెప్పనేచెప్పినారు. మూయిద్దఱ నడుమను తాయిడిఁ బడలేక మునసబు కరణములు చచ్చుచున్నారు. పంబ పంబ పంబో.

శంక—ఇతనికి విద్యున్నిద్రఁ గల్పించి మూయింటికిఁ దీసికొని పోవుదును. విద్యుచ్ఛక్తి బ్రయోగమువలన రెండు మూఁడు దినములలో నీతని పిచ్చి కుదిర్చెదను. (రెండుచేతులతోని మోముపై నూఁపుచున్నాడు.)

రామ—ఈగలను దోలుదువా ? కన్నులుండలాగుదువా ? (కన్నులుమూసికొని జోఁగుచున్నాడు.)

శంక—(అతనినిఁ బట్టుకొనును.)

(నేపథ్యమున)

భటులారా! పిచ్చివాడును మఱియొక్కఁడు నావీధిలోఁ గాను
గుఱెట్టుకొంద నున్నారు.

శంక—కాస్త్రీ! రావయ్యా! పోదము. (కూడనడిపించుకొని
నిష్క్రమింపఁగ సోమావధానులు, వెంకటకాస్త్రీ వ్రేవేళితురు)

సోమా—రెండవనమననే దర్శయఁగుటచేత సర్వకర్మము
పూర్తియైంది. ఇంక నవవధన్నానమే తరునాయి.

వేంక—అవబృథన్నానమని సెలవీయవలయును.

సోమా—అ! చూడు! నాభార్యకు ఘటశ్రాద్ధము యథావిధి
గాఁ జేసికొంటినిగాదా? దేహముచిత్తుకు శుచిగా నున్నది. మనస్సున
కిత్తుకు నిండుగానున్నది, ఆత్మకు మహానందముగ నున్నది.

వేంక—మీరు బహుఘోరకృత్య మొనరించితిరని విచారించు
చున్నాను.

సోమా—విచారమున కిక్కడ నవకాశమేమున్నది? ఏకర్మ
లోకము జరిగినదని విచారింపవలసియున్నది? ఎటువచ్చినను-దాని
కొఱకు--స్వయముగా దాని పేరి మీఁదగాఁ గట్టించిన ఘటశ్రాద్ధపు
బాకలోనే యీకర్మము జరిగియుండినయెడల నెక్కువ వైభవము
తోను నెక్కువ వేడుకగాను జరిగియుండును.

వేంక—ఈదిక్కుమాలిన యురకకర్మములకే మీరింత ముచ్చ
టపడుచుంటిరే! శుభకార్యములనఁగ మీరెంత యామోదింతురో?

సోమా—శుభమన్నమాట గాచెవిని వేయకేమి! మామిడి
తోరణము కట్టిన కొంపలో నట్టెకాలుపెట్టనే! ఇదియంతయునెందుల
కు! కుక్కమూతివంగపిండిలాగిప్పటివఱకు నిలిచియున్న కుట్టబ్బిగాఁ
దున్నాడే! వీని వివాహములో నైమదిసములుఁ గూడ నేనునట్టింటఁ
బ్రాణాహుతులు పుచ్చుకొనలేదు. ఇంటికి దూరముగానున్న దొడ్డి

లోఁ జిన్నమొర పాక వేయించి యక్కడ నత్తెనరు వేయించుకొని
సిత్యవిధిఁ జేసికొంటిని. మావియ్యంకులు దిగ్గంతులవంటి వండితులు.

వేంక—దిగ్గంతులని సెలవీయమయ్యా ?

సోమా—వారు పాకలోనికివచ్చి మహదాశీర్వచనములైన
రండని పోర్చించిరి. కుండలోఁ బిడుక నివ్వించుకొని కూడబట్టుకొని
వత్తును. మీకిష్టమా? యని యంటిని. హా! హా! అంతవండితులుగదా--
ఆలిచిప్పగత మొగవాలుచేసికొని కర్మయోగిలోఁ దిరిగి యుక్తి చెప్పు
లేక చల్లచల్లగ బారిపోయినాను. కర్మశాస్త్రము ముగించుకొని దక్కవేదాం
తమా లాగునా?

వేంక—తర్కమయ్యా! మీకు మరిలేదేమోయని నాకొక్కొక్క
క్కప్పుడు పోచుచున్నది.

సోమా—నాకు తృప్తియే? యెంతమాట ?

వేంక—ఉత్పాతమనునది తప్పుమాటయే; ఉన్మాదమని చెప్పు
వలయును.

(నేపథ్యమున)

నీవలురా? నేనటువత్తును.

వేంక—అదేమి ! అదేమి ! రక్షకభటులిటకువచ్చుచున్నారు ?

(ఇద్దరుభటులు వచ్చి వేళింతురు)

మొద—పట్టుకో? పిచ్చివానిని బట్టుకో?

రెండ—ఇదిగో! ఇదిగో! (సోమావధానిని బట్టుకొనబోవును)

సోమా—దగ్గఱకు రాకు. అదిగో! ముట్టుకొనకు. మీరు
మైచ్చులు. నేను స్వచ్ఛమైన బ్రాహ్మణుడను. మీరున న్నైక్కడఁ
దాకుదురో యక్కడఁ గోసికోవలయునుగాని గత్వంతరము లేదు.

వేంక—గత్వంతరమని సెలవీయవలయును.

సోమా—పెండుడు! దగ్గఱకు రాకుడు? నేను దర్శలుముట్టు

కొన్నవాడనే గాని తురకగడ్డములఁ దాఁచినవాడనుగాను. విఘాతి వండ్లను బట్టుకొన్నవాడనే గాని, తురకబుట్టలపంటినవాడనుగాను. మడి కొల్లాయలకు ముట్టుకొన్నవాడనేగాని మైలమరాయిలను దృశించిన వాడనుగాను.

వేంక — దృశించి కాదయ్యా నీయిల్లు బంగారముగాను; స్పృశించి —

మొద — బట్టుకో వేమి ?

సోమా — ఉండు! ఉండు! జందెము మెడకుఁ జాటుకొని ప్రాణ భరణము చేయుదును. జాగ్రత్త.

వేంక — ప్రాణహరణమని సెలవీయవలయును. భటులారా ! మీరీబ్రాహ్మణు నేలపట్టుకొందురు ?

రెండ — పిచ్చిశాస్త్రులను బట్టుకొనుమని మావ్రభువువారి సెలవైనది. ఇదిగో యీగానుగు దెట్టుక్కింద వారెడున్నాడని మాయసెకారి యిప్పుడే సెలవిచ్చివాడు.

సోమా — పిచ్చివాడైనవానిని బట్టుకో ? గోష్పాదముల జాట్లున్నవాడు పిచ్చివాడా? ఇటుచూడు ! బిళ్లకచ్చబోసికొన్నవాడు పిచ్చివాడా? స్వచ్ఛమైన కర్మయోగి పిచ్చివాడా? లేచిపోయిన భార్యకు ఘటశాస్త్రము చేసికొన్నవాడు పిచ్చివాడా? ఇదిగో ! కడుపుపై “బ్రహ్మోహమ్మ”ని వచ్చబాటుభార్యచేతిఁ బొడిపించుకొన్నవాడు పిచ్చివాడా?

వేంక — బ్రహ్మోహమ్మను నవశబ్దము శాశ్వతముగా నచ్చుబొడిపించితి వేమయ్యా?

సోమా — (అవవారించి) శాస్త్రీ! ఈమహాపాతకము దాఁచినను నము పైఁబడుమాగఁగఁమాగోచింపవలయునయ్యా ?

వేంక—భటులారా ! నామాటవిని మీరీ బ్రాహ్మణుని మా
ల్రము ముట్టుకొనకుండు?

రెండ—మానకాబుగారి సెలవైనప్పుడు మాకెట్లుతప్పును ?

సోమా—ఇది యొక్కడి యమంగళపుటూరైపోయెను : ఆచారములేదు. వ్యవహారములేదు. నుడిలేదు. మెలలేదు. పిన్న లేదు. పెద్ద లేదు. మీనబాజైనమాత్రీ మూడినడినాడా ? ఆతఁడు సింహాసనము మీఁదఁ గూర్చుండినయెడల నేను బ్రహ్మాసనముమీఁద గూర్చుండును. ఆతనిచేతిలో నధికారమున్న యెడల నాచేతిలో నగ్ని కార్యమున్నది. ఆయనకోటలో మహాలక్ష్మి తాండవమాడుచున్న యెడల మాంఁ టిలో నుబ్బలక్ష్మి యిదివఱకు వంటచేయుచుండెను. తాను ప్రభువైనందులకు—కర్మయోగులను భక్తియోగులను జేయువా? భటులుగానుండుటకు మ్లేచ్ఛులేకాని కనికరారా? రవ్వంత నాటకాలంకార సాహిత్యముండి శ్రోత్రియకుటుంబములో జీవించిని భటులుగా నిరుమిండుగూడదా? మావంటి కర్మప్రధానులను బట్టుకోవలసివచ్చినప్పుడు మడిచెడకుండ దర్బలనో, శత్రులుగట్టి తీసికొనిపోవచ్చునో?

వేంక—భటులారా ! ఈతఁడు శుద్ధఛాందసుడు. పిచ్చివాఁడు కాఁడు. వదలిపెట్టిపొండు.

మొద—వదలిపెట్టినయెడల మాబుట్ట లెగిరిపోవును?

వేంక—అట్లులైన నేను బట్టుకొని తీసికొనవత్తును. మఱేమయు భయములేదు. మీరు నడుపుండు.

సోమా—నన్నెక్కడకు వాడు తీసికొనిపోవుదుడు?

వేంక—కారాగృహములోనికి—

సోమా—అక్కడ నగ్ని శాల—దేవతార్చనపుగది—యిం
డునా?

వేంక—తురకల మనీషులో, చులసిబృందావనముంచునా ?

సోమా—అటులైన వీడినపు నిత్యవిధిమాట యేమి ? ఇంకను
స్నానమే చేయలేదుగదా ?—

వేంక—ఏమి చేయవచ్చును ? పృథువువాఙ్మ ?

సోమా—ఈదినమాన జరుగు కర్మలో పమునకు బాధ్యులెవరు ?
సాహేబులా ? నీవా ? పృథువా ?

వేంక—ఎవడునుగాదు. మీ ప్రార్థనము.

రెండ—అలస్యమగుచున్నది రండు ?

వేంక—అవధానులుగాదూ ! ఆలోచించిన గార్యము లేదు.
నడువుడు.

సోమా—ఈదిగువున జరుగవలసిన యగ్ని హోత్రముమాట
యేమియో యది ముందుజెప్పు ?

వేంక—మీరు భార్యవిహీనులై యున్నారుగదా ? అగ్ని కా
ర్యాధికార మకట్టికునకు లేదుగదా ?

సోమా—ఈయధిక్షేము వచ్చుననియే—నారదమహర్షి కళ
త్రవియోగమైన తరువాత బంగారుచాచ్రవదినిజేసి భార్యగా నుంచు
కొని రాజసూయము చేసినట్లు నేను పేడ బంగారినిజేసి ప్రాణహితవృ
త్తచేసినాను.

వేంక—హరి హరి! మహానతిప్రతియైన చాచ్రవదీదేవికిని, బరమ
పవిత్రుడైన మహర్షికిని లంక పెట్టినావేమయ్యా ? ఎంత ప్రార్థనము!

రెండ—త్వరగానడువుడు ?

వేంక—భటులారా ! ఈశాస్త్రులుగారు మిగుల గౌరవులు,
మీరు వీరిని బాగుగా నాదరింపవలయును ?

మొద—అలాగే.

(వేంక తేరయెత్తగఁ గారాగృహము)

రెండ—ఇదియే ఖైదీ ఖానా! అరే! శాస్త్రీ—లోపలికినడు?

సోమా—అయ్యో! అయ్యో! తప్పదా? (లోనికిఁబోవును)

వేంక—అహితాగ్నులగు మీ కెంతగతిపట్టినది! అయ్యయ్యో!

సోమా—చూడు! భార్యబంగారి బండలైనది—నిత్య దేవతా
ర్చన కడ్డులేకుండ జరుపుచున్న మఱిదలు సుబ్బలక్ష్మీ మామయ్యమైనది.
ఒక్కడను విదేశమున నున్నాడను—నాకు భార్యయైన మఱిదలైన
నీవేకాని మఱియొకరుకారు. ఈదినమున నగ్ని కార్యము లేనియెడల
నేనెట్లు నిలువఁగలను?

వేంక—ఇక నొక పేయగ్ని కార్యమవలె గనఁబడుచున్నది.
అయినను మీవిడుదలకు నేనొక యుపాయ మాలొచించెదను. నేను
జెప్పినట్లు చేయుదురా?

సోమా—(అకంఠించి) అభ్యంతర మేమి?

వేంక—నేను బోవుదును. భటులారా! ఈయనకు భోజనము
నేను దెచ్చివచ్చెదను. అప్పుడు తలుపుదీయఁ జూర్చించుచున్నాను.

భటులు—సరే పో. (వేంకటశాస్త్రీపోవును. భటులుపక్క
కుఁబోవును)

సోమా—అన్ని విధములైన కర్మములకుఁ దగిన యంగులతో
నున్న యిల్లువదలి వేంకటశాస్త్రీయింటఁ బ్రవేశించినందులకే విచా
రించుచుండఁగా—నదియు వదలి శారాగ్రహమున నుండవలసివచ్చెను.
ఇక్కడదర్శనా? తంపలములా? తిలలా? గోమయమా? ఏమున్నది?
ఓకర్మదేవతా! ఓశాస్త్రీధర్మమే! నన్నెట్లుద్ధరింతువో?—

(కృత్కొట్టులోనున్న సుబ్బలక్ష్మీ యదరిపడి కిటికీసందునుండి
చూచును.)

సుబ్బ—(తనలో) అయ్యయ్యో! మాతావ! అతనికిఁ గూడ
ఒక్కడకు రావలసిన గతి యేల సిద్ధించినో? అయ్యయ్యో! మహా

మాయగానున్నది. అక్క యేమయ్యెనో తెలియదు. నాబ్రతుకిట్లయినది. పైని మునుగేమి! క్రింద గడ్డమేమి? గడ్డమూడదీసికొనినయెడల మూతిమీద గొట్టదనని యాతడెవడో బెదిరించివాడు! ఒక్కసారి మాబావను బిలుతువా? ఇట్టిస్థితిలో నన్నానవాలు పట్టగలడా? అది గాక—గడ్డము బిగిసి పట్టుటచేత గొంతునకు మామూలుధ్వని లేకుండనున్నది. అయినను మనస్సుండబట్టలేదు. పిలుతును (నిమ్మళముగా) బావా! బావా!—

సోమా—ఎవరు నన్ను బావా యని పిలుచువారు? (చక్కకుదిరుగును.)

నుబ్బ—నేనే బావా! నన్నెఱుగవా?

సోమా—టరితురకముండవాడా! బావా బావా యని నన్ను బిలుచుచున్నావా? నేను బిచ్చిముండికొడుకుననియేనా నీసమ్యక్ము! “క్రోధి వాముక్కుమరద” యని పిల్లవాడు క్రోధివాదించినట్లు నీవు నన్నేడ్చించెదవా?

నుబ్బ—అడుగుగడ్డముచూచి మోసపోకుము. పైమునుగు బరిశీలించుము. నేను సుబ్బలక్ష్మిని—మాయక్క బంగారమ్మ కనబడినదా?

సోమా—(తనలో) నాభార్యబంగారమ్మ బండలైనది—మఱిదలు నుబ్బలక్ష్మి మాయమైనదని యిప్పుడేకాదా యిచ్చటిభటులు వినుచుండిగా వేంకటశాస్త్రితో జెప్పితిని? ఆమాటలనుబట్టి యాభటులలో నొక్కడీవేసమున నన్ను గిటికిలోనుండి తొంగిచూచుచు బరిహసించుచున్నాడు! ఏమున్నది! నలుగురు గలసి పిచ్చి పిచ్చియని నయెడల వాకు బిచ్చియెత్తుట కేమైన సందేహమా? ఇచ్చటనుండి త్వరగాబోయినగాని మతిపోవుచున్నట్లున్నది.

నుబ్బ—బావా! మాటలాడవా? బంగారమ్మ యేమైనది?

సోమా—బంగారమ్మ చచ్చిపోయినది. ఘటశాస్త్రమైపోయినది. నాకు మతిపోయినది. నుబ్బలమ్మ చచ్చిపోయినది. పో! మండళోడుక ! నీకెందులకు ?

(నేపథ్యమున)

బద్ధులగువారొకరితో నొకరు మాటలాడుకొనుచున్నారు. బాగిత్త. ఈకొట్టులోని సాపేబుముండను మఱియొక కొట్టులోనుంచుము ?

భటు—(వీ)వేళింది) రంకాసాపేబో! నీవు రెండవకొట్టులోనికిపో. నీమాటవినబడినయెడల నీవు చిటులగొట్టెదను. (నుబ్బమ్మలోనుండియే నిష్క్రమించును)

సోమా—(తనలో) ఇంకను వేంకటశాస్త్రి రాలేదు. ఎదు చేతనో తెలియదు. కర్మమున కాలస్యమగుచున్నది. ఏతంటాలుబడియైన వెలుపల బడినగాని కర్మపాణములు దక్కవు.

వేంక—(కర్మము చేతబట్టుకొని చెంబునోగూడ బ్రవేశించి) (అవవారింది) అవధానులుగారూ! నేను చెప్పినట్లు వినినగాని మీరు వెలుపలబడలేరు.

సోమా—(అవవారింది) వాయనా ! నీయిష్టమెటుగో యటులేచేసెదను.

వేంక—భటుడా!

భటు—ఎందులకు ?

వేంక—ఈబాప్తాణ్ణాడు భుజియించును. తాళము తీసెదవా?

భటు—(తాళము తీయును.)

వేంక—ఈయన గొప్పవాడు. అహికాగ్ని—కొట్టులోనే భుజియించుట కిష్టపడెడు ! కొట్టునకీవలనున్న యాబయట భుజియించును. ఆయన భుజియించుచుండగా నీవు చూడగూడదు. కావున గొంచెము చాటున గూరుచుండుము?

భటు—బావన్ కచ్చులు మన మూతికి ధోడా తగిలించుజే.

వేంక—నీకు దీనిలోని దివ్యదీయఁగూడదు. వెడలి పోవునవ్వ
డు మిగిలినది నీకేయిచ్చెదను.

భటు—బన్ ! (నిష్క్రమించును.)

సోమా—అబ్బ! అబ్బ! ఎంతగతివట్టినది! (వెలువలకువచ్చి)
వేంటకాస్త్రీ! నీకుమతిలేదా? నాకివ్వడాహారమేల తెచ్చితివి?

వేంక—విను! (కళ్ళెరమువైయూతఁదీసి) ఇదిగో గోవులకుంచె.
మామేనత్తది—చాటునకుఁబోయి కట్టుకొని పాటిపోవలయును. ఏమి
నియభిప్రాయము?

సోమా—నాకిక్కడనున్న యెడలమతిపోవుట తప్పదు. ఇక్కడ
తురకలండఱు జేరి నేనుబిచ్చివాడనని చెచ్చఁగొట్టుచున్నారు. సతిపో
యినను నిత్యకర్మము జరుపుకొందునుగాని మతిపోయినతరువాతజరుపు
కొనలేను.

వేంక—సరే అటులయినఁగట్టుకో. సగదేహియచున్నావేమి?
అడ్డుకట్టు చేతఁగాదా యేమి?

సోమా—ఇంటి వదిమందియ గంగాభాగీరథీసమానులైనవ్వ
డు—అడ్డుకట్టుచేరిఁగాకేమి? ఈవిల్లకచ్చువీడఁగట్టుకావా? ఇదితీసి
వైచి కట్టుదువా? అని చూచుచున్నాను.

వేంక—తీసివైచియే కట్టుకొనుము. ఆలస్యముచేసిన లాభము
లేదు. ఆచాటునకుఁబోయి చచ్చునఁ గట్టుకొనిరమ్మ. అయ్యో! తిరు
గఁగొట్టులోనికే పోవుచున్నావేమయ్యా? ఇది నీకుఁ కప్పదాయేమి
కర్మము ఆవృక్కకుఁ బొమ్మ?

సోమా—(చాటునకుఁ బోవును)

వేంక—ఏలాగునైన నీ బ్రాహ్మణుడు వెలువలఁబడినయెడల
నేనదృష్టవంతుడను. ఏగోదాపరిజిల్లావాఁడో యాత్రాముఁలముగా
నిక్కడకు వచ్చుటయేమి—మాకొంకగోఁ బ్రవేశించుటయేమి—ఇది

వల కిద్దలు మాయమగుటయేమి—ఈతనియవస్థ యటులుండుటయేమి—కర్మములేని యెడల నీముండకొడుకు నాలుకలాగి కొని చచ్చునేమో? ఈబ్రహ్మహత్య నానెత్తిని బడునేమో కర్మము! అవధానులు గారు! అయినదా?

సోమా—(చాటునుండి) ఆ. మునుగు వేసికొనుచున్నాను.
(పెలుకులికి వచ్చును.)

వేంక—చహస్వా! బ్రహ్మభేద్యముగ నున్నావు. నేలువు తలకు జుట్టుకొన్నవ్వును సీతాదామూర్త్యాన్నము యనిచుట్టుకొంటివిగదా—మునుగు వేసికొన్నవ్వును—ఏమని వేసికొంటివి? నీవు కట్టుకొన్నబట్ట—అంగవస్త్రము—ఆకబళిచుట్టుమీఁద గప్పి చవ్వున బాటే పొమ్ము. గడ్డిపటపుమీఁదినవధానులుగారు పండుకొనినట్లే కనబడును. తెలిసినదా?

సోమా—నాకీయింటికిఁదూర్పుదిక్కు తెలియకుండనున్నదివ్విధి?

వేంక—సాయంసమయూర్ఘ్నబ్రదానమున కా యేమి? ఇప్పుడు తూర్పు దిక్కుండులకు?

సోమా—తలవైపు తూర్పుగా నుండినయెడల యథావిధిగా నుండునుగదా?

వేంక—అవధానులుగా రవాధలగుట యథావిధిగా నున్నదా యేమి? చవ్వున గానిచ్చి రావయ్యా?

సోమా—(కంబళిచుట్టవై వస్త్రమునుగప్పి) ఇదిగో; వచ్చితిని.

వేంక—సరే! చూడు. తిరుగ నాంజనేయునికోవలయొద్ద—తెలిసినదా—పెద్దచెఱుపుగట్టుమీఁది యాంజనేయుని కోవలయొద్ద—నన్నుగఁగిసికో? (సోమావధాని విష్కరించును.)

వేంక—భటుడా! కొట్టునకు దాళము వేయుము?

భటు—(వ్రేవేసింది) శాస్త్రీజీయవృద్ధే విఛానా వేసినాడా?

వేంక—అతనికిఁ జేయి కడుగుకొనుటగోడనే నిద్రపోవుటయ
లవాట. ఇదిగో! భక్త్యువలపొట్లము. మీదముకు సంతసించితిని. ఇ
దిగో! ఈనాడెముఁగునాడఁ బరిగిహింపుము (ఇచ్చును.)

భటు—సలాం. సలాం (తాళమువేసికొని యచ్చటఁగూరు
చుండును.)

వేంక—నేను బోవుదును. (నిష్క్రమించును)

[వెనుకఁ దెగ్గరిఁగఁగ సోమావధాని వరుగెత్తుచుఁ బ్రవేశించును.]

సోమా—రాకు. నా వెంటరాకు ?

[ఒకభటుఁడు వ్రవేశించును]

భటు—నీవెవ్వరవు ?

సోమా—ఎవరని యెన్నిసారులడుగుదువు? ఇదివఱకుఁ జెప్ప
లేదా? విధవను. మఱియొకసారి విధవను. చచ్చువిధవను, తెలిసినదా?
నదు. ఏడు. నీకెండులకు ?

భటు—నీపే రేది?

సోమా—నాపేరెందులకు? నాయూరెందులకు ? అల్లరిచిల్లరి
దానననుకొంటివా ? (ప్రోబోవును)

భటు—(కూడఁ బరుగెత్తును) నీపేరు చెప్పినఁగాని నేను నిన్న
వదలను.

సోమా—అటులైన నాపేరు సుబ్బలక్ష్మి.

భటు—అడ—నాకుఁగొలపినది అందుకొఱకే నీవెంట
వచ్చుచుంటిని. వేంకటాశ్రమము నాతఁడు సుబ్బలక్ష్మి బుగారమ్మ
యను పేర్లుగఁ బుద్గలు శ్రీలుగవఁబడలేనియు, వారినికట్టుకొనిమా
రత్నకభటాలయముగో భద్రముగానుంపుడనియు మూఁడుదినముల
క్రింద మాకొక్క ప్రార్థనాకర్తము వఁపియున్నాడు.

సోమా—నాగో జెప్పకుండ నరెడల వుపినాడు ?

భటు—నీవు పాటిపోయిన నుబ్బలక్ష్మివెనక్కును నీన్నెట్ల
డుగును ?

సోమా—(తెల్లబోయి) పరిసరి అనుబ్బలక్ష్మివేణయ్యా; అది
యొక దిక్కున లిన నుబ్బలక్ష్మి, నేనుకచచ్చుచుండ నుబ్బలక్ష్మిని—

భటు—గోవులకుండె కల్లుకొన్నదని దీనిలో వ్రాసినాడు; ఇది
గో! గోవులకుండెల చామనచాయగలదని వ్రాసినాడు నీది చామనచా
య, పొడుగుగాదు పొట్టిగాదని వ్రాసినాడు. నీవు నట్లే యుంటివి.

సోమా—అది వడుచునుబ్బలక్ష్మియయ్యా ! నేనుముసలిముం
డ నుబ్బలక్ష్మిని.

భటు—దీనిలో నడిమివయసని వ్రాసినాడు నీవుమాలిమే
మంత ముసలిదానవు !

సోమా—బ్రహ్మచర్యవ్రతమున నీలాగున గణబడు చుంటినే
గాని నేను ముసలిదానకే యయ్యా ?

భటు—వాకిన్ని తెలియవు రమ్మ. (వట్టుకొనును)

సోమా—సరే—సరే—భటుడా ! మీకారాగ్రహములలో
రండాసాపేలు లేడుగద ?

భటు—అక్కడ సాపేలు లేవరునులేరు.

సోమా—సరే—కొంతవఱకైన శ్రోత్రీయపు గొట్టేకద ?
(తనలో) హరహరా ! వేంకటేశాస్త్రిగాడు వాని జెప్పకుండ నీవత్ర
ము వ్రాయవేల ? పోనీ; వ్రాసినతరువాత నైన వాని నేడువ గూడ
దా? మఱియొక పేరైన జెప్పి యేడ్తునే, (భటుడు, సోమావధానియు
నెవ్వుమింటురు)

వేంక—(వ్ర)వేళిచి) అంజనేయులగుడిలేను—అమ్మం రిగుడి
లేదు. ఏమిగతి మఱొక్కడనైన బోయి వెడకునును. ఇంతయు జేసిన
తరువాత మఱొక్కడనైన దిరుగజిక్కునేమో ? (నెవ్వుమింటును.)

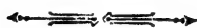
ఇది పంచమాంకము.

౧౭

కంఠాభరణము

షష్ఠాంకము.

ప్రదేశము—వీధి

[ప్రవేశము—సూరయ్య, కామయ్య]

సూర—ప్రీత్యుడుగలోవలె నూరంతయు డప్పులధ్వనియే
వినబడుచున్నది!

కామ—పిచ్చినాడవడో గామములోనికి వచ్చినాడట !
ఆతడేమో మహావిద్వాంసుడట ! ఈదినమున నిక్కడగనబడి రైలె
క్కి పోతుండ తేపు రొడువందలమైళ్ళు దూరమున నున్న మఱియొక
యూరగనబడునట ! చిదానందపురుషుడట ! ఆతడు కారాగృహము
నుండి తప్పించుకొని పాటిపోయినాడట !

సూర—ఆసంగతి నేను గూడఁ గొంచెమువంటిని. కాని యిం
కొక యాడుది తప్పిపోయినట్లును నామెను వెదకి వట్టుకొనవలసినద
నియు మఱియొక చాటింపైనది నీవువిన్నావా ?

కామ—నేను వినలేదు కాని వాభార్య విని చెప్పినది.
బంగారమ్మయను పేరుగల యొక పుణ్యస్త్రీ తప్పిపోయినదట.

[లోకల డప్పులధ్వని]

ఈదినమున రెండుగడియల రాత్రియగుసరికిఁ బిచ్చిశాస్త్రులను
బంగారమ్మను సబాబుగారి కచ్చేరికి హాజరుపెట్టనియెడల రక్షకభటాధి

కారుల తలలు నిలువవని యాధిగానమ్మవలసినది. పిద్దికాస్త్రులను తమ
యింటిలో దాచినవారి యానాములు నిండ్లు నబాబుగారు జప్తి చే
యుదురనియిందుమూలముగఁ దెలిసికోవలసినదోహోయి ! (ఉత్పథ్యని)

సూర—నబాబుగారు రాత్రికచ్చేరి చేయుదురు కాఁబోలు !

నేనుబోయి యేమిచిత్రిములుజరుగుచుచూతును. నివుగూడవచ్చెదవా?

కామ—ఇంటియొద్దఁ జేయువనిమాత్రం మేమున్నది; అలాగే.

సూర—అటులైనఁ ద్వరగ భోజనముఁజేసి వేగరా? వేగఁబో
యినఁ గాని మనకుఁ దావు దొరక జేమో ?

కామ—అటులే! (ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్కంధము

ప్రదేశము—నవాబుగారి కచ్చేరి.

ప్రదేశము—రంగాచార్యులు—నుబ్బి నెట్టి.

రంగా—ఈరోజున విచారింపబడు కంఠమాలముకద్దమాలలో సాక్షులను వకీలును జాగ్రత్త పఱచుకొంటివా ?

నుబ్బి—(మూటవిప్పుచు) మాజాగ్రత్త లేమి బాబూ ! కోమటి వారము ! ఎప్పుడైనను గచ్చేరి మొగము చూచినవారమా ? సాక్షు లేమో—సారాంశ మేమో—నకీళ్ళేమో—వల్ల కాళ్ళేమో—యెప్పు డైన బుద్ధి పుట్టి యెఱిగిన తరువాత విని యేడ్చితిమా ? కోమటయ్య లా గొలన్నీ కుంచముపట్టులో నున్నట్లు, కచ్చేరి కీలకమంతయు మీ? లోనున్నది.

రంగా—ఇంత సేపటినుండియు విప్పుచున్న యామూటయేమి?

నుబ్బి—బాబూ! తమకు దాఖలుచేసికొనుటకు రవంతముగ్గ కజ్జారముదెచ్చి గాను. మాకేమిన్నదిబాబూ ! కొట్టునిండే—కడు పునిండు ! యుద్ధాలువచ్చినట్టటినుండి యెంటిపూటభోజనమేకద? కొట్టులో సరకు లేకపోయినను—దమ కరువుసరుగులో నెప్పుడైనదే దామూటఁ జెప్పినవాడనుగానుగద ! ప్రాతదంతపండుబుట్టయే దాఖలు చేసికొందురో, కొత్తభాగ్యము బస్తాయే దాఖలు చేసికొందురో చేతులుగట్టుకొని సిద్ధముగానున్న వాడనుగదా! మీయివ్వ మేయివ్వము; మీదఁబయ్యే దయ !

రంగా—నెట్టి ! నీవే యట్టి బీదయటపు లఱచిన నిత నితరుల మాటఁ జెప్పవలసినదేమి! నవాబుగారిచ్చుచున్న నాల్గుపరాలతో మాకు మాత్రము సంసారము జరగునా ? కజ్జారపు ముద్దతోడనే మొకద్దమా తీరుమాసమగునని యెంచితివా ? దర్బారుద్యోగుల నెంత తేలికగాఁ జూచుచున్నావు?

నుబ్బి—ఎంతమాట నెలవిచ్చినారు బాబూ ! మీరు మానెత్తి మీడివారు. మీరు బ్రాహ్మణులు. ఉద్యోగులు. ఉల్లిపాయలమ్మకొను కోమటివారము మేము. మీరెక్కడ మే మెక్కడ...మిమ్ము దేలికగాఁజూచుటకు గుండెలున్నవా ? తేలికపెంటనే జరుపుగాఁ డూచి పైవారియొడిలోఁ బాటబోయు భయస్యభావముగలవారి నింతమాటయనుట వ్యాయమేనా? బాబూ ! ఊరిలోనుండునున్న నుండెదను. పొమ్మన్నబోయెదను. మాకింతబత్తెమున కేమైన విచ్చి కొట్టుకొట్టు మీరే దాఖలు చేసికొనుడు? అందులో సాభాగ్యాలు, సంబరాలు నేమియులేవు.

రంగా—పెట్టిచదువు చదవకు. ఏబదిరూపాయలిచ్చినయెడల నీకంతాభరణము నీకప్పింతును?

నుబ్బి—రవంతముక్క నామీదఁ బాటవైచి యేబది కాదు నూలు తీసికొనుడు. వద్దన్నవారెవరు?

రంగా—నోటు వ్రాయుమందువా ? తనఖాదస్తావే జక్కఁజలే నుకదా ?

నుబ్బి—బాబూ ! రంగాచార్యులుగారూ! మనకు మన కెన్నఁడైన భేదాలున్నవా ? ఈముడుపు దాఖలు చేసికొనుడు? (చేతిలోఁ బెట్టును.)

రంగా—అయిదురూపాయలా యిచ్చెదవు ? పోపో!

నుబ్బి—వ్యవహారము పైసలయిన తరువాత నొకమణుగు బెల్లపుముక్క తీసికొనరాదటయ్యా ? నేను మిమ్ము సంతోషపెట్టెదను ? వచ్చినబేరము వదలుకొనకుడు బాబూ! మాలాగున మీకేమి వడ్డిదండుగులు—పెట్టుబడులు—కొట్టుతఱుగులు—సందితఱుగులు లేవుకదా? మీకేమిమహారాజులు ! ఎంతవచ్చిన సంతోలాభము ! అంతయు మీదే. మేము మీవారముకామా ? మీయింటిలోఁ బెండ్లికి దొ

రకిన తిరువెంగడమ్మగారిచేతి వ్రసాద మిప్పటికి మఱపురాదుగద ? వెలకాయవచ్చడి యాయమ్మయే చేయవలయును?

రంగా—ఎన్ని పనికిమాలిన మీటలైన విడిచెదవు గాని మైనవి డుచుటకుఁ బ్రాణమొప్పదుగదా ? నాలుగైదు దినములకిందట వష్టి పూర్తి చేసికొంటివట—నన్ను దాంబూలమునకుఁ బిలువ నక్కఱలేదా?

సుబ్బి—నేనేమి యెఱుఁగుదును ? ఏదో కార్యకర్తమని—మేజవాణియని—వేపారివాడు నాకొంఠయన్నివిధములఁ దీసివేడు, వానికి స్థిరమైన చుటకయొకటి వేయించుబాబూ ! వదిరూపాయలసొమ్ము బదులైనఁ దెచ్చి మీచిన్నకొడుకు పెండ్లికిఁ గట్టుమైనఁ జదివించెదను?

రంగా—గొప్పసాహసమైనవని చేయఁదలఁచుకొన్నావు ! నడు, నడు, నశాబుగారు వచ్చుచున్నట్లున్నారు. అదేమి! ఖర్జూరపుఁ బండుపొట్లము తిసిగొనిపోవుచున్నావేమి ?

సుబ్బి—మీకక్కఱలేదని నెలవిచ్చితిరికదా? మీకుఁ గావలసినయెడల సాయంకాల మంపింతును.

(నేకభ్యుహాస)

నశాబ్ సర్కార్ సయ్యద్ షా మహమ్మదుహమీగుద్దీన్
ఖాదర్ నాయబ్ రహూల్ ఖాన్ బహద్దర్ గంజేసవా
యీకే సాహేబ్ సలామత్ !

రంగా—(లేచి) సుబ్బిసెట్టి లే ?

(నశాబుగారు పరివారముతోఁ బ్రవేశింతురు)

రంగా—అదాబ్! బాదుషాహి సర్కార్ !

సుబ్బి—అబ్బో! అబ్బో! సలాములు సలాములు, నశాబుగారికి నాలుగువందల సలాములు బాబూ !

న బా—హుక్కలాచే ?

భటు—(గొట్టము సందించును)

న బా—(పీల్చుచు) రంగాచారి ! యే కోన్ రే ! బఖా ! నా దిస్తామే !

రంగా—జీసర్కార్ కోమటియే ! నుబ్బి నెట్టి. ఈ గ్రామము లో, బెద్దవర్తకుడు, అతని కొంతాభరణ మొక వేసారి హరించివాడని ముఘారులో మొక్కద్దమా దాఖలు చేసికొనివాడు అది యారోజాన విచారణ. అందుచేత నచ్చినాడు.

నుబ్బి—అంతేకాదు న కాబయ్యగారూ ! నడుమువిటుగునట్లు కొట్టినాడు.

రంగా—(అవహరించి) దెబ్బలస్థలమేదో చూపించునెట్టి!

నుబ్బి—(వెనుకకుఁ దిరిగి) ఇదిగో! పాదుషాగారు చిత్త గింపవ లెను. (వృష్టభాగముఁ జూపును)

న బా—అరే! గులామ్! యే బఖాలేకు మూర్. బేహయా గద్దా న బాబుసర్కార్ కే ముగంబూదా తేరా పీట్టాబఖాయించి—
మోవాన్—(భటుఁడు కొట్టును)

నుబ్బి—అయ్యల్లో! అయ్యల్లో!

న బా—పీట్టాఫర్ లగావ్ ? జాన్ వరకూ. (భటుఁడుకొట్టును)

నుబ్బి—అయ్యల్లో ! (అవహరించి) రంగన్నగారూ ! చూపిం పుమని దెప్పితివేమయ్యా ? మీమూలమున దెబ్బలుఁగూడనా?

రంగా—(అవహరించి) పీసిడిముండకొడుకా ! అయిదురూపా యలు చేతఁ బెట్టెదవా ?

నుబ్బి—(అవహరించి) ఇంక నొక పావులాకాను తీసికొనరాద య్యా—నద్దన్న వారెవరు ?

న బా—రంగాచారి ! లోగందానికి బులారే ?

రంగా—ఈరోజునఁ బెద్ద మొకద్దమా యున్నది.

నబా—బఖాల్ దేనా ?

రంగా—ఈతని మొకద్దమాలో సంబాధించి రెండుమూడున్నవి, అంతయుఁ జిక్కువ్యవహారములాగునఁ గనఁబడుచున్నది. అందుచేతఁ గంచెనని బిలిపించలేదు—

నబా—బులాల్ ! గంచెనలేని కచ్చేరీ క్యామజారే ? మేజానా కిగడ్ బడ్ జరూర్ లేదులే? దగ్గతా బైతాయించి ఫోడిఖమ్ ఫబరీ—

రంగా—జీ సర్కార్ ! ఎవరిని బిలుపింపుమని హుకుమ్?

నబా—నుందరికి బులాల్ ?

రంగా—నుందరి యీవ్యవహారములో నొకముద్దాయిగా నున్నది.

నబా—బన్, మఱితమందిది. అందఱికి హజర్ పెట్టు?

[సాహేబువేసమున నున్న శ్రీనివాసరావు, నుందరి, యొకరి

చేతికొకరుకట్టఁబడి, కృష్ణగారు, రుక్మిణి, సుబ్బలక్ష్మి

యొకరిచేతికొకరు కట్టఁబడి, యిద్దఱు రక్షక

భటులతోఁ బ్రవేశింతురు]

రక్ష—ఆదాన్ నబాబ్ సర్కార్ !

నబా—నహవ్వా ! క్యాలేరంగాచారీ ! ఎద్దులకు యెద్దులకూ లాగు జోడిజోడి బకాయించివుందీ! బలే! వహిలేజోడి యే సాహేబు ఖోర్ యేనుందరికీ ముందుకూ లాగుజే ?

రక్ష—(వారిని యుందునకు లాగి నిలువఁ బెట్టును)

రంగా—ముందు నెట్టి కంఠమాల మొకద్దమా విచారించిన యెడల మిగిలినవన్నియు దాని వెనుక సందర్భముగా వచ్చును.

నబా—సందర్భమూ గిందర్భమూ హంకూజరూర్ హి. సా నీయొక్కడ హజర్ అక్కడే మాకు సందర్భం—రిమొకద్దమా ఘ రూకరో !

రంగా—సాహేబూ ! నీపేరేడి ?

నబా—రంగాచారీ ! బుద్ధీలేదూ ! మొదట సానిటీ దరియాపు
కరో ?

రంగా—అమ్మీ ! నీపేరేడి ?

నబా—హాహాహా ! అమ్మీ!— అమ్మీ క్యారే ? సానీ
నీకూ లెల్లీ బే? ధూ ' ధూ ! బాదనవానికి సిగ్గులేదు, కానిపేరూ
నీవెఱుగుదువుగాదూ; తరువాత ఖమాయిష్ పూఛో ?

రంగా—నుందరీ ! నివెఱిగిన సంగతు లేవియో వ్రమాణము
మీఁద సర్కారువారిలో మనవిచేసికో ?

నుంద—నాకోక్క వకీలున్నాడు .

[వకీలు వ్రవేళించును.]

వకీ—సలామ్ నబాబ్ సర్కార్ ! నుందరి తరపున నేను
వకీలను.

నబా—వకీల్ గిరీల్ బేజరూర్ ' తూ జా.

వకీ—ఇతఁడు బలాత్కారముగా నుందరియొద్దనుండి విషదల
దస్తావేజు వ్రాయించుకొన్నాఁడు గొప్ప నేరము. వకీలుగారిని స
ర్కారువారికి యభ్యర్థము విశదముకాదు.

నబా—జారే! వకీల్గీ జరూర్ నహీ ! జారే ! ఖబర్ దాక్ !
వట్టా ఉఖాడుంగా? (వకీలుపోవును.)

రంగా—నుందరీ! నివెఱిగిన సంగతు లేవో మనవిచేసికో?

నుంద—నబాబుగారూ ! నేను వేశ్యను. నన్ను గొన్నిమాస
ములనుండి కృష్ణరావను వేపారివంతులుగారు పోషించుచున్నారు.

నబా—కృష్ణరావు కహ ?

కృష్ణ—జీ సర్కార్ ! ఇచ్చట నున్నాను.

నబా—బలేవాడవు నీవు! నుందరికీ నీకుజోడి అనాయించినది.

సర్కార్కి ఖుషీగానున్నది. వేళ్ళకు వేపారివండల్కు మాంసానికి మసాలాకున్న దోస్త.

నుంద—నాల్గు దివములకిందట నొకరాత్రి నుబ్బిసెట్టిగారి యింటిలో మేజవాణి కానిచ్చుకొని—

నఖా—సెట్టికి సానికి మొలాఖాల్ క్యా ? ఇంగువయొక్కడ హీనాకీలత్తర్ యొక్కడ?

నుంద—నుబ్బిసెట్టి వష్టిపూర్తిమహాత్మవసందర్భమున మేజవాణిచేసితిని.

నఖా—వష్టిపూర్తికాకారే ?

రంగా—అటువదియవ సంవత్సరముమనుజునకుమహాగండము. అది చాటుటకుగాను వైదికమగు ప్రాయశ్చిత్తమును కొందఱు చేసి కొందురు,

నఖా—ఘాఘా! జానేదేవు! తరువార?

నుంద—వీధిలోనుండి యింటికిఁబ్రావుచుండఁగా నీ సాహేబు కృష్ణరావును జావగొట్టి నన్ను బలాత్కారమున మెకయింటికి లాగు కొనిపోయి యచ్చట నిదివఱకు వేపారివంతులు నామేరఁ జిత్తుకాగిత ముమీఁద వ్రాసియిచ్చిన మాన్యములను రుక్మిణమ్మయను నొకయూ మెపేర వ్రాసియించినాఁడు. చువునేమోయను భయముచే నామెపేర ముద్రకాగితముమీఁద వ్రాసియిచ్చితిని. నావేలిముద్రను వేయుచు కొనినాఁడు. మునుపు వేపారివంతులు వ్రాసియిచ్చిన చిత్తుకాగితమెచ్చటనున్నదో తెచ్చుని నన్నడిగినాఁడు. అదియింటియొద్దనున్నదనిచెప్పితిని. నన్నుదిరుగ నింటికిఁబ్రొచ్చుకొనిపోవుచుండ గా గన్పితిరుగు నీరక్షకభటుఁడు నాకుఁ గనఁబడెను. అతనితో నీసంగతి చెప్పుకొనియేడ్చితిని. అంతట నాతఁడు మమ్మిద్దఱను గట్టకట్టి కారాగృహమున నుంచినాఁడు.

నఖా—నుందరికి వేటుచేసి దగ్గఱకు లాగించు ?

రక్ష—జీ సర్కార్ ! (తీసికొని వచ్చును.)

నబా—వహవా! నబాబ్ సర్కార్ కీ యిప్పుడు ఖుషీ ! రంగాచారీ! పై మొక్కద్దమాకానీ ?

రంగా—సాహేబూ! నీపేరేది ?

నబా—ఘోడారాహూ! సుందరీ ! ఏక్టుమీర్-ఏక్టుప్పా-గా నాబజాబ్, తురక లే తమామ్ జహాను నబాబులు. ఎన్ని జాగీర్లందరి కిచ్చివారు! దుస్రీకు పెట్టినవారే—ఖాన్ తిన్నా నారే! ఖానా-జనా నా—అవురగానా—ఈమూడూవాటికి హమేషా రహనా? ఇవి యెంత జాస్తి గానున్న—అంఖాన్ దాసి—మాబ్జాబ్ జీ రోజీనా మూడువందల కూరలతో భోజనంజేసి భర్త పూర్ అయ్యేవారు. ఇప్పుడూ మేమూమూడువందల కూరలు లగాయించి బాబాజీకానామ్ యిక్కడ ఖిడాయింపు చేసివున్నామే. రెండుకోళ్ళ కలావ్-ఏక్టుటకామేపై సలా! ఇప్పుటికైనా సరే; మూడువందల కూరలు యెవడుఖానాక ర్నేకు. తాఖిత్ దార్ అగునో వాడూ మటునాటికీ నబాబ్ కావలసినదే; గోలకొండ నబాబుగారు మోదాదాజీకి దాదాజీకియాజాగీర్ కూరలకోసరంయినాయతు ఫరమాయించినారు. గుజస్తాబాతూం కాహీకు, బస్ బస్! సుందరీ! ఏక్టుమీర్.

సుంద—హిందుస్తానిపాటలు నాకు రావు.

నబా—తెలంగీ వట్టిగడ్డిబాస. ఉన్ మేరన్ సహి. ఖోర్ జీవ్ సహి. జానేదేవ్ ! గావ్ ?

సుంద—నుతిలేదు-మద్దెలలేదు-ఎల్లుపాడగలను ?

నబా—జరూలేదు. ఖాలీపాటకే మజాజాస్తి-అల్లాయి చ్చిన గల్లా బేవక్ ఉండవలెను. అది యొక్కసానీకీ తేవట్టు మొనాఫిక్ ఉండును. ఒక్కదానికీ తెలికపిండిలాగుండును, గావ్ గావ్ ?

నుండ—కీర్తన నాటకురంజి-మిశ్రచాపు.

సారిగా మాగామమగరిగారిసా నీనిసారీగా రిగరిసా ధానిసా ససనీ ధా
నిసారిగ మాగామమగరిగామాసామరీసా దానిసా సనినీదా

ఎన్నఁడునీశేవ! దొరకుననియన్నాను—ఇప్పుడుదొరకి

నందు, కానందింపుచున్నాను॥ ఎన్నఁడు॥

వీదారి నామీఁద నీదయముద మును నీదర్శనంబయ్యె

ఘానమహారాజా॥ ఎన్న॥

నబా—సెబాను నుండరి! వహవా! హహహహ! (నవ్వును)

నుండ—వేడుకలమీఁద వేడుకలగుచుమీ

దాడిచల్లగనుండఁ దగును మహాపృథ్వా ॥ ఎన్న॥

సబా—ఇప్పుడు మామీఁద కివిత్వం కట్టించినావు! అచ్చా!
మాదాడిచల్లగా నుండవలెనా? ఏక్ముద్దు! ఏదీ! ఏక్ముద్దు! మాదా
డిపై తరిలించు?

నుండ—దాడిని స్పృశించి చేతిఁ ముద్దిడుకొనును.)

సబా—అదికాదు—ఇది(నుండరిని ముద్దుపెట్టుకొనఁ జూపును)
(నుండరి దూరముగాఁ జూపును)

సబా—బస్ రంగాచారి! మొకద్దమా కానీ?

రంగా—సాహెబూ! నీచేరేది?

శ్రీని—నాపేరు శ్రీనివాసరావు.

సబా—నీవు కాఫరువా? కాఫరీ గడ్డమెందుకు?

శ్రీని—ప్రచ్ఛన్నతలొకకు నేనిదిధరింపవలసివచ్చినది. (తీయచు
కృష్ణ—(తనలో) అయ్యో! నామామగారు?

శ్రీని—ఈకృష్ణరావు నాయల్లుడు ఈతఁడు భార్యమొగము
వంద్రొండొండ్రొండఁ బెండ్లికాలమందుఁ జూచినాఁడు. అదిపెద్దదై
నాలుగేండ్లు చాటివది. ఎందఱచేతఁ జెప్పించినను వినకవేళ్ళాపియుండై

సొమ్ములయుఁ దగులఁ జెట్టివాఁడు, కొన్ని మాసములనుండి యీ నుండురి నుంచుకొని యీనాములు దానికి పోసి యిచ్చివాఁడు. నేనెన్ని సార్లులాతనిఁ జాడఁబ్రేయింపినను నన్నుఁ జూచుట కంగీకరింపలేదు. ఇట్టి దారుణచర్యను జాడలేక యీ వేసమును ధరించి, యీలాతనిఁ గొట్టి నుందరి నొక్కసాడు దేవాలయములోని కీడ్చుకొనిపోయి, యామాన్యములు నాకూఁతురుపేర వ్రాయిందికొంటిని. ఈపనిలోఁ దప్పున్న యెడల నన్ను శిక్షింపఁ గర్తలు. కూఁతురట్టి దుస్థితిలోనున్న యేతండియిట్లు చేయకుండునో సర్కారువారు ఫర్కాయింతురుగాక?

సజా—శ్రీనివాసరావు! బలేపనిచేసినావు. అదస్తావేజ మేము ఖాయపడిచినాము. సర్కారుముద్రి దానిపై రంగాచారి! తగిలించు. కృష్ణరావు! సిగ్గులేదా? పందమ చిసానులనుంచుకో-మాఖుకీషి. గోకానికి మందిది. కాని కట్టుకొన్న పెద్దాయులు ఘోషా నామర్దా. ఇది యదికూడ సంచాలించుకోవలెను. మేము నీలాగే చేయుచున్నామా?

కృష్ణ—సర్కార్! నాకు సిగ్గువచ్చినది. బుద్ధివచ్చినది. నాభార్యను నేనుదెచ్చుకొనుటకు సిద్ధముగా నున్నాను. మామగారూ! తుమింపుడు. నమస్కారము.

సుబ్బ—(అత) అమ్మా! రుక్మిణీ! నేను నీయింటిలోఁ దురక వేసమున రాత్రి వ్రేవేళించినప్పుడు నన్నుఁ జూచి నాయనా! ఈతొ ట్టుపాటల యని యంటివి. నన్ను నీతండిగారనుకొంటివా?

రుక్మి—(అత) అవును. ఆయనకొఱకే రలుపు తీసికొని నిరీక్షించి యుంటిని.

నుంద—సర్కార్ - ఈకృష్ణరావు దొంగ—భార్యనుదెచ్చుకొందునని మీఁతోఁ జెప్పినాఁడుకదా? అప్పుడే యదిగో అమ్మవారం శసానిని సిద్ధపఱచి యున్నాఁడు. దానికే నెట్టిగారికంతమాల నిచ్చివాఁడు.

నబా—కృష్ణారావు! ఆసానిని నీవుంచుకొంటివా?

కృష్ణ—ఉంచుకొంటిని. కాని నాభార్యను నేను దెచ్చుకొనుట కామె యభ్యంతర మొకమాత్రము లేకు సరికదా, ఆమె బోలెత్త హముచేతనే నేను దెచ్చుకొనుట కంగీకరించినాను. ఆమె నాకు నీతిని బోధించి సన్మార్గమునకుఁ దిప్పినది.

నబా—ఏదీ! మామొగముమీఁద దానినడుగు?

కృష్ణ—భారతీ! నాభార్యను నేనుదెచ్చుకొనుట నీకిష్టమేనా?

రుక్మి—నేను వేశ్యనని మీకనుమాన మక్కఱలేదు—తృికర గతుధిగా మీధర్మపత్నిని మీరు వరిగ్రహింపవచ్చును.

నబా—బనీ—కృష్ణారావు! నీవిప్పుడేపోయి నీభార్యను దెచ్చుకొనిరా?

కృష్ణ—చిత్తము. ఇచ్చటకు దూరముననున్న గామములోనున్నది. నాలుదిసములు వాయిదా దయచేయవలయును?

నబా—దియో. దియో, బా—రంగాచారీ! మీగిరినిమొక్కద్ర మావిచారణ కయిదుదిసములు వాయిదా ఫర్పాయించినాము. కచ్చేరీ బరఖాస్తే.

శ్రీని—సర్కార్ —ఒక్క-మనవి. కృష్ణరావెక్కడికో పోనక్కఱలేదు. ఆమెయే నాకూతురు. కృష్ణరావుభార్య—ఆమెను నాతోఁ గూడ నీగామమునకుఁ దీసికొనివచ్చినాను. ఏదోయొక మార్గముగాభార్యాభర్తలను గలుపుటకు దానినక్కడకుఁ జేవలసివచ్చినది. నావ్రాయుల్ని మావశ్యములేకుండ భగవంతుడే వారిని దారసించుఁ జేసినాడు.

కృష్ణ—హాహాహా! ఏమి నాయదృష్టము—వాయిల్లాలే—నాధర్మపత్నియే! మామగారూ! ఇదివఱ కెంత వేశ్యాదానుడనో యిప్పుడంతకంటె భార్యాదానుడను. తమింపవలయును. (మొక్కును)

సబా—అంధాశ్వాశ్చర్యమా. మంకూహాకి, అంకులాడికి తేడా లే
యలేని నీవు వేచరియింట శైసా వైదాహువారే. నామ్మ—అసా
మభ—సాహేబ్—ఉన్నా బబా?

భటు—బుద్ధిలేను? సానియేవో భార్యయేవో యెఱువా?
(కొట్టాను)

నుబ్బి—(అవ-శృష్టారావునో) అంతే కావలెను. అంశేకాన
లెను. నన్ను గొట్టితివో, వడ్డినో సాహేబుచే నింటివో; ఇంతేకాదా
సంబరాలు. ఈమూలీపు భాగ్యం కీ తెగనీలు కందులకు?

సబా—అవుర్ బబావో?

భటు—(తిరుగకొట్టాను)

శృష్ట—సర్కార్—మీరునన్ను గొట్టిన నరే; నడికింది
న నరే; కాని యామహానంద పారవశ్యమున నా కీదెబ్బ లేమియు
నాటవు.

సబా—సాహేబ్—ఈజోడికి కేటాయిండు. (భటు దట్లు చే
యును) అ రే రే రే. యే శ్వాశ్చర్య రంగాచారీ! యే శ్వాశ్చర్య రే
రే వాంశేభసహి. ఇది మగదా. అడువాదా? అరరే! దగ్గిరకు
లాగిండు. వహవ్వా. బురాఫ్ బామ్మ బలే గోవుల్కి కడ్డా యేమి?
సాహేబుకి దాడియేమి? యే ఇఫ్ సాఫ్ యాష్టే తాఫ్ - అ రే రే,
నెత్తి మీదమునుగు మూతిమీద మీసము, వహవ్వా, బీబీనా
హేబ్! సలామ్, వహవ్వాదాడిముండ. సలాములేక రంగాచారీ! పూఢో?

రంగ—అమ్మా! నీచేరేది. నీకు దెలిసిన సంగతులేవో
చెప్పు?

నుబ్బి—నాపేరు నుబ్బలక్ష్మి.

సబా—శ్వాశ్చర్య, శ్వాశ్చర్య సుబాలో కిమి.

రంగ—నుబ్బలక్ష్మి.

ననా—మబాల్ ఖరీదా? ధూ-ధూ-త్రసానామ్లే!

రత్న, భ—నబాబ్ సర్కార్! తన పేరు పార్వతమ్మయని
యీమె నాతో, జెప్పినది.

ననా—రంగాచారీ! ఉమ్మా పూచోలే?

రంగ—నుబ్బలక్ష్మీ! వీసంగతులన్నియు నావకుండఁ బ్రమా
ణముమీఁద సర్కారువారితో మనవి చేసికో?

నుబ్బ—చెప్పవలసిన సంగతు లేవియు లేవు.

ననా—లేవా? ఝూటీబాత్, ఇంటిలో బైతాయింది దూది
లాగిలాగి బత్తిబనాయించు బస్మన్ రాండీకి మొహరమ్ వండుగలో
మూండాసాహెబు వేస నుందుకోసరము? గులామ్! ఉమ్మాబజా?

రంగ—సర్కార్, ఆమెదానికి దెబ్బలశిక్ష లేదని ఖాయదా
యన్నది. రక్షింపవలెను.

ననా—గోషామే కూర్చున్నదియాయది. కాని గడ్డము తగిలిం
చుకోని కాలికొలది గాడిదెలాగున విరిగినది యాయది జే?

రంగ—సర్కార్! ఖానున్ శౌరవింపదగును.

రత్న—పేట గోనున్న చిన్న రత్నకభటాలయములో నుబ్బల
క్ష్మీయనుపేరుగల యామె మొకతె యున్నదని యీయూలయాధి కా
రి యీసానుంకాలమే నాకుఁ దెలియఁబడినవాగు.

ననా—ఉమ్మా బులా?

రత్న—సాహెబూ! నీవు పోయి తీసికొనిరా? (భటుఁడునిష్క్ర
మించును.)

ననా—సుందరీ! మొగద్దమా విచారణ ఖడాయించినది. ఫిక్
గానాబజా? ఏదీ మామీఁద ఖోడా అభినయము తగిలించు?

నుంద—వెనుకంగుచేయువాఁ డున్నఁగాని యభినయమునకు
వీలుండదు.

న బా—వేచారీవండల్—నుందరికి వెనుక తరఫుహంగుబజా ?
అరే! కృష్ణగారు! అరే!

కృ—న బాబ్ సర్కార్! తమిళముడు. నాచేతఁగాదు.

న బా—అరే బుద్ధిలేదు. తూ చావల్ ఖరబ్. ధూ, ధూ;
రంగాచారీ! ఉతోరే. చుడి బల్లవై రఖాయించి హంగుబజా వేళేఅరే.

రంగ—జీ సర్కార్! మేజనాని గడబిడ జరూరు లేదనిమొ
దట సెలవిచ్చియు నివ్వుడి ప్లాజాపించుచున్నాడు ?

న బా—ఛవ్) నానా. నామారీ. అవ్. ఖలంపదలి తాళపుచి
వ్వువకో?

రంగ—న బాబ్ సర్కార్! పర్వర్తిగాత్ తమిళవలెను.

న బా—నాకరీ ఒర్తఫ్. ఖబ్ దా. నాచీకి వెనుక హంగు
కు తాఖత్ తీనివాడవు న బాబుసర్కారులో మున్నీ కైసీ తాఖత్.
ధూ. ధూ. జల్లీ బా?

రంగ—తప్పు తమిళవలెయ. ను. (అంగుచేయుచు.)

న బా—అవ్. నాకరీ తమామ్. న బాబుసర్కార్. ఖుషీకో
సరము.

రంగ—నుందరీ! చుప్పతాళము లిటుచే?

నుంద—(రొండినుండి తీసిగుచ్చుచు) నుతి యవతర మున్నది.
అది యెవరు వేయుదురు?

రంగ—సర్కార్. సెట్టి నుతివేయఁగలడు. ఊయనుటయే
కాని యంతకంట నేమియు లేదు.

న బా—అరే బఖారీ! ఊ బోలేరే?

నుబ్బి—(అవ్) రంగన్నగారూ! నాకొంప తీసెదరా?

రంగ—(అవ్) ఇంత మొక్కద్దమా కైదురూపాయ లిచ్చెదనా?

న బా—సెట్టి! జల్లీ ' ఊ ' బజా?

సుబ్బి—ఊ! (బొంగుగానాచును)

నబా—అరేరే, సెట్టి! మెండూకలాగున బెకబెక కర్తారే?
ఘా. ఘా.

సుబ్బి—ఊ! (గట్టిగా నాచును)

రంగ—సెట్టి! నన్నము. నన్నము.

సుబ్బి—మాకు నన్నా లేలాగునవచ్చును. కుంచమంతకంతమి
య్యెను. గూనయంత కడుపయ్యెను.

నబా—రంగాచారీ! సెట్టి నత్తిమీద చివ్వుతో బజాయించు?

రంగ—(సెట్టి నత్తిమీదఁ గొట్టును) (అవ) ఏబదిరూపా
యలిచ్చెదవా? ఇంకొకటి కొట్టనా?

సుబ్బి—(అవ) గట్టిగాఁ గొట్టకు, వగునాటురూపాయలకు
పైసలు. ఇక మాటలాడకు—(ప్రకాశముగాఁ ఊ!)

నబా—అదేమి. అదేమి. నక్కలాగు ఊడకర్తా. రంగాచారీ!
మార్, ఏకదశామార్?

రంగ—సర్కార్! సెట్టివలనఁగారు.

నబా—సాహెబ్! మా ఆ ఇదరా?

[సాహెబు సోమావధానితో బ్రవేశించును]

సాహె—వచ్చుచున్నాను. సర్కార్, ఇదియే సుబ్బిలక్ష్మి.

నబా—హాహాహా! శ్రీరే! ఇది ఖున్నా. కొనావాడు; హాహా,
దగ్గఱకు లాగించు (భటుడు సోమావధానులను దగ్గఱఁ జెట్టును)

హాహా! మునుగుబట్టి యాడుది. మొగము బట్టి మొగ
వాడు. హేహే.

సోమా—నేను మగవాడను (మునుగు దీసి) ఇదిగో! గోహా
దమంత జాట్లు, గోవులకుంచెప్పారబ్బము వేంకిటశాస్త్ర మూలమునఁ
గలిగినది.

రంగ—అయ్యో! నీచేరేది ? మీకుఁ దెలిసిన సంగతులేవో
వృత్తాంతమూమీదఁ జెప్పవలయును?

సబ్బ—(అత) బావా! నేనునుబ్బలక్ష్మిని; నాగతియిట్లులే వి;
అక్క బంగారమ్మ కనబడినదా?

సోమా—(తనలో) నాకు మతిపోవుటకు నీవు తిరుగ నిక్కడకు
దాపుంచితివా ? నన్నుఁ దప్పించుకొనుటకే నేను గారాబంధము
నుండి పాటిపోవలసినదొనది.

రంగ—అయ్యో! చెప్పవేయి?

సోమా—నాపేరు సోమావధానులు. నేను బిచ్చిముండకొడుక
నని నన్ను బంధించినారు. నేను శుద్ధకర్మయోగిని. ఇదిగో! యీరండా
సాపేలు నన్ను బావాబాబాయని పరిహాస మొనర్చినాడు. వేంకట
శాస్త్రి యిచ్చిన గొప్పలవంఠెకట్టుకొని పాటిపోయితిని. నాపేరునుబ్బ
లక్ష్మియని చెప్పగా నన్ను దిరుగఁ గారాగృహమందుంచిరి, ఇది నా
భవిష్యద్వృత్తాంతము.

నుబ్బ—బావా ! బావా ! నిజముగా నేను నుబ్బలక్ష్మిని—
గడ్డము కొంతబిగిసియుండుటచేత నామాట వారఁడు బాగుగా వాన
వాలు పట్టలేకుండ నున్నాఁడు. మహావ్రభూ! నాగడ్డము తియించుఁడు?

నబా—కృష్ణారావు-నుబాల్ కిమిగడ్డములాగివేయి? జల్దీదిఖా
పు (కృష్ణారావు తీసివేయును)

నుబ్బ—బావా! బావా! నేను నుబ్బలక్ష్మిని.

సోమా—నాకుఁ జాపు తిన్నగా వానదు. అందులో రాత్రి
వేళఁ జెప్పవలసినదేమి? దగ్గఱకు రమ్మ-అయ్యో! అయ్యో! అయ్యో!
నుబ్బలక్ష్మివే? నాభార్య బోబుట్టినదానవే ?

నుబ్బ—(అత) బొనుబావా ! నాలాగే గొప్పలవంఠెకట్టు
కొంటిటివేమి? నాలాగే ముసుగు వేసికొంటివేమి?

సోమా—(నుదుటిమీద గీత యని సంజ్ఞచేయును)

న బా—ను బాలోకిమీ! నీకు వీడు బావా? నీగడ్డమొక
దఫాయతనిదిగలిగించు; ఊరి కాని, వక్షసకో. తగిలించుమనగాను—
ఘా! ఘా!

సుబ్బ—(గడ్డముతగిలించుచు) వాకుఁ జాకిరేవులో బలాత్కారముగామునుఁ గిప్పించినందులకు నీకు సాహేబుగారిసభలో నేను
గడ్డ మిప్పించుచున్నాను. (గడ్డము తగిలించుచు)

సోమా—న బాబుగారూ! కర్మప్రభానుండను. బ్రహ్మశ్రీని.
చితంతువునయియే యేచ్చుచున్నాను. గడ్డమొకటి దగిలించి వాగంగా
భాగీరథీత్రయమై గూడ గాడిదవాలకముచేయించుట వ్యాయముకాదు.

న బా—అరే. శాస్త్రీ! భార్యయంటివి. నీభార్య యెచ్చుట
నున్నది?

సోమా—నాభార్యయు సుబ్బలక్ష్మీయు నీగ్రామములో నేరప్పి
పోయినారు. సుబ్బలక్ష్మీ మాలీము దొరికినది.

(బంగారమ్మ వేంకటశాస్త్రీ, వాతాపిశాస్త్రీ ప్రవేశింతురు)

భటు—సర్కార్! బంగారమ్మదొరికినది. ఈమె బంగారమ్మ
యు వేంకటశాస్త్రీ మూలమున నూకుఁ దెలిసినది. వాతాపిశాస్త్రీ
బంగారమ్మతోఁ గూడ వచ్చినాడు.

న బా—బస్-బస్-దేఖంగె-(హుక్కాపీల్చుచు)

సుబ్బ—అక్కా! బంగారమ్మా! బాగుగా నున్నావా?

బంగా—అమ్మా! సుబ్బలక్ష్మీ! నిన్నెన్నాళ్ళకుఁ జూచితివ?

సుబ్బ—ఇదిగో! బాప—గోవులవంచెకట్టుకొని గడ్డము పెట్టు
కొని యున్నాడు.

బంగా—అయ్యయ్యా! అదేమి! అదేమీ! ఇదిగో! ఓ! మాట
లాడరేమి?

సోమా—వేంకటశాస్త్రి! నీవు గోవులకుంచె కట్టించినావు. నబాబుగారు గడ్డము దయచేయించినారు. అహితాగ్నియైన గృహభేది బ్రతు కీలాగునైనది.

వేంక—అయ్యో! గృహమేధి యని సెలవీయఁదగును.

బంగా—ఇవెగో! ఓ! ఇదిగో! ఓ! ఈవేషమేమిటి?

సోమా—వేంకటశాస్త్రి! నాలో మాటలాడవలదని దానిలో, జెప్ప? దానికి నేను లేను; నాకిది లేదు. ఘటశాస్త్రపూర్తి యయి నది. కర్మము యథావిధిగ నడిపింపవలయును.

బంగా—అయ్యో! అయ్యో! ఘటశాస్త్రమేమి?

రంగా—ఊరకుండుము; మీలోమీరల్లు మాటలాడుకొనఁ దగదు. సర్కార్! అడుగుమని సెలవా?

నబా—లేవ్.

రంగా—బంగారమ్మా! ఈసోమావధానులు నీకుభర్తయేనా?

బంగా—ఔను.

రంగా—నీకింకఁ దెలిసిన సంగతులేవో చెప్పు?

బంగా—వాతాపిశాస్త్రీ! నీవుచెప్పము. నేనుసందర్భముగాఁ జెప్పులేను.

వాతా—ఈబంగారమ్మ యీగ్రామములో చారిత్రప్పి పోయెను. ఒకబండివాసిని గుదుర్చుకొని తొనిబండి యెక్కెను. వాడు మాయూరివాడు; వానికిఁ జెప్పుడు; బంగారమ్మ చెప్పినదేదో తెలియక యాతఁడీమెను మాయూరి చెఱువుగట్టునెద్ద దింపెను. స్నానమునకుఁ బోయిన నేనిమె నానవాలకుట్టి యింటికిఁ దెచ్చితిని. మేమిద్దఱ మక్క సెల్లెండ్ర బిడ్డలము; వెంటనే యీమె నిక్కడకుఁ దీసికొని రావలసి నదే కాని యీమెకు నాల్గుదినములు విశేష జ్వరముచేత నెడలే తెలియలేదు. ఉత్తరము వ్రాయుట కీగ్రామమున వీరిబసయేదో

తెలియదు. ఆమె సిగ్గామములోనికిఁ దీసికొనివచ్చి బస వెదకుచుం
డఁగా యాదృచ్ఛికముగా వేంకటశాస్త్రికనబడి బంగారమ్మా! బంగా
రమ్మా! యని గట్టిగఁ గేకవైచెను. వెంటనే రక్షకభటుఁ డీమెను బట్టు
కొని యిచ్చటకుఁ దెచ్చెను. కూడ మేము వచ్చితిమి.

సుబ్బ—అన్నయ్యా! వాతాపీ! నీమూలమున బ్రతికితిమి.

వాతా—సుబ్బలక్ష్మీ! సుఖముగా నున్నావా?

సుబ్బ—సుఖమేదో చూచుచునే యున్నావుకదా?

ననా—రంగాచారీ! బంగారమ్మను సోమావధానికి జోడా
యించు?

సోమా—ననాబుగారూ! నాకామె యక్కఱలేదు. శాస్త్ర
ములోఁ జెప్పినకర్మమేదో చేసికొన్నాను. ఇక నామెకు యథావిధిగా
మాసికములు తద్దినములు పెట్టవలసినవాడనుగాని మఱియొకటికాదు.

ననా—బ్రతికియున్నప్పుడు తద్దినమెందుకు?

సోమ—అదిమీకుఁ దెలిసినవిషయము కాదు. నూకర్మశాస్త్ర
మందుల కంగీకరించినది తెలుదు.

ననా—మీశాస్త్రము తీసికొని దర్శనమే దాలో-- ధూధూ
బుద్ధిలేదా? బ్రతికియున్నదానికి తద్దినమా? ఇంక కోసరిమే కనబడిన
బమన్ గల్లా సాఫ్ సటికివేయుమని మహమ్మదు వైసంబరుగారి---
సల్లల్లాహూ అలేహి ఓసల్లమ్--హుకుమయించి. ధూధూ! నీదియొ
క్కమతమా! గోవుపేడ గోవునిరుపకలిపి గులాబ్ వర్బత్ లాగు గుడు
గుడు త్రాగివేసిం బమ్మోకు మతమా? ధూధూ--మీఖారా
మాకు కాడిబరాబర్, మాశాస్త్రాల వ్రాకారము మేము తీర్పు ఫర్మా
యించినాము. నీకది భార్య.

సోమా—కర్మము నివ్వరిముల్లంతయయిన దాటినవాడను
గాను. నాకామె యక్కఱలేదు.

న బా—సా హేబ్—ఉమ్మా-బబా ?

సా హే—(సోమావధానిని గొట్టును)

సోమా—శివ్రాహమ్, శివోహమ్.

న బా—ఫిర్ మారో-ఫిర్ మారో?

సా హే—(గొట్టును)

సోమా—సోహం, సోహం.

వేంక—న బా బో సర్కార్! ఓమి: పుండు; పెద్ద బాహ్మణుడు; శుద్ధ ఛాందసుడు; తెలియనివాడు; బంగారమ్మ సంగీకరించునట్లు మేము చెప్పుదుమా.

న బా—మీరు చెప్పవలెవా? మేము చెప్పినతరువాత?

సోమా—న బాబుగారూ! మీకొకట విన్నారా-మీకొకట మాత్రమే-ఆమెను భార్యగా సంగీకరించితివి. కర్మకుకొకట మాత్రము కాదు.

న బా.—ఘాఘా! రంగాచారీ! వారిద్దరు జోడించు?

రంగా—సోమావధాని! బంగారమ్మా! మీరిద్దరు దగ్గరగా నుండును?

న బా—అట్లులే జమైన పిచ్చివాడేడి?

భటు—కలువల నెవ్వరో యిద్దరు కూరుచున్నారు-అోపలికి వచ్చెదమని చెప్పినను ఫోములేని కారణమున రాసియలేదు.

న బా—రమ్మని చెప్పు—

(భటుడు నిష్క్రమించును)

[శంకరశాస్త్రియు రామశాస్త్రియు బ్రవేశింతురు]

శంక—న బాబో సర్కార్! ఈ రామశాస్త్రిలు రెండుదినముల క్రిందటివఱకు విచ్చివాడు, నే నితనిని మాయింటికి దీసికొనిపోయి యున్నాడరోగమును సూతసవిద్యుద్వైద్యమహాత్మ్యముచే సవారణ

చేసితిని. పిచ్చివాని నింటదాచుకొన్న వానియిండ్లను, భూములను సర్కారువారు జప్తిచేయుదురని దండోరామూలముగా విన్నవాడ నగుటచేత నీతనిని హజరుపెట్టితిని.

సఖా---రామశాస్త్రి! నీకు బిచ్చి కుదిరినదా?

రామ---దైవ కటాక్షమునను శంకరశాస్త్రి వైద్యమహర్ష్య మునను బూర్ణారోగ్యవంతుడనై యున్నాను.

సఖా---సోహావధానీ! రామశాస్త్రివంక జాడు; అయ్య య్యో! ఆతిడు మననుబ్బలక్కీమగడు?

బంగా---అయ్యయ్యో! ఖేనమ్మా! ఖేనమ్మా! రామశాస్త్రి లూ! వారండీ! వచ్చినావా? నుబ్బలక్కీ! నీపుణ్యమమ్మా? నీభాగ్య మమ్మా! మీబావగారు నీకనుపు, కుంకుమ మాపి, నిన్ను మంగలి చేతిలో బెట్టి, మూల గూరుచుండ బెట్టినను భగవంతుడు నిన్ను బైకి దెచ్చివాడమ్మా! మాఅమ్మా! మగనియెనుట నింక మునుగెగుడు కమ్మా? పోంతమగడదుట నుండగా నింక మునుగువై చుకొనుట ఓగార్యమమ్మా?

సుబ్బ---(అక) అక్కా ఈమునుగు తీసివైచినయెడల మఱం త నవ్వులాటగా నుండదా? (తనలో) ఆహా! కోమటి యింటిలోగన బడిన వెట్టిశాస్త్రిలేనా నామగడు?

సఖా---హాహా! రామశాస్త్రి సుబ్బలేఖమి మగడా?

వాలా---సర్కార్!--అవును.

సఖా---దీనికి మగడుండగా బోడితలకు క్యాసబబ్?

సోమా---ఇతడు నవదీక్షమునకుఁ బోయి కుండ్రండు సంపత్నములవలకుఁ రాకపోవుటఁ జూచి దాని బావగారినిన నేను విధివిరోధముగాఁ దలవెండుకలు దీయించినాను.

వేంక---విధివిధేయముగాఁగ నీ చెప్పవయ్యా?

సతా—అరేరే— బ్రతికియున్న భార్యకు తద్దినమా బవాయిం
చినావు! మగఁడున్న మఱదలు బుట్టకు హజామద్ చేయించినావు!
తూర్జ సాన్ యాజన్వర్ గలామ్ ఫీర్ ఉస్కుమారో?

భటుఁడు.—(సోమావధానిని గొట్టును)

సోమా—శివోహం—శివోహం. నవాబుగారూ! మఱదలకు
మంగళసూత్రీపండనముచేయుట యందేమి, బ్రదికియున్న భార్యకు
బిండవ్రీయాణము చేయుటయందేమి, నేను రుషులు నివర్తించినట్లు
నివర్తించినవాడనే కాని—

వేంక—వ్రజలపై దైవశాసన మిన్నదైన వచ్చిపప్పుడే మీ
వాగ్దోషములు శాంతింక వలయును గాని మనుష్యప్రయత్నమున
మాత్రీమట్లు జరుగ నేరదు.

రామ—అన్న గారూ! నమస్కారము. మీరట్లు వికృతవేషులై
యున్నారేల?

సోమా—రామశాస్త్రీ! పూర్వకరములన్నియు సానకాశము
గా మాటలాడుకొందము. తల చెడిండులకు నిపు ని భార్యను ముం
దుగా బరామర్శింపు మా!

రామ—తల చెడిపిండులకు మిమ్మభివందింప నక్కఱలేవా?

సతా—చువ్రవో— రంగాచారీ— ఆలస్యమైనది. ఇంకే
మన్నది?

రంగా—సెట్టి కంఠమాలవ్యవహారముచూత్రీ మున్నది.

కృష్ణ—అది మాతనియొద్ద నేనడిగి తీసికొంటిని. సుందరిక నఁ
బడువలకు నాయొద్ద హమీగా నుంచుకొందునని చెప్పితిని. సుందరిక
చ్చిన నగలునాకిక నక్కఱలేదు. కుతాభరణమును సెట్టికిప్పించుటకై
సర్కారును బ్రార్థించుచున్నాను.

సతా—బస్. ఉస్కుదే.

రంగా—సెట్టి! ఇదిగో నీకంఠాభరణము.

సుబ్బి—న బాబూగారూ! సలాములు, సలాములు.

స బా—రంగాచారీ! ఇంత మొకద్దమూ మొదటిసబబ్ క్యా?

రంగా—ఏమున్నది? బంగారమ్మ, సుబ్బిలక్ష్మి యాగ్రామము నఁ దప్పిపోవుట మొదటి కారణ మని నోచుచున్నది.

స బా—ఘా! ఘా! అది కాదు బే దానికి సబబ్. మొకద్ద మూకి వహితే సబబ్ క్లికని పెట్టవలసినది, అఖల్ మంది.

రంగా—వారిద్దఱు తప్పిపోవుటకు సబబేమున్నది? సర్కసు చూచుట కిల్లు తప్పిపోయినారు.

స బా—బన్. బన్. ఇక నేమి? వహితే సబబ్ సర్కస్. జవాన్! సర్కసు వాల్కి వకడో కర్ కచ్చేరీకిలావ్? ఉమ్మా బేషక్ మారుగా?

రంగా—కడవటి యాల కానిచ్చుకొని వారు నాల్గుదినముల క్రిందటనే యొక్కడకో పోయినారు.

స బా—ఘాఘా. ఎస్ బన్ కచ్చేరీ బర్ ఖాస్త.

శ్రీని—స బాబూగారూ! ఈ కాగితముమీఁద సర్కార్ ముద్ర వేయవలసియున్నది.

స బా—బన్—రంగాచారీ! కానీ. (రంగాచారిముద్ర) వేయుచు,

సుంద—నానునవి యొక్కటి యున్నది. బంగారమ్మ సోమావ ధానులకు లభించినది రాయశాస్త్రికి సుబ్బలక్ష్మి లభించినది. వేపారి కంతులకు భార్య లభించినది. కోమటికిఁ గంతచూలలభించినది. నాకు మాన్యములూడినవి. ఉంచుకొన్న మగఁడూడినాడు; న్యాయము దయ చేయించి నన్ను రక్షింపవలయును.

స బా—మేము నిన్ను గుచుకొన్నాము. రంగాచారీ! చితా చూచి మనకి జనానా యెంతమందియో నాదివాల్కియెంతమందియో బోలో?

నుబ్బి—కృష్ణారావు! వుతులుగారు మన కారువందల చిల్లర బాకీయున్నాడు; అదియేదో లేదనుపించుకొనిన మంచిది కాదా?

శ్రీని—అసాము నేను ఏకొక్క గంటలో నిచ్చెదను.

నుబ్బి—చిత్తము బాబూ!

రంగ—శ్రీనివాసరావుగారూ! మీరతనికిచ్చునపుడు 45 రూ

కాయలు నిసహాయించి మితియిండు, నాకతిడు బాకీయునా

వేంక—హాబూ, నాకతిడు కిమి నాకతిచ్చునదో

ము ఏను; ఏను. ఏనావాస్తా? బస్! కచ్చేరీ బర్ ఖాస్తా
నాకో.

(నేపథ్యమున)

శ్రీని—సర్వోపాధ్యక్షులు! నాకతిచ్చునదో
నిల్లాబూ బహద్దర్ గంజీ సవాలుకిసాహేబ్ సలా

మతి—కచ్చేరీబర్ఖాస్తా.

అండలు—సలామ్ సలామ్. (న బాబు సమ్మదిండును మరి వారముతో)

నామా—కృష్ణారావు! ఈగడ్డము తీసివేయుము?

(కృష్ణారావు తీసివేయును)

నామా—వేంక సానమే చేయలేదు. ఈదిక్కుమాలినవే
నిక్కడ నుండబాలను. వేంకటేశాస్త్రి! బుడికుదుర్చుము
ము.

బంగా—అన్నయ్యా! నుబ్బిలక్ష్మీ కీరాతి ముహూర్తమున్న

నాకా—అమ్మా! నామాటవినుడు. ముహూర్తమువలదు.

నామా—ఈరాతి విఘ్నేశ్వరపూజ కానిచ్చి యాయవళిస్త
చేస్తాను—దైవకటాక్షమున గలిగిన యీ నుఖసమావేశమే

నుముహూర్తము.

భరణము దీసికొంటిని గాన వెంటనే ముతపని చేసినాడు. అతని కంతాభరణమే మన యీవిచిత్రనాటకమునకుఁ గొంత ప్రధానమై యున్నది.

వేంక — వాకిక్కడనుండుట కసహ్యముగా నున్నది. పోదము రండు.

ప్రవేశ — చూకుమాత్రీమేమిపనియున్నది? అందఱు పోవచ్చున్నది. ముఁ పునస్సంధానమునైనా! అఖిల్ మందీ.

బంగ — సుబ్బలక్ష్మీ! మీజావగారు చెప్పిన మాట — ఏమిచేయను? నాటకాలలో వేసాలవా? లాగున నీలిగుడ్డ నీతలకుఁ గట్టెదనమ్మా? దాచేమంతిపూవు వనదనము.

సుబ్బి — అమ్మా! నీలిగుడ్డ కట్టుకొను నాచుము అప్పులు విభిభాగవతముల నాటిది. ఇప్పుడు నిజేమములాగున సవరాలబుట్టలు వచ్చుచున్నవి. నాయొద్ద సిద్ధముగా నున్నవి పాతిక మూర్తులు వంపు మనిసెలవా?

బంగ — పాతిక మూకెందులకు?

సుబ్బి — ఉండనిం ప; తరువాత దొరకపు. వైనుండి సరకులు వచ్చుటలేదు. ఎందులకైన మంచిది. ఉంచుము. సోమావధానికాబు గారిని మాత్రీము నమ్మియుండవలసినపనిలేదు. కన్నుమూసి తెలుచు లోవల మత్తెవ్వరిబుట్ట గొలుగునో?

కృ — సుబ్బి సెట్టియే యుండట కువకార మొనర్చివోదయ్యె. తని కంతాభరణమును దీసికొన్న వృడితఁడారాసియే. యూరకుఁడినచో మనమందఱ మిట్లు సమావేశమగుట సిద్ధించియుండదు. దెబ్బలు కొట్టినంతమాత్రీముచేత ఫిర్యాదుచేసి యుండఁడు; కంతా

సుబ్బ—(అట) అక్కా! నాకు సిగ్గమ్మా—(బంగారమ్మ చాటువకుఁ జూపును.)

బంగా—(అట) అయ్యో; వెట్టిదానా! సిగ్గందులకమ్మా?—

సోనూ—సుబ్బలక్ష్మీ! నీకీరాత్రి పునస్సంతానము కాకతప్పదు. సిగ్గుకడకు.

వేంక—పునస్సంతానము మీశేమో కాని యీమో
శశదధ...

శివులము వెడలిపోయిన తరువాత జరుగునని

దెప్పినారు కాని జీవించియుండఁగ నే యిట్లు జరిగినది.

సోనూ—కర్మకృతానులకన్న సంకల్పచ్ఛర్ది యనఁగానిదే?

శ్రీక—సంకల్పపిద్దియో? ఉదిక్కుకూలిన గ్రామ్యధోరణి
మీకోడనే కాని వదలదు కాబోలు?

శ్రీక—అయ్యో! ఈమాటలకేమి? మీరందఱు మాయంటికి

రాత్రి శుభముహూర్తమైన పిమ్మట తేపు భోజనముఁ జేసి
ను?

బ్బి—కచ్చిపులుసు సుబ్బినెట్టిగారికి బంగారమ్మగారిచేతి కి

సుబ్బలక్ష్మీగారి ముహూర్తంపుబూరెలా? అబ్బో! అబ్బో!

తులూ! మీమామగారు మాటలాడకుండ నున్నారేమి?

శివులము వెడలిపోయిన మాటలాడువారు కారు.

సుబ్బి—శ్రీనివాసరావు వంతులుగారూ! దండాలు! దండాలు!

శ్రీని—దీర్ఘాయుష్యమస్తు.

రంగ—అటువదియొక్కరు జనానావారు ; మూడువందల వందొండుగురు సానులు.

సబ్—బస్. నుందరికి చిత్రాలోఁ దగిలించు; దీనితోమూడు వందల వదమూఁదా? బలే పైనుండి మూడువందల వదమూఁడు; క్రింద నుండి మూడువందల వదమూఁడు ; వహవా! తీన్ ఖౌర్ యేక్ గార్ ఖౌర్ తీన్ సాత్ ; ఏమవచ్చినది బలే జనానా అటు కటి; బస్—ఛేక్ ఖౌర్ ఏల్ సాత్ బస్. ఇష్టార్థవర్ణము.

బంగ—సుబ్బలక్ష్మీ! మీ బావగారు చెప్పిన మా—ఏమిచేయను? నామీద నేసాలవాన్. జవాన్! గారికి మాకు దరతరములనుండి బావగారి వశి? జవాన్!

రంగ—ఓరి ఇత్తులమూఁకిముండకొడుక్కో! దామూగా?

సుబ్బి—అలాగంటివి బాగుగా నున్నది. కొంచెము మీట యయిన బరిహాసములతోఁ జేరినది. అంతేకాని బాక సాకీలదగ్గఁ బరిహాసాలు ప్రాణములు తీయవలయు?

రంగ—(అవు) సరేకాని, వదువాటు రూపాయలకుఁ బైసలను నెత్తిమీదఁ దాళిపుటివ్వుతోఁ గొట్టినప్పుడు వలికితివికదా? మిగిలిన వదునొకండు రూపాయలనైన నిమ్ము?

సుబ్బి—(అవు) బావగారూ! ఇప్పటికేమియు మాటలాడకు. ను తరువాతఁ జూచుకొనవచ్చును.

రంగ—(అవు) ఏనాంతుకళోయ! తెచ్చిన కజ్జారపువం పొట్లమైన నీయవా?

సుబ్బి—(అవు) ఇంక వెనుకటిమాటలనన్ని నుటచిబోవయ్యెత్తి బావగారూ! మీరేమి మేమేమి? మాదగ్గిల నున్నది మీదగ్గిల నున్నట్లుకాదా?

For copies apply to :—

The Manager

A. P. G. Nilayam.

PITHAPURAM.

(East Godavari.)

14583